

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos magistrantūros studijų programa

Dorota Verseckienė

**TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS TENKINANT
SPECIALIUOSIUS UGDYMO(SI) POREIKIUS IKIMOKYKLINIAME
AMŽIUJE**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė –
doc. dr. Lina Miltenienė

SANTRAUKA

Magistro darbo *tikslas* - atskleisti tarpinstitucinio bendradarbiavimo ypatumus tenkinant ikimokyklinio amžiaus vaikų specialiuosius ugdymosi poreikius. Siekiama įvertinti tarpinstitucinio bendradarbiavimo poreikį ir kryptingumą tenkinant ikimokyklinio amžiaus vaikų specialiuosius ugdymosi poreikius bei išanalizuoti dažniausiai taikomas tarpinstitucinio bendradarbiavimo formas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Iškelta *hipotezė*, jog tikėtina, kad pagalba specialiųjų poreikių turintiems ikimokyklinio amžiaus vaikams kryptingai teikiama remiantis bendradarbiavimo tarp socialinių institucijų ryšiais.

Siekiant patikrinti iškeltą hipotezę, anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas. Tyrime dalyvavo 204 ikimokyklinio ugdymo programas įgyvendinančių įstaigų vaiko gerovės komisijos nariai - auklėtojai, specialiojo ugdymo specialistai, slaugytojai, administracijos atstovai, socialiniai pedagogai ir kt. asmenys, kurie pastebi ir sprendžia vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių socialines bei ugdymosi problemas. Anketinės apklausos duomenų analizė buvo atlikta naudojant programą SPSS.17.

Atlikus empirinio tyrimo duomenų analizę gautos tokios svarbiausios išvados:

1. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose yra ugdomi vaikai, turintys įvairų sutrikimų, negalių, tokiu atveju ugdymo įstaigai iškyla būtinybė spręsti įvairaus konteksto specialiųjų poreikių turinčių vaikų problemas.
2. Įgyvendinant visokeriopą pagalbą specialiųjų poreikių turintiems vaikams atsiranda poreikis kreiptis į socialinius partnerius, tinkamam specialiosios pagalbos tikslų įgyvendinimui ir kurti tarpinstituciniu bendradarbiavimu grįstus santykius teikiant kompleksinę pagalbą.
3. Nustatyta, jog ikimokyklinė ugdymo įstaiga dažniausiai bendradarbiauja su pedagogine psichologine tarnyba. Šios institucijos specialistų komanda, atlikusi išsamų kompleksinį vaiko specialiųjų poreikių vertinimą pedagoginiu, psichologiniu, logopediniu, medicininiu ir socialiniu aspektais teikia pagalbą rūpimais klausimais, susijusiais su vaiko ugdymu, tampa aiškesni vaiko ugdymo rodikliai.
4. Didžioji dalis respondentų nurodė, kad ugdymo įstaiga ir atskiri pagalbos teikėjai dirba, siekdami tų pačių tikslų, papildydami vieni kitų veiklą, tačiau išlaikydami savarankiškumą; kita respondentų dalis teigė, jog ugdymo įstaiga ir atskiri pagalbos teikėjai veiklą planuoja kartu, kad nebūtų dubliavimo ar spragų siekiant tam tikrų rezultatų. Šie faktai įrodo, jog tarpinstitucinis bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius ikimokykliniame amžiuje yra plėtojamas iš dalies.

5. Dažniausia bendradarbiavimo forma ugdymo įstaiga pasirenka reguliarius vaiko gerovės komisijos posėdžius; neformalius komandos narių pokalbius. Respondentų nuomone iš anksto suplanuoti bendri susitikimai su kitų socialinių įstaigų specialistais taip pat aktyviai naudojami bendriems iškilusių specialiųjų ugdymo(si) problemų turinčių vaikų sprendimams.
6. Tyrimo pradžioje iškelta hipotezė, jog tikėtina, kad pagalba specialiųjų poreikių turintiems ikimokyklinio amžiaus vaikams kryptingai teikiama remiantis bendradarbiavimo tarp socialinių institucijų ryšiais, pasitvirtino iš dalies.

Esminiai žodžiai: specialieji ugdymo(si) poreikiai, ankstyvoji intervencija vaikystėje, ikimokyklinis amžius, bendradarbiavimas, tarpinstitucinis bendradarbiavimas, komanda, specialioji pagalba.

TURINYS

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	5
1 skyrius. SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TENKINIMAS IKIMOKYKLINIAME AMŽIUJE IR POREIKIS BENDRADARBIAUTI	9
1.1. Pagalba ikimokyklinio amžiaus specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui ir šeimai...9	
1.1.1. Ankstyvoji intervencija vaikystėje.....	9
1.1.2. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas ikimokykliniame amžiuje.....	13
1.2. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas kaip specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo kokybės veiksnys	20
1.2.1. Bendradarbiavimo samprata.....	20
1.2.2. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo samprata.....	24
1.2.3. Pagalbos specialiųjų poreikių turintiems vaikams kompleksiskumas	30
2 skyrius. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO SI POREIKIUS IKIMOKYKLINIAME AMŽIUJE, TYRIMO REZULTATAI	35
2.1. Tyrimo metodologija.....	35
2.2 Tyrimo imtis.....	36
2.3. Tyrimo rezultatų analizė.....	38
Išvados	55
Literatūra	57
Summary	64
Priedai	66

IVADAS

Demokratinėje visuomenėje tikima, jog kiekvienas žmogus yra unikalus, o jo įnašas į gyvenimą vertingas. Egzistuojant tikrai demokratijai, kiekvienas pilietis vertinamas nešališkai ir turi galimybę visapusiškai dalyvauti bendruomenės gyvenime, teigia Daniels ir Stafford (2000). Remiantis šia nuostata teisinis Lietuvos specialiojo ugdymo reglamentavimas suteikia galimybes visiems vaikams, akcentuojant ikimokyklinio amžiaus specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų galių tobulinimą, būti ugdomiems mažiausiai ribojančioje aplinkoje, o specialiųjų poreikių tenkinimui mobilizuojamos reikiamų specialistų komandos. Įvairių sričių specialistų kooperavimasis į komandas, gebančias suteikti reikiamą pagalbą ankstyvajame amžiuje vaikams bei jų šeimoms, taip pat ir artimiausioje ugdomojoje aplinkoje dirbantiems pedagogams laikomas prioritetu. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra (2010) nurodo, kad prioritetu yra laikomas paslaugų prieinamumas.

Bendradarbiaudami specialistai, Miltenienės, Venclovaitės (2012) manymu, papildo vienas kitą ir gali suteikti įvairiapusišką pagalbą SUP turintiems vaikams. Lietuvoje teisiškai reglamentavus bendradarbiavimą tarp skirtingų pagalbos teikėjų tenkinant vaikų poreikius nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios¹, pateikus metodinę medžiagą kompleksinės pagalbos teikimui², parengus ikimokyklinio ugdymo paslaugų planavimo savivaldybėse metodiką³ siekiama užtikrinti lygių galimybių sklaidą, tvirtus ugdymo(si) specialiųjų poreikių turinčių vaikų pagrindus. Reikiama pagalba SUP turinčiam vaikui ir jo šeimai yra teikiama įvairių valstybinių žinybų, institucijų, organizacijų – ugdymo įstaigos V GK, savivaldybės PPT, savivaldybės administracijos, viešosios sveikatos priežiūros įstaigos, specialiosios ugdymo įstaigos, ankstyvosios reabilitacijos tarnybos, specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro ir kt. - kurių tikslas yra specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų įtraukimas į bendruomenės gyvenimą, teigia Berns (2009). Bendruomenė turi teikti visapuses vaikų priežiūros paslaugas: sveikatos priežiūros, socialines, vaikų ir tėvų švietimą. Toks bendradarbiavimas pažeidžiamiems vaikams užtikrina saugesnę aplinką, didina jų atsparumą stresu (Hurd, Lerner ir Barton, 1999) (cit. Berns, 2009).

Šiai dienai Lietuvoje yra priimta eilė teisės aktų, skirtų užtikrinti ir garantuoti vaikų su negalia teises ir teisėtus interesus, nurodo Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Bendradarbiavimą, kaip teisinio specialiojo ugdymo reglamentavimo sudedamąją dalį mums atskleidžia *mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo*

¹ Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas, 2009 m. lapkričio 11 d. Nr. 1509; Kompleksiškai teikiamos švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams (globėjams) tvarkos aprašas, 2011 m. lapkričio 4 d. Nr. V-2068/A1-467/V-946.

² Gevorgianienė, Kairienė ir kt.; 2011; Metodinė medžiaga kompleksinės pagalbos teikimui.

³ Ališauskienė, Musteikienė ir kt.; 2011; Ikimokyklinio ugdymo paslaugų planavimo savivaldybėse metodika.

organizavimo tvarkos aprašas (2011 m. rugsėjo 30 d. d. įsakymu Nr. V-1795), kur yra nurodoma, jog „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, ir jo tėvams (globėjams) gali būti kompleksiskai teikiamos švietimo pagalba, socialinė parama, sveikatos priežiūros paslaugos švietimo ir mokslo ministro, socialinės apsaugos ir darbo ministro ir sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka“, t.y. specialiųjų poreikių turinčių ankstyvojo amžiaus vaikų ugdyme turi dalyvauti ne viena institucija, o kelių skirtingų žinybų specialistai, pagalba teikiama remiantis interprofesiniu specialistų bendradarbiavimu. Lietuvos specialųjų ugdymą reglamentuojantys dokumentai bei specialiojo ugdymo mokslininkai, specialistai (Galkienė, 2001; Kaffemanienė, 2001, Ambrukaitis, Antonovienė, 2002; Ališauskienė, Miltenienė, 2003; Juodaitytė, 2002; Miltenienė, 2004; Marcinkienė, 2007, Kaffemanienė, Žukaitė, 2008, Leišienė, 2007 ir kt.) akcentuoja bendradarbiavimą specialiojo ugdymo kontekste, kaip siekiamybę. Ši socialinė sąveika tarp ugdytojų, Roffey (2001) teigimu, padeda vaiko poreikius vertinti ir tenkinti visapusio ugdymo kontekste (cit. Leišienė, 2007). Dažniausiai tyrimais analizuojamas bendradarbiavimas su šeima (Ališauskienė, 2002; Ališauskas, Ruškus, 2002), bendradarbiavimas tarp bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų ir tėvų (Miltenienė, 2005), tėvų ir logopedų požiūris į ikimokyklinio amžiaus vaiko dalyvavimą bendradarbiavimo procese buvo analizuojamas Marcinkienės (2007); Kaffemanienė, Žukaitė (2008) apibūdino tėvų ir logopedų nuostatas į bendradarbiavimą ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. Išsamius tyrimus apie bendradarbiavimo būtinumą tenkinant specialiuosius poreikius ankstyvajame amžiuje pateikia Ališauskienė (2003), Kairienė (2010). Autorės akcentuoja ankstyvojo ikimokyklinio amžiaus svarbą vaiko raidos vystymuisi. Minėtų autorių tyrimo rezultatai atskleidžia esminę idėją, jog dauguma ugdytojų teigiamai vertina bendradarbiavimą tenkinant SUP. Nėra tyrinėti ryšiai tarp pagalbos institucijų, tenkinant SUP ikimokykliniame amžiuje, apimant juos į vieną visumą – kompleksinės pagalbos vaikui ir šeimai teikimą. Šiuo tyrimu siekiama analizuoti tarpinstitucinio bendradarbiavimo tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius ikimokykliniame amžiuje dabartinę situaciją. Siekiama suvokti, ar šis bendradarbiavimas yra efektyviai plėtojamas taip pat kokie veiksniai skatina ugdytojus burtis į komandas, kad vaikų specialieji poreikiai būtų tenkinami maksimaliai gerai.

Tikslas. Atskleisti tarpinstitucinio bendradarbiavimo ypatumus tenkinant ikimokyklinio amžiaus vaikų specialiuosius ugdymosi poreikius.

Uždaviniai:

- Remiantis moksline literatūra, švietimą reglamentuojančiais teisiniais dokumentais atskleisti ikimokyklinio ugdymo įstaigų tarpinstitucinio bendradarbiavimo kontekstą tenkinant SUP;

- Įvertinti tarpinstitucinio bendradarbiavimo poreikį ir kryptingumą tenkinant ikimokyklinio amžiaus vaikų SUP;
- Išanalizuoti dažniausiai taikomas tarpinstitucinio bendradarbiavimo formas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius ikimokykliniame amžiuje.

Hipotezė. Tikėtina, kad pagalba SUP turintiems ikimokyklinio amžiaus vaikams kryptingai teikiama remiantis bendradarbiavimo tarp socialinių institucijų ryšiais.

Tyrimo objektas. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas teikiant pagalbą ikimokyklinio amžiaus vaikams, turintiems specialiųjų ugdymo(si) poreikių.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo 204 ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaiko gerovės komisijos (VGK) nariai - auklėtojai, logopedai, psichologai, ugdymo įstaigos administracijos atstovai ir kt. specialistai, kurie pastebi ir sprendžia vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) socialines bei ugdymo(si) problemas.

Tyrimo metodologija. Empirinio tyrimo objekto įvertinimui buvo sukonstruotas kiekybinio tyrimo instrumentas – anketa.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros šaltinių analizė, dokumentų analizė. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius ikimokykliniame amžiuje veiksmingumo įvertinimui bus naudojama ugdymo įstaigų VGK narių anketinė apklausa, gauti duomenys apdoroti SPSS.17 programa.

Darbo struktūra. *Magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, 6 poskyriai, 5 skyreliai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (108 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 5 lentelės, 17 paveikslų. Prieduose pateikiamas empirinio tyrimo instrumentas – anketa.*

Pagrindinės sąvokos.

Ankstyvoji intervencija vaikystėje - švietimo ir sveikatos priežiūros specialistų vaikui nuo gimimo iki 3 metų ir jo tėvams (globėjams, rūpintojams) teikiama pagalba, kuria siekiama kompleksiskai lavinti specialiųjų poreikių vaiko pažintines ir sensomotorines funkcijas (*Specialiojo ugdymo plėtros programa; 2009*).

Bendradarbiavimas – tai bendras problemos sprendimas ir bendras sprendimo priėmimas (*Ališauskienė, 2002*).

Ikimokyklinis ugdymas, jo paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros – taip pat ir etninės – socialinius, pažintinius poreikius; teikiamas vaikui nuo 1 iki 5-erių (arba 6-erių) metų (*Lemežytė, 2011*).

Komanda - tai kartu dirbančių asmenų grupė, kurioje visų asmenų buvimas yra būtinas bendram tikslui įgyvendinti ir kiekvieno grupės nario individualiems poreikiams patenkinti (*Kasiulis, 2001*).

Kompleksinė pagalba – koordinuotas švietimo programų vykdymas, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ir švietimo pagalbos teikimas individualiam vaikui ir jo tėvams jo tėvų pageidavimu ar atsakingų už vaiko teisių apsaugą institucijų teikimu (*Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas, 2009 m. lapkričio 11 d. Nr. 1509*).

Specialioji pedagoginė pagalba - pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių turinčių asmenų ugdymą (*Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2004 m. birželio 3 d. Nr. ISAK-838*).

Specialieji ugdymo(si) poreikiai - pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (*Lietuvos Respublikos Švietimo Įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281*).

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas - skirtingų žinybų/institucijų susibūrimas bendrai veiklai ir bendram tikslui. (Kedavičienė, 2005)

Ugdymo komanda – ilgesniam laikui susibūrę du ar daugiau mokyklos ar platesnės bendruomenės nariai bei mokinio tėvai, kurie tarpusavyje derina to paties mokinio ugdymo tikslus, turinį, metodus, koordinuoja ugdymo procesą ir dalijasi atsakomybe už konkretaus vaiko ugdymo rezultatus (*Gevorgianienė, 2003*).

Magistro darbe vartojamų sutrumpinimų reikšmės:

VGK – vaiko gerovės komisija.

SUP – specialieji ugdymo(si) poreikiai.

SP – specialieji poreikiai.

PPT – pedagoginė psichologinė tarnyba.

AIV – ankstyvoji intervencija vaikystėje.

ART – ankstyvosios reabilitacijos tarnyba.

I. SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TENKINIMAS IKIMOKYKLINIAME AMŽIUJE IR POREIKIS BENDRADARBIAUTI

1.1. Pagalba ikimokyklinio amžiaus specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui ir šeimai

1.1.1. Ankstyvoji intervencija vaikystėje

Giedrienė (2003) nurodo, kad ankstyvasis ir ikimokyklinis amžius yra aukso vertės, įgyvendinant specialiąsias ugdymo programas, galinčias nukreipti sutrikusią vaiko raidą palankesne vaga, - kuo anksčiau pradėtas specialusis ugdymas, tuo geresnių rezultatų galima tikėtis. Daugelyje šalių ankstyvoji kompleksinė pagalba (gydymas, ugdymas, taip pat psichologinė bei socialinė pagalba) rizikos grupės arba sutrikusios raidos vaikams ir jų šeimoms vadinama ankstyvąja intervencija vaikystėje (AIV) (*angl. early intervention*⁴;) Ankstyvosios intervencijos procesas grindžiamas kuo ankstesniu vaiko būklės identifikavimu, ugdymu ir pagalba šeimai (cit. Ališauskienė, 2005). Nacionaliniai ankstyvosios intervencijos vaikystėje ekspertai teigia, jog AIV yra svarbi sritis tiek politiniu, tiek ir profesiniu požiūriu. Ji siejama su ankstyvojo amžiaus vaikų bei jų šeimų teise sulaukti jiems reikalingos pagalbos. AIV tikslas – paremti ir įgalinti vaiką, jo šeimą bei susijusias tarnybas kartu kurti inkliuzinę ir darnią visuomenę, suprantančią vaikų ir jų šeimų teises. Ališauskienė (2005) pažymi, jog sėkmingą ankstyvąją intervenciją gali lemti tinkamas ugdymas, prioritetus teikiantis sutrikusios raidos vaiko galimybių bei jo individualumo ir autonomiškumo pripažinimui, taip pat atsižvelgimui į vaiko poreikius bei interesus. Hallahan, Kauffman (2003) teigia, kad daugelis pedagogų ir socialinės srities mokslininkų mano, jog juo anksčiau nustatomi vaiko sutrikimai, pradedama taikyti ugdymo ar korekcijos programa, juo palankesnės vaiko raidos prognozės. Autoriai nurodo tris pagrindinius argumentus ankstyvosios intervencijos naudai:

1. Ankstyvasis vaiko mokymasis – tai suteiktas pagrindas tolesniam jo mokymuisi, todėl juo anksčiau pradedama taikyti specialioji intervencijos programa, juo sudėtingesnius įgūdžius mokydamasis vaikas gali įgyti.
2. Ankstyvoji intervencija dažnai tampa tarsi parama tiek pačiam vaikui, tiek visai jo šeimai; ji padeda išvengti papildomų problemų ar negalių.
3. Ankstyvoji intervencija gali padėti šeimai prisitaikyti prie neįgalaus vaiko; ją taikant tėvai įgyja įgūdžių, kurių reikia norint tinkamai prižiūrėti vaiką namuose, gali užtikrinti

⁴ Intervencija – įsikišimas į ką nors, darymas kam nors įtakos norint pasiekti kokį nors tikslą (Tarptautinių žodžių žodynas, prieiga <http://www.zodziai.lt/>)

savo vaikui papildomas paslaugas – konsultacijas, medicininę pagalbą ar finansinę paramą.

2003 – 2004 m. daugelyje Europos šalių buvo vykdomi išsamūs ankstyvosios intervencijos tyrimai, kuriuos atliko Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. Ataskaitą Agentūra parengė kartu su nacionaliniais ankstyvosios intervencijos vaikystėje ekspertais. Šio dokumento tikslas – apibendrinti Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros projekto, vykdyto 2003 – 2004 m., veiklos analizę apie pagrindinius Ankstyvosios intervencijos vaikystėje (AIV) aspektus įvairiose Europos šalyse. Dokumente specialistams pateikiamos rekomendacijos ir praktiniai patarimai, skatinantys praktinės veiklos ir jos tobulinimo refleksijas. (*Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Europos situacijos analizė. Ataskaita. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. 2005.*) Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros (2005) atlikti tyrimai ir debatai leido nustatyti tiesioginę ir negrįžtamą ankstyvąją įtaką tolesnei vaiko raidai, tačiau nėra pagrįstų įrodymų, kad egzistuoja nekintamas priežasties-pasekmės poveikis. Vis dėl to pripažįstama, kad tai, kas nutinka per pirmuosius gyvenimo mėnesius ir metus, veikia tolesnį vaiko vystymąsi. „<...> ankstyvasis gyvenimo laikotarpis sukuria arba tvirtą, arba trapų pagrindą, kuriuo remiasi tolesnis žmogaus vystymasis.“ (cit. Shonkoff, Phillips, 2000)⁵. Ališauskienė (2005) nurodo ankstyvosios pagalbos vaikui ir šeimai principus, nurodančius, jog pagalbos idėjos grindžiamos integracijos, įtraukimo, dalyvavimo, inkluzijos, interdiscipliniškumo ir orientacija į vaiką šeimoje.

Pagalba vaikams yra teikiama įtraukiant į ugdymo procesą ankstyvosios reabilitacijos tarnybos (ART) specialistus, kurie tikslingai teikia pagalbą specialiųjų poreikių turinčiam vaikui ir šeimai. Ankstyvosios reabilitacijos tarnyba – pagalba šeimai, auginančiai sutrikusios raidos vaiką arba su rizikos faktoriais raidos sutrikimui atsirasti. Tai viena pirmųjų komandų, kurios veikla grindžiama specialistų tarpusavio sąveika, kuri suteikia reikiamą pagalbą šeimai bei vaikui turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių nuo gimimo iki 3 metų yra ankstyvosios reabilitacijos tarnybos. Ji apima ankstyvą vaikų raidos sutrikimų išsiaiškinimą, gydymą ir reabilitaciją, psichosocialinę pagalbą vaikui bei šeimai. Šios tarnybos vienos pirmųjų pagalbos teikėjų SUP turintiems vaikams bei jų šeimoms. Čia dirba multiprofesinės specialistų komandos, kurias sudaro: pediatras, logopedas, specialusis pedagogas, psichologas, socialinis darbuotojas, kineziterapeutas, slaugytoja. Levinskienė, Kajokienė, Pūras, (2002) šias tarnybas apibūdina, kaip specializuotas medicinos tarnybas, teikiančias kompleksinę pagalbą vaikams, turintiems raidos sutrikimų arba jų tikimybę, bei šių vaikų šeimoms. Minėtų tarnybų funkcijas galima apibrėžti teiginiais:

⁵ Ankstyvoji intervencija vaikystėje: situacijos Europoje analizė. Prieiga http://www.european-agency.org/news/euronews/euronews-15/euronews15_lt.pdf

- teikia paslaugas vaikams (nuo gimimo iki 7 metų) su vystymosi sutrikimais;
- suteikia įvairiapusę pagalbą šeimoms vaiko ugdymo klausimais;
- moko tėvus pastebėti vaiko vystymosi neatitikimus normai ir juos koreguoti.

Aktyvėjanti ankstyvosios reabilitacijos tarnybų (ART) veikla vis dažniau grindžiama naujomis metodologinėmis nuostatomis, kaskart svarbesniu veiklos kriterijumi laikomas tarnybos specialistų ir tėvų, dėl vaiko raidos sutrikimų lankančių šias tarnybas, bendradarbiavimas. Tarnybos specialistams, kuriant partnerystę, svarbu išsiaiškinti šeimų poreikius ir galimybes. Ališauskienė (2005) išskiria tą faktą, kad gebėjimas bendradarbiauti su tėvais ir kurti partnerystę grįstus santykius yra gerai pasirengusio specialisto požymis. Tėvams, besikreipiantiems į ART dėl pagalbos jų vaikui bei jiems patiems svarbu užtikrinti kokybiškos pagalbos teikimą. Auginant mažametį vaiką, turintį SUP kaskart iškyla nauji reikalavimai sėkmingam vaiko raidos sklidimui. Daniels ir Stafford (2000) teigimu, vaikų socialinė ir emocinė raida, kaip ir bet kuri kita raidos sritis, turi aiškius etapus bei jų kaitos ritmą, tačiau perėjimo iš vieno etapo į kitą trukmė individuali. Darni emocinė raida ir sėkmingas socialinių įgūdžių formavimasis priklauso nuo įgimtų galimybių, tačiau vaiko ir jį supančių žmonių nuolatinė sąveika nuo kūdikystės daug reikšmingesnė, kadangi nuo pat pirmų gyvenimo akimirklų mažylis pradeda mokytis visam gyvenimui reikalingų tarpusavio sąveikos įgūdžių.

Remiantis teiginiais apie kūdikystėje patirtų potyrių svarbą galima teigti, jog ART specialistai užtikrina sėkmingą tolesnę raidą SPV. ART dažnai pateikia šeimoms tikslingo vaikų, turinčių SUP, ugdymo planą, kuriuo remiantis į pagalbos procesą įtraukiamos ir kitos įstaigos bei ugdytojai.

Vaicekauskienė (2009) nurodo, jog specialiųjų poreikių vaiko vystymasis – tai svarbiausias vaiko gyvenimo visuomenėje procesas, kai aktyviomis vaiko pastangomis įsisavinama socialinė vaiko patirtis, kurią jis perima aktyviai sąveikaudamas su socialine aplinka, iš pradžių tik domėdamasis, vėliau ją stebėdamas, o vėliau tiesiog sąveikaudamas su ja (cit. Juodaitytė, 2002). Ikimokyklinio amžiaus specialiųjų poreikių turintys vaikai dažnai yra ugdomi ikimokyklinio ugdymo įstaigų bendrosiose ir specialiosiose grupėse bei specialiosiose ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Vaiko specialieji ugdymosi poreikiai vertinami pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu požiūriais bei skirstomi į keturias grupes: nedideli, vidutiniai, dideli ir labai dideli⁶. Vaikai turintys nedidelį sutrikimą yra ugdomi bendrojo lavinimo įstaigose, tačiau turintys didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikai dažniausiai lanko specialiąsias ugdymo įstaigas. Kaffemanienė, Burneikienė (2001) teigia, jog specialusis ugdymas remiasi šiuolaikine humanistine nuostata, pripažįstančia kiekvieno žmogaus

⁶ Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas; 2011 m. liepos 13 d. Nr. V-1265/V-685/A1-317

(nepaisant jo gyvenimiškosios veiklos ypatumų arba ribotų galimybių) teisę būti ugdymo proceso dalyviu. Teorija byloja, jog žmogaus asmenybės vystymasis prasideda nuo pirmųjų vaiko gyvenimo akimirku.

Siekama, kad SP būtų identifikuoti bei tenkinami jau ankstyvajame amžiuje. Šimanskienė, Traškelys (2009) nurodo, jog specialiųjų poreikių vaikams nuo gimimo iki 3 metų ankstyvąjį ugdymą ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje arba specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą namuose skiria pedagoginė psichologinė tarnyba, kuri yra įvertinusi specialiuosius vaiko ugdymosi poreikius. Specialiųjų poreikių vaikams nuo 3 iki 7 metų specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą namuose arba specialųjį ugdymą ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje nustato taip pat pedagoginė psichologinė tarnyba.

Remiantis vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašu (2009 m. lapkričio 11 d. Nr. 1509) teigiama, jog vaiko gerovės valstybės politikos strategijos tikslas - visų Lietuvos Respublikoje gyvenančių vaikų gerovė – sąlygų vaikui gyventi visavertį gyvenimą sudarymas, jo teisės į apsaugą nuo visų smurto ir išnaudojimo formų, aprūpinimą ir dalyvavimą visuomenės gyvenime užtikrinimas. Siekiama užtikrinti švietimo prieinamumą, tęstinumą ir socialinį teisingumą kiekvienam vaikui; atsižvelgiant į vaiko individualumą sudaryti sąlygas būti ugdomiems specialiųjų poreikių turintiems vaikams, kurie tikslingam prigimtinių gebėjimų ugdymui reikalauja specialiosios pagalbos, kuri, pasak Galkienės (2001), teikiama įvairiomis formomis, vadovaujantis principu – neįgalieji turi būti mažiausiai apribojančioje aplinkoje ir turėti palankiausio ugdymo galimybes.

SUP turinčiam ikimokyklinio amžiaus vaikui ypatingai reikalinga įvairių specialistų bei institucijų pagalba, kuri padėtų vaikui maksimaliai adaptuotis jį supančiame pasaulyje, nes ankstyvojoje vaikystėje pavykęs bendras natūralus buvimas su kitais, specialiųjų poreikių vaikams sukuria tolesnio gebėjimo integruotis į visuomenę pagrindus, nurodo Vyšniūnienė, Vitkutė - Maigienė (2011). Negalią turintis vaikas turi tuos pačius poreikius kaip ir bet kuris sveikas vaikas – mokytis, lavėti, pažinti pasaulį, išmokti jame prisitaikyti. Tik sutrikimų turinčiam vaikui tuos poreikius išreikšti yra sunku, todėl jam yra svarbu dalyvauti bendroje veikloje su sveikais vaikais, gaunant tam tikrą specialistų pagalbą – specialiąją pedagoginę pagalbą.

Berns (2009) teigia, jog svarbiausias vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių ugdymo tikslas turėtų būti jų negalios padarinių minimizavimas ir jų gebėjimų maksimizavimas. Tikėtina, jog šis teiginys yra šiandienos ugdytojų kredo, ugdant specialiųjų poreikių turinčius vaikus, kadangi būtent laikantis tokios nuostatos galima sėkmingai įgyvendinti specialiojo ugdymo tikslus.

1.1.2. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas ikimokykliniame amžiuje

Siekdamos įgyvendinti valstybinės švietimo strategijos nuostatas – švietimo prieinamumą, socialinį teisingumą ir kiekvieno besimokančiojo ugdymo kokybę, ugdymo įstaigų bendruomenės stengiasi atverti duris kiekvienam norinčiajam jose mokytis, teigia Kišonienė, Dudzinskienė (2007). Remiantis Lietuvos statistikos departamento atliktais tyrimais neįgaliųjų integracijos srityje - *Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai ir mokiniai, integruoti į mokymo įstaigas*⁷ nustatyta, jog nuo 2004 - 2005 m. iki 2011 – 2012 m., vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ikimokyklinio ugdymo įstaigų bendrojo lavinimo grupėje skaičius ženkliai pakito, t.y. 2004/2005 m. - 12 561, o 2011/2012 m. - 17 936. Aidukienė (2012) pateikia šių dienų specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių ikimokyklinio amžiaus vaikų situaciją, nurodydama, jog šie vaikai sudaro 13% visų vaikų, ugdomų ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Ateities perspektyvas visuomenėj pateikia parengta ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011-2013 metų programa, kurioje numatoma, jog specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų, dalyvaujančių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programose, padidės dar 5 proc. Visiems šiems vaikams yra poreikis teikti specialiąją pedagoginę pagalbą. Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Melienė, Miltenienė, Šapelytė (2009) nurodo, jog specialioji pedagoginė pagalba - sudėtinė Lietuvos švietimo pagalbos dalis, kuri apibūdinama kaip pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių turinčių asmenų ugdymą. Barkauskaitė ir kt. (2001) nurodo, jog organizuojant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo procesą būtina remtis bendraisiais LR švietimo principais (humaniškumo, demokratiškumo, tautiškumo, atsinaujinimo) bei specialiaisiais ugdymo principais:

- lygių galimybių – vienodų ugdymo ir ugdymosi sąlygų sudarymas specialiųjų poreikių asmenims kaip ir mitiems bendruomenės nariams;
- integracijos – specialiųjų poreikių asmenų ugdymas ir ugdymasis kartu su kitais bendruomenės nariais ir lygiateisis dalyvavimas jos gyvenime;
- decentralizacija – šeimos, visuomenės narių bei vietos savivaldos institucijų darbuotojų dalyvavimas ugdant specialiųjų poreikių asmenis;
- visuotinumą – visų specialiųjų poreikių asmenų ugdymas;
- tęstinumą – specialiųjų poreikių asmenų ugdymas ir ugdymasis visą gyvenimą;

⁷ Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai ir mokiniai, integruoti į mokymo įstaigas. Prieiga internetu: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3110312&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6421&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar>

- prieinamumo ir lankstumo – bendrojo ir specialiojo ugdymo įstaigų suderinta veikla, laiduojanti specialiųjų poreikių asmenų ugdymo ugdymo ir ugdymosi tęstinumą;
- ugdymo funkcionalumo – specialiųjų poreikių asmenų savarankiškumo ir gebėjimo gyventi vietos bendruomenėje ugdymas.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas yra sudedamoji Lietuvos švietimo dalis, teigia Jonutytė (2004). Lietuvoje ikimokyklinis ugdymas yra neprivalomas, teikiamas tėvams pageidaujant. Manoma, jog vis daugiau šeimų pasirenka ikimokyklinio ugdymo įstaigas tikslingam vaiko kompetencijų ugdymui. Bankauskienė, Jegelevičienė (2006) teigia, jog jau nuo ankstyvojo amžiaus dauguma vaikų lanko ugdymo institucijas, kur vyksta tikslingai organizuotas pedagoginis procesas, o dirbantys pedagogai, stebėdami vaiką veikloje gali nustatyti, kada reikia kreiptis į kitus specialistus, papildo Berns (2009). Tai sąlygoja ir SUP turinčių vaikų įtraukimą į ugdymo procesą, kadangi ikimokyklinio ugdymo įstaigos programose ugdymo turinys suformuotas atsižvelgiant į ikimokyklinę įstaigą lankančių vaikų amžių, patirtį, gebėjimus bei poreikius, tėvų pageidavimus ir lūkesčius (Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas (Žin., 2005, Nr. 52-1752). Nustatyta, jog specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai turi teisę būti ugdomi arčiausiai gyvenamosios vietos esančioje ugdymo įstaigoje, kuri teiks vaikui bei šeimai reikiamos pedagoginės ir specialiosios pagalbos formas, kadangi šiuolaikinė Lietuvos ikimokyklinio amžiaus vaikų ankstyvojo ugdymo koncepcija reikalauja garantuoti vaikui galimybę pasinaudoti valstybės teikiamomis paslaugomis.

Visuomenės nuostatos, lemiančios neįgaliųjų socialinę ir ugdymo politiką, keičiasi integruoto ugdymo naudai, tai pastebi daugelis autorių (Galkienė, 2001, 2003; Kaffemanienė, 2001; Ruškus, 2002). Vykstant specialiųjų ugdymosi poreikių asmenų integracijai vienas iš svarbiausių ugdymo(si) institucijos tikslų – sudaryti tinkamas sąlygas, atitinkančias šiuolaikines ugdymosi tendencijas ir specialiųjų ugdymosi poreikių asmenų galimybes bei padėti jiems išsiugdyti kompetencijas, atitinkančias šiandieninio gyvenimo ir ateities poreikius. Siekiama, kad kuo daugiau šių vaikų ugdytųsi drauge su bendraamžiais, jiems palankioje aplinkoje, jie būtų aprūpinami kompensacine technika, įranga, specialiosiomis mokymo priemonėmis, informacinėmis technologijomis, skirtomis neįgaliesiems, kad pedagogams ir tėvams būtų suteiktos reikiamos konsultacijos, teigia Lemežytė (2011). Svarbu atsižvelgti į protines ir fizines vaiko galias, vaiko sveikatos būklę, šeimos poreikius, nurodo Giedrienė (2003). Vaiko ugdymas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje puoselėja visas vaiko galias (intelektualines, emocines, fizines), lemiančias asmenybės brandą ir socializacijos sėkmę, skatina vaiko savarankiškumą, iniciatyvą, kūrybiškumą, atskleidžia ir ugdo įvairius gebėjimus, puoselėja individualybę, užtikrina ikimokyklinio ir pradinio ugdymo tęstinumą. Šadževičius (2010) nurodo, jog bet kokiems

valstybės veiksmams, susijusiems su neįgaliųjų vaikų teisių užtikrinimu, atskaitos taškas visų pirma yra vaiko interesai. Kontautienė (2010) taip pat nurodo, jog dabartiniu metu Lietuvoje ir pasaulyje, įsitvirtinant humanistinės pedagogikos idėjoms, paskutiniai Lietuvos edukologų – L. Jovaiša, J. Vaitkevičius (1993), V. Aramavičiūtė (1998), Šiaučiukienienė (1997), V. Targamadzė (1995) ir kt. darbai rodo, kad svarbiausią vietą visoje pedagoginėje sistemoje užima ugdytinis.

Barkauskaitė, Grincevičienė, Indrašienė, Pūkinskaitė (2001) teigia, jog kiekvienas žmogus yra unikalus, o specialiųjų poreikių individas dar ir išskirtinius bruožus turintis asmuo, todėl organizuoti pedagoginį procesą yra labai sudėtinga ir atsakinga veikla, kurios metu derinami bendrieji ir specialieji ugdymo ypatumai, atsižvelgiama į individo specialiuosius poreikius. Šiuo metu sėkmingai įgyvendinamas integruotas ugdymas, plėtojasi vaiko kompetencijų ugdymo samprata, keičiasi požiūris į vaiką, teigia Gražienė (2003). Nuo visų vaiką supančių ugdytojų – ir specialistų, ir tėvų – priklauso vaiko gyvenimo kokybė.

Ambrukaitis (2012) nurodo, kad mūsų šalyje vaikų, turinčių vystymosi sutrikimų, reali integracija į bendrojo ugdymo ikimokyklinės įstaigas prasidėjo neseniai. Daniels, Stafford (2000) taip pat šį faktą patvirtina pastebėjimu, jog per pastaruosius kelis dešimtmečius viso pasaulio ikimokyklinio ugdymo įstaigos pradėjo neįgalius vaikus priiminėti į paprastas grupes. Kokią ugdymo įstaigą parinkti vaikui, didžia dalimi sprendžia patys tėvai, be abejo atkreipdami dėmesį į specialistų išvadas ir rekomendacijas. Pasirinkimui įtakos gali turėti vaiko sutrikimų pobūdis ir sunkumas, šeimos gyvenamoji vieta, finansiniai šeimos pajėgumai pristatyti vaiką į tam tikrą ugdymo įstaigą. Pagal Lietuvoje galiojančius įstatymus, beveik kiekviena ugdymo įstaiga turi teikti paslaugas specialiųjų poreikių vaikams. Tad vaikas galėtų lankyti mokyklą ar darželį visai šalia namų, nepatirdamas išsiskyrimo su tėvais nerimo (pavyzdžiui, mokantis specialioje savaitinėje mokykloje, kuri yra toliau nuo namų), gaudamas reikalingą pagalbą, lavinant sunkumų keliančias sritis, ir turėdamas galimybę integruotis į sveiką visuomenę. Tėvams svarbu būti iniciatyviems ir atkakliems dėl tinkamo savo atžalų lavinimo. Galima teigti, jog integruojant SUP turinčius vaikus į ikimokyklinio ugdymo grupes, naudą patiria visi – ir įprastai besivystantys vaikai, jų jų šeimos, auklėtojai, ir bendruomenė. Ikimokyklinis amžius, nurodo Peciukonienė, Kuzina (2012), yra tas periodas, kuriame susiformuoja pagrindiniai asmenybės bruožai, todėl ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbantiems pedagogams svarbu gebėti įžvelgti ir suvokti socialines pedagogines problemas, pastebėti jas sukeliančias priežastis ir gebėti ieškoti galimybių jas spręsti. Pastangos sukurti neįgaliems vaikams atviras grupes, kurias galėtų lankyti visi norintys, nepaisant jų talentų, gebėjimų, socialinės ir ekonominės jų šeimų padėties arba kultūrinės aplinkos, susilaukė paramos ir visuomenės pripažinimo, teigia Daniels, Stafford (2000). Šie autoriai atskleidžia užsienio šalių situaciją bei visuomenės požiūrį, tačiau ir Lietuvoje vis palankiau yra žvelgiama į SPV bei jų integravimą į bendraamžių gretas.

SP vaikams atvirų grupių programos suteikia galimybę šiems vaikams stebėti, mėgdžioti, bendrauti ir kartu veikti su įprastai besivystančiais vaikais, t.y. SPV vaikai gali išsiugdyti bendravimo ir kitus socialinius įgūdžius tokiu pat būdu kaip ir kiti – praktinėje veikloje. Taigi ankstyvasis vaiko vystymasis ir ugdymas – labai svarbus asmenybės raidos laikotarpis. Kaip pažymi Juodaitytė (2003), vaikų socializacijoje jis atlieka vieną pagrindinių funkcijų. Berns (2008) nurodo, jog SUP turintiems vaikams lankant ikimokyklinio ugdymo įstaigą, su jais dirbantys specialistai turi unikalias galimybes įvertinti jų gebėjimus. Stebint galima nustatyti, kada reikia kreiptis į kitus specialistus – į pediatrą dėl sveikatos problemų, į otologą dėl klausos, į oftalmologą – dėl regėjimo sutrikimų, į neurologą – dėl neurologinių, į ortopedą – dėl kaulų, sąnarių ir raumenų problemų, į psichologą ar psichiatrą – dėl emocinių sutrikimų ir pan. (Berns, 2008). Mokslininkų įrodyta, kad ankstyvoji identifikacija ir intervencija sustiprina vaiko pasirėngimą mokyklai, sumažina ilgalaikių specialiųjų paslaugų poreikį, kurių tikslas – paremti ir įgalinti vaiką, jo šeimą bei susijusias tarnybas, kurti inkliuzinę ir darnią visuomenę, pripažįstančią vaikų ir jų šeimų teises (Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Situacijos Europoje analizė – pagrindiniai aspektai ir rekomendacijos, 2005).

Čižienė (2006) teigia, kad specialiųjų poreikių asmenų identifikavimo suaktyvėjimą, raidos sutrikimų įvertinimo pagerėjimą bei specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimą užtikrino pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio sukūrimas. Ugdymo įstaiga yra šio modelio dalis, kadangi siekiant užtikrinti kiekvienam vaikui palankias ugdymosi sąlygas ikimokyklinėje įstaigoje veikia vaiko gerovės komisija – pirmasis lygmuo - kuri sujungia visus pagalbos vaikui teikėjus į vieną visumą – vieną komandą. Tenkinant vaikų specialiųjų poreikius ikimokykliniame amžiuje, vienu svarbiausiu klausimu, kaip tobulinti specialistų komandos veiklą ir kurti komandos kultūrą, lemiančią pozityvų lygiavertį visų ugdymo bei pagalbos proceso dalyvių bendravimą ir efektyvų darbą (Čegyė, Ališauskienė; 2009), kadangi šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje yra pateikiama, jog pagalbos teikimas turi būti suderintas tarpusavyje įvairių institucijų, siekiančių vaiko gerovės. VGK veikla reglamentuojama LR ŠM ministro 2011 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. V-579 „Dėl vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ - teikia pirminę specialiąją pedagoginę ir psichologinę pagalbą arčiausiai vaiko esančioje aplinkoje. VGK sudaromos bendrojo ugdymo mokyklose, ikimokyklinio ugdymo įstaigose, profesinio mokymo įstaigose, vykdančiose pirminį profesinį mokymą. Komisijos paskirtis – organizuoti ir koordinuoti prevencinį darbą, švietimo pagalbos teikimą, saugios ir palankios vaiko ugdymui aplinkos kūrimą, atlikti mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus poreikius, atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pirminį įvertinimą ir atlikti kitas su vaiko gerove susijusias funkcijas. Švietimo institucijose skirtingų sričių specialistai bendradarbiauja vaiko

gerovės komisijos veikloje, sprendami vaikų specialiųjų poreikių tenkinimo klausimus. Bendradarbiavimo būtinybė yra akcentuojama visuose specialųjų ugdymą reglamentuojančiose dokumentuose. Sudarant komisiją svarbu vadovautis šia nuostata- *9. Rekomenduotina į Komisijos sudėtį įtraukti asmenis, turinčius bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių, gebančius dirbti komandoje, spręsti konfliktus, greitai ir laiku priimti sprendimus, išmanančius bendravimo su įvairaus amžiaus tarpsnio vaikais ypatumus, prevencinio darbo specifiką, atsakingus ir pareigingus.*

Ugdymo įstaigos vaiko gerovės komisija suburia specialistus į komandą, kuri atsakinga už pedagoginės, socialinės pagalbos SPV teikimą. Tai gali būti auklėtojai, mokytojai, specialusis pedagogas, logopedas, psichologas, socialinis darbuotojas, kineziterapeutas, administracijos atstovai ir kiti. Kiekvienas minėtos komandos narys, Borusevičienės (2004) teigimu, atlieka konkretų vaidmenį grupės veikloje. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos komanda gerai pažįsta kiekvieną savo ugdytinį ir žino kiekvieno individualius poreikius, o Ališauskienė, Čegytytė (2008) nurodo, jog komandinis darbas skatina specialistus tartis, dirbant kartu laikytis bendro plano, dalytis atsakomybėmis, resursais, pagarba vienas kito vertybėms bei požiūriams.

Gevorgianienės (2003) teigimu, be tėvų, kurie yra lygiateisiai ugdymo komandos nariai, į ją įeiną visi su vaiko ugdymu tiesiogiai susiję specialistai. Dudzinskienė, Kišonienė ir kt. (2008) apibūdina specialistų, teikiančių specialiąją pagalbą vaikams, funkcijas:

Psichologas tiria vaikus, konsultuoja tėvus, pedagogus, teikia individualią pagalbą vaikams, patiriantiems bendravimo, elgesio sunkumų; dalyvauja sudarant individualias ugdymo programas.

Logopedas – veda individualius pogruginius ir grupinius užsiėmimus, koreguojančius vaiko kalbą, sudaro individualius vaikų kalbėjimo ir kalbos sutrikimo šalinimo programas, fiksuoja vaikų pasiekimus.

Kineziterapeutas – taiko kompleksines reabilitacijos priemones, aktyviąją kineziterapiją vaikų grupiniuose ir individualiuose užsiėmimuose, vertina vaikų funkcinę būklę, stebi ir fiksuoja vaikų fizinius pasiekimus; parenka naujas fizinio ugdymosi formas pagal vaiko individualius vystymosi ypatumus; parenka ir pritaiko kompensacinę techniką.

Specialusis pedagogas – veda individualius, pogruginius ir grupinius užsiėmimus, stebi ir fiksuoja vaikų pasiekimus, dalyvauja sudarant individualias ugdymo programas, rūpinasi metodinėmis priemonėmis.

Kiekvieno specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymas reikalauja pasiremti bendrosiomis specialiosios pedagogikos tiesomis ir ieškoti naujų, netipiškų sprendimų, kuriuos lemia sutrikimo specifika, teigia Mikulėnaitė, Ulevičiūtė (2007). Vaikų, turinčių SP

ugdymas turi būti kruopščiai planuojamas, kadangi profesinė atsakomybė už vaiko ugdymą tenka visiems ugdymo dalyviams. Vienas specialistas negali išmanyti visų sričių, todėl specialistams iškyla būtinybė dalytis žiniomis ir naudotis jomis sudarant reabilitacijos programą. Pagal dabartinius švietimo sistemos darbą reglamentuojančius įstatymus ugdymo įstaigų bendruomenės gali turėti tokius specialistus, kokių joms labiausiai reikia, kurti mobiliąsias pagalbos vaikams grupes bei dirbti bendradarbiaujant, teigia Dudzinskienė ir kt. (2008).

Apibendrinus pateikiamus teiginius apie pagalbą ikimokyklinėse įstaigose, galima sutikti su Šimanskienės, Traškelio (2009) teiginiu, jog Lietuvos ugdymo įstaigų pagrindinis tikslas – ugdyti, lavinti ir auklėti vaiką. Visas bendrasis ugdymas yra orientuotas į vaiką, jo poreikius ir gebėjimus. Ugdymo įstaigos, autorių teigimu, padeda asmeniui maksimaliai atskleisti savo individualias kūrybos galias ir gebėjimus, patenkindamos jo prigimties reikmes: saviraiškos, meilės ir pagarbos, prasmės, kūrybos, tvarkos ir darnos poreikius. Bręstantis žmogus turi nuolat taikytis prie pokyčių asmeninėje, socialinėje ir visuomeninėje erdvėje. Tikslingas ikimokyklinio amžiaus vaiko gebėjimų ugdymas, atsižvelgiant į jo individualumą, sudaro galimybes būti įtrauktam į socializacijos procesą. Berns (2008) teigimu vaiką socializuoja ir palaiko jo šeima, ugdymo įstaiga ir bendruomenė, ir šie svarbūs veikėjai prisiima atsakomybę už vaiko gerovę.

Antrasis lygmuo – pedagoginės psichologinės tarnybos (PPT), kurių pagrindinė veiklos sritis - pagalba mokiniui, pedagogams ir šeimai. Tarnyba yra savivaldybės biudžetinė švietimo įstaiga, kurios tikslas įvertinti mokinių (vaikų) specialiuosius ugdymosi poreikius ir nustatyti jų lygį, skirti specialųjį ugdymą, koordinuoti ir teikti švietimo pagalbą. Svarbu paminėti, jog Tarnyba gali veikti tik tada, jei joje dirba specialusis pedagogas, logopedas, psichologas, gydytojas vaikų neurologas ir (ar) neurologas, socialinis pedagogas ir Tarnyba yra įsigijusi asmens pedagoginio psichologinio vertinimo metodikas. Evansas, Sabaliauskienė (2010) nurodo, jog specialistai, dirbantys PPT, atlieka multiprofesinį vaiko, turinčio SUP, edukacinių ir psichologinių problemų įvertinimą, su mokyklos atstovais ir šeimomis aptaria vaiko/šeimoms/mokyklos poreikius, susijusius su vaiko ugdymo(si) situacija, teikia aptartas rekomendacija ugdymo programai. Autoriai taip pat akcentuoja, jog pagrindinis PPT tinklo tikslas – teikti specialistų paslaugas kiek įmanoma arčiau gavėjo namų, sukurti kokybiškų paslaugų įvairovę ir skatinti specialistų bendradarbiavimą su vaikų, turinčių SUP, šeimomis ir mokyklomis. Ališauskas (2007) nurodo, jog Tarnybos specialistai dirba komandos principu, bendradarbiaudami su ugdytinio tėvais (globėjais, rūpintojais), mokytojais, su juo dirbančiais specialistais.

Lietuvoje specialiųjų poreikių vaikams ir jų tėvams įvairaus lygio pedagoginės psichologinės tarnybos teikia konsultacinę, metodinę, prevencinę ir švietėjišką pagalbą. Visi švietimo įstaigose dirbantys pedagogai ir šių įstaigų administracija, taip pat šeimos, auginančios SUP turinčius vaikus, gali kreiptis į tarnybą su tarnybos atliekamas funkcijas atitinkančiu užsakymu ir jiems turi būti suteiktos numatytos nemokamos paslaugos.

Trečiasis lygmuo – Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (SPPC). Centro paskirtis – formuoti specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos sistemą visoje šalyje, kurti ir nuolat tobulinti pedagoginės psichologinės pagalbos strategijas SUP turintiems mokiniams. Evansas ir Sabaliauskienė (2010) apibūdindami SPPC veiklą nurodo, kad šis centras nustato pagalbos prioritetus, koordinuoja VGK ir PPT veiklą, vertina procesus, prisideda rengiant ir leidžiant teisinius dokumentus, organizuoja tobulėjimo programas specialistams, įgyvendina prevencijos programas. Taip pat yra atsakingas už specialiąsias mokymo priemones, jų parinkimą, įvertinimą, įsigijimą.

Įgyvendinant ikimokyklinį ugdymą integruojant SUP turinčius vaikus svarbu suvokti, jog Lietuvoje egzistuojanti specialiojo ugdymo sistema, reikalauja ugdymo proceso dalyvių komandinės veiklos, kurios pagrindas būtų sąmoningas, iniciatyvus, kryptingas įvairių sričių specialistų bendradarbiavimas. Šis procesas, Miltenienės, Venclovaitės (2012) teigimu, neįsivaizduojamas be lygiavertiškumo ir skirtingos kompetencijos reikšmingumo pripažinimo, pasirengimo vieniems iš kitų mokytis, ugdymo tikslų identifikavimo ir funkcijų/vaidmenų pasiskirstymo, bendro veiklos planavimo ir problemų sprendimo, atsakomybės prisiėmimo už bendros veiklos rezultatus, bendro veiklos efektyvumo aptarimo. Sutartinai dirbančių asmenų tarpusavio pagalba padeda realizuoti vienas kito poreikius grupėje, kurioje veikiama bendraujant ir bendradarbiaujant. Bendras specialistų darbą vienijantis tikslas, remiantis Kairienės (2010) tyrimo rezultatais, tai visapusiškas vaiko raidos skatinimas – į užduotį orientuotas komandos narių elgesys, kai specialistų veikla tęstinė, sudaranti sąlygas sėkmingam kito specialisto darbui. Reikia pažymėti, jog pagalbos specialiųjų poreikių turinčiam vaikui efektyvumą lemia ir bendradarbiavimo kokybė (Galkienė, Dudzinskienė, 2004).

Galima teigti, jog šiandieniniai specialiojo ugdymo kaitai įtakos turėjo Lietuvos prisijungimas prie tarptautinių sutarčių⁸, deklaruojančių socialines, ekonomines, pilietines ir politines žmogaus teises. Šie susitarimai paremti nediskriminavimo principu bei valstybės pozityvių įsipareigojimų prisiėmimo neįgalių vaikų atžvilgiu koncepcija, nurodo Šadževičius (2010). Nūdienos gyvenimas, tarptautiniai susitarimai ir įsipareigojimai, visuomeniniai

⁸ Lietuva yra ratifikavusi Jungtinių Tautų Lygių galimybių neįgaliems žmonėms teikimo bendrąsias taisykles 2010 m., 1994 m. pasirašiusi Salamankos deklaraciją, 1995 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją, 2010 m. ratifikuota Neįgaliųjų teisių konvencija.

judėjimai keičia visuomenės nuostatas, aktyvina valstybinę neįgaliųjų socialinės integracijos politiką (Informacinio leidinio „Švietimo naujienos“ Nr. 11 (311) priedas). Šiandien Lietuvoje vykdoma nuosekli ir racionali Vyriausybės politika neįgaliųjų ugdymo, globos ir sveikatos priežiūros srityse. Lietuvoje neįgalieji yra pripažįstami, jiems suteikiama atitinkama vieta visuomenėje, visuomenės požiūris į juos yra pozityvus (Kiušitė, 2012, p.5).

1.2. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas kaip specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimo kokybės veiksnys

1.2.1. Bendradarbiavimo samprata

Žmonių visuomenės, šeimos ir visos socialinės veiklos pagrindas – suvienyti pastangas ir vaizduotę, kad jų darbas, įgyvendinant bendrus uždavinius, gerintų gyvenimo kokybę (West, 2011, p.7). Bendradarbiavimas yra vienas esminių šiuolaikinės visuomenės bruožų. Šį socialinį reiškinį taip pat galima įvardinti kaip ypatingą veiklos rūšį, kuomet ši veikla atliekama keliems vykdytojams, sistemoms, institucijoms. Šiais laikais bendradarbiavimas visuomenėje yra labai svarbus, nes nuo to kaip individai bendradarbiauja su kitais, priklauso jų siekiami rezultatai bei tikslai. Teresevičienė, Gedvilienė, (1999) teigia, jog bendradarbiavimas yra daug daugiau negu fizinis buvimas kartu su kitais, pokalbiai, pagalba kitiems, dalijimasis medžiaga, nors visa tai – taip pat svarbu. Tai kooperacija siekiant bendro tikslo, žmonių socialinė sąsaja, atsirandanti dirbant kartu. Bendradarbiavimas – asmenų arba socialinių grupių bendravimas siekiant padėti realizuoti vienas kito poreikius. Bendradarbiavimas apima vienus ar kitus veiksmus, išorinius pokyčius, kuriuos lemia šie veiksmai, šių pokyčių poreikį kitiems individams arba jų grupėms bei jų atsakomąją reakciją. Jis gali būti laikinas ir nuolatinis, privatus ir viešas, formalus ir neformalus.⁹ Miltenienė (2005) nurodo, jog bendradarbiavimo pagrindą sudaro nuolatinė komandos narių sąveika, komunikacija/bendravimas, kooperacija, koordinacija ir dalijimasis patirtimi. Jo reikšmė pabrėžiama įvairiose dokumentuose, edukacinėje literatūroje. Jacikevičienė, Rupšienė (1999) taip pat akcentuoja, jog beveik visa žmogaus veikla yra bendradarbiavimo ir tarpusavio kooperacijos pobūdžio. Tikslo siekimas bendradarbiaujant, kaip teigia autorės, skatina ir plėtoja toleranciją kito nuomonei, dialogą, pasitikėjimą savimi, atsakomybę, visuomenės galvosenos pasikeitimus. Bendradarbiavimas - psichologine prasme: teigiama sąveika, kurioje dalyvių tikslai ir interesai yra vienodi (Косолапов Н.А., p.106). Ypatingai akcentuojama tai, jog bendradarbiaujant yra pasiekiami žymiai geresni rezultatai nei,

⁹ Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2003.

kad kiekvienas asmuo dirbtų individualiai. Indrašienės (2004) teigimu, socialinės psichologijos atstovai mano, jog žmonės bendradarbiauja tada, kai vienas kitam padeda realizuoti poreikius ir patiria abipusę naudą. Jacikevičienė (2002) pateikia savo nuomonę nurodydama, jog vieniems bendradarbiavimas reiškia bendravimo formą, kitiems – sąveiką, bendras darbas su kitais žmonėmis. Abipusį keitimąsi informacija akcentuoja ir Jorutytė, Budreikaitė (2005), o Kontautienė (2006) – tarpusavio priklausomybės suvokimą, kai žmonės žino, kad jiems gali pasisekti tik tuomet, jei jie koordinuos savo pastangas su kitų žmonių pastangomis. Labai svarbu, kad individai suprastų, jog jų asmeninė sėkmė priklauso nuo kiekvieno tarpusavyje sąveikaujančios grupės nario asmeninės sėkmės. Roffey (2001) taip pat papildo bendradarbiavimo konceptą - bendradarbiauti – reiškia klausytis tiek pat, kiek ir kalbėti; bendradarbiaujant kartu prisiimama atsakomybė už problemos nustatymą ir sprendimą. Jei tarp bendradarbiaujančių asmenų nėra suvokimo, kad „tai mūsų visų bendras reikalas“, neįmanoma sukurti pozityvaus komandinio darbo sąlygų. Komandinis darbas - sugebėjimas dirbti, siekti vienos vizijos: sutelkus individualius gebėjimus, žinias, patirtį, kuo efektyviau padėti bendruomenei spręsti socialines – pedagogines problemas (Stephen. P. Robbins, 2002). Kairienė (2010) pažymi, kad bendradarbiavimo praktika įvairiose komandose gali būti realizuojama labai skirtingai, priklausomai nuo kiekvienos komandos socialinio konteksto – bendradarbiavimo kultūros – pasidalytų reikšmių (komandos narių turimų žinių, sampratų, veiksmų, patirčių, veiklos organizavimo erdvės) erdvės.

Ruškaus (2002) teigimu, bendradarbiaujant susipina skirtingos žmonių vertybės ir interesai, požiūriai ir įpročiai, todėl Eklindh (2003) manymu, bendradarbiavimas turi būti grindžiamas abipusiu pasitikėjimu. Bendradarbiaujama visose srityse: dirbant socialinį darbą, teikiant psichologinę paramą, mokomasi bendradarbiaujant, šeimoje, politinėje veikloje bendradarbiaujama ir kt. Ne išimtis ir specialusis ugdymas, kadangi specialiojo ugdymo kontekste bendradarbiavimas yra pripažintas vienu pagalbos kokybę gerinančiu veiksnium, teigia Miltenienė (2005). Walther-Thomas ir kt., (2000) teigia, kad bendradarbiavimas ugdymo procese tiek Europos, tiek ir nacionaliniuose švietimą ir specialųjį ugdymą reglamentuojančiuose dokumentuose pripažįstamas kaip vertybė ir siekiamybė, o kai kurie užsienio šalių autoriai bendradarbiavimą vertina kaip priemonę, leidžiančią siekti numatytų tikslų (cit. Miltenienė, 2005). Sėkmingas specialiojo ugdymo organizavimas reikalauja ugdymo procesą organizuojančių dalyvių bendradarbiavimo. Įvairūs tyrimai patvirtina - specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų sėkmingas ugdymas bei socializacija glaudžiai siejasi su ugdytojų bendradarbiavimu. Kaffemanienė, Žukaitė (2008) nurodo, jog neįgaliųjų integracijos idėjos akcentuoja specialistų bendradarbiavimą bei partnerystę, ugdant specialiųjų poreikių vaikus. Tačiau Kairienė (2010) pažymi, jog Lietuvos specialistų tarpusavio bei specialistų ir tėvų

bendradarbiavimą, tenkinant vaikų poreikius komandoje, reglamentuojančių dokumentų turinyje nėra išskiriamos bendradarbiavimo koncepcijos, teorinių prioritetų, kurių turėtų būti laikomasi komandose teikiant ankstyvąją pagalbą vaikams ir šeimoms. „Akcentuojama tik bendradarbiavimo tarp specialistų bei specialistų ir tėvų bendradarbiavimo svarba, išskiriant jų sąveikos tikslus ir funkcijas (keitimasis informacija, tėvų konsultavimas, supažindinimas su vaikų ugdymo(si) pokyčiais ir pan.).

Lietuvoje egzistuojanti sistema, skirta vaikams realizuoti specialiuosius ugdymo(si) poreikius ankstyvajame amžiuje, suburia ugdymo proceso dalyvius į komandą. Pastaraisiais metais specialiųjų poreikių tenkinimą reglamentuojančiuose dokumentuose ypatingai akcentuojama bendravimo ir bendradarbiavimo svarba asmenų, kurie dalyvauja SUP turinčių vaikų ugdymo procese. Ališauskienė (2003) šį faktą patvirtina teiginiu, jog gyvenimas pateikia vis daugiau situacijų, kurias sudėtinga arba neįmanoma išspręsti vienam specialistui. Norint tinkamai pasielgti siekiant tinkamo sprendimo, būtina konsultuotis, bendrauti, bendradarbiauti - visas šis procesas vyksta dirbant komandoje. Mokslininkai (Fleming, Monda-Amaya, 2001), tyrinėję komandinio darbo specifiką, specialiojo ugdymo komandą apibūdina kaip nedidelę žmonių grupelę, kuri turi papildomų įgūdžių leidžiančių siekti bendrų tikslų, siekia suvienyti požiūrį, kuris įpareigoja būti tarpusavyje atsakingais, o komandos funkcionavimo pagrindu esti sąveika susitikimų metu bei bendradarbiavimas (cit. Miltenienė, 2005). Tikslas siekimas turi atitikti visus bendros veiklos reikalavimus. Leišienė (2007) nurodo, jog ugdymo dalyvių bendradarbiavimo klausimus nagrinėjo daugelis užsienio ir Lietuvos autorių: Roffey (2001) teigia, jog bendradarbiaujant vaiko poreikiai yra vertinami ir tenkinami visapusio ugdymo kontekste; Wolery, Odom (2000) pastebi, kad tik bendradarbiaujant individualūs vaiko poreikiai gali būti labiausiai patenkinti (cit. Leišienė, 2007). Bendradarbiavimo konceptas, tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, apibūdinamas kaip bendros veiklos siekimas, bendrų tikslų, darbo būdų numatymas, dalijimasis turima patirtimi ir bendrai prisiimama atsakomybe už priimtus sprendimus ir jų įgyvendinimą (cit. Miltenienė, 2005). Daniels, Stafford (2000) pabrėžia, jog bendradarbiaujant svarbiausia suvokti būtinybę padėti ir remti vienam kitą. Miltenienė (2005) teigia, jog visų ugdymo proceso dalyvių aktyvus įsitraukimas ir dalyvavimas, identifikuojant bei tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius (planuojant veiklą, teikiant numatytą pagalbą ir vertinant jos rezultatus), skatina tarpusavio pasitikėjimą ir pagarbą, leidžia išvengti nepagrįstų lūkesčių ir siekti bendradarbiavimo bei partnerystės.

Bendravimas – bendradarbiavimo pagrindas. Svarbu pažymėti, jog literatūroje dažnai bendradarbiavimo konceptas siejamas su bendravimu. Černiauskienė (2006) nurodo, jog žodis „bendradarbiavimas“ reiškia – dirbti su kitais, o „bendrauti“ – turėti bendrų reikalų, todėl šios dvi reikšmės vien kitą papildo. Tai du socialiniai reiškiniai papildantys vienas kito turinį.

Teresevičienė ir Gedvilienė (2000) teigia, kad viena iš efektyvaus bendradarbiavimo prielaidų yra gebėjimas bendrauti. Bendravimas, autorių teigimu, – tai procesas, kai per kalbą siekiama suprasti vienas kito suvokimą, idėjas, patirtį. Lietuvos mokslininkai (Teresevičienė ir Gedvilienė, 1999; Vijeikienė ir Vijeikis, 2000 ir kt.) taip pat bendradarbiavimą išryškina kaip gebėjimą bendrauti, asmeninių savybių bei veiklos gebėjimų vystymą. Bendravimas svarbus bendradarbiavimui, žmonėms kartu dirbant vieną darbą, kadangi bendravimas yra bendradarbiavimo pagrindas (cit. Teresevičienė, Gedvilienė; 2000). Bendraudami individai keičiasi informacija ir tenkina socialinius poreikius, kurie padeda pasiekti norimų tikslų, todėl labai svarbu, kad bendravimas būtų sėkmingas, tenkintų abipusius poreikius. Bendravimo procesas gimsta iš bendros veiklos poreikio, tai būtina sąlyga konkretiems tikslams pasiekti, taip pat svarbus motyvas, skatinantis bendrą veiklą. Pasak J. Almontaitienės (2010), bendravimo sąvoka apima dviejų ar daugiau žmonių tarpusavio suvokimą, keitimąsi informacija, sąveika ir santykius. Bendravimas yra sąveika tarp žmonių, kai apsikeičiama mintimis, emocijomis, pasiekama socialinio bendrumo. Bendravimas – antrinė, iš veiklos išvestinė kategorija (Kontautienė, 2006, p. 20), todėl remiantis šiuo požiūriu, bendravimas nagrinėjamas kaip veiklos rūšis arba forma. Lekavičienė, Vasiliauskaitė, Antinienė, Almontaitienė (2010) nagrinėdami *bendravimo psichologiją* išskyrė svarbiausius bendravimo aspektus:

- tarpusavio suvokimas (socialinė percepcija);
- keitimasis informacija (komunikacija);
- tarpusavio sąveika (socialinė interakcija);
- tarpusavio santykiai.

Minėti aspektai yra traktuojami kaip sėkmingo, efektyvaus bendravimo pagrindas, o efektyvus bendravimas yra sėkmingo bendradarbiavimo sudedamoji dalis. Teresevičienės ir Gedvilienės (2000) teigimu, kiekvienas asmuo turi mokėti bendrauti, dalytis su kitais patirtimi. Paprastai bendravimas įtraukiamas į praktinę žmonių sąveiką (bendras darbas, mokymasis ir pan.), padeda planuoti, realizuoti ir kontroliuoti veiklą. Ugdymo procese bendravimas lygus bendradarbiavimo svarbai, o Kontautienė (2010) šį teiginį papildė nurodydama, jog ugdymo procese bendradarbiavimas ir bendravimas įvardijami kaip dvi labai susijusios sąveikos.

Apibendrinant autorių nuomones galima teigti, jog sėkmingu bendravimu laikomas toks bendravimas, kuris visiems jame dalyvaujantiems leidžia kiek įmanoma geriau patenkinti savo poreikius ir pasiekti tikslus. Niekam neturėtų kilti abejonių, kad bendravimas šiuo metu yra labai svarbus dalykas. Eliminavus jį iš mūsų gyvenimo, gyvenimas taptų visiškai kitoks nei dabar. Bendravimą galima drąsiai apibūdinti kaip galingą tobulinimosi įrankį. Jis persismelkia į pačias įvairiausias gyvenimo sritis. Juo paremta labai daug mokslo, meno, tikėjimo ir kitų sričių. Bendravimas turi savo tikslą, priežastis bei priemones.

1.2.2. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo samprata

Kalesnykas (2000) nurodo, jog valstybinių institucijų, teikiančių socialines paslaugas gyventojams, bendradarbiavimas priklauso nuo šiuo metu įgyvendinamų viešojo administravimo reformų, kuriose pabrėžiamas įvairios pagalbos teikimas šalies, atsižvelgiant į visuomenės poreikius. Tai reiškinys, skatinantis glaudesnius ryšius tarp skirtingų institucijų, žinybų.¹⁰ Bendradarbiavimas tarp skirtingų socialinių sektorių pagalbos vadinamas tarpinstituciniu/tarpžinybiniu bendradarbiavimu. Tai skirtingų žinybų įstaigų susibūrimas bendrai veiklai ir bendram tikslui.¹¹ Jis įgyvendinamas tarpusavyje koordinuojant veiklas ir siekiant bendrai užsibrėžtų tikslų. Miginis, Ulozas (2010) nurodo, jog tarpžinybinis bendradarbiavimas suprantamas kaip skirtingų žinybų veiksmų derinimas tarpusavyje siekiant efektyviai spręsti bendrus iššūkius.

Bendradarbiavimo objektas nulemia veiklos kartu vienoje ar kitoje srityje specifika. Dervinytė - Bongarzonė (2008) nurodo, jog institucijų specialistai vaikui, turinčiam sunkumų, bei jo šeimai gali sudaryti individualų kompleksinės pagalbos planą, kuris geriausiai atitiktų vaiko ir šeimos poreikius bei psichosocialines galimybes. Miltenienė, Mauricienė (2010) nurodo, jog pastaruoju metu Lietuvoje į specialiųjų ugdymo(si) poreikių vertinimo ir tenkinimo procesą įsitraukia vis daugiau ugdymo proceso dalyvių. Ši prielaida leidžia teigti, jog specialusis ugdymas yra sritis, reikalaujanti visų ugdymo proceso dalyvių bendrų pastangų ir komandinio darbo (cit. Miltenienė, Mauricienė; 2010). Įgyvendinant specialiąją pagalbą, įvairių institucijų veikla siekiama atskleisti kiekvieno specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko vidines galias, kadangi skirtingų sričių specialistai vaiko galias atskleidžia iš savo profesinės pusės. Miltenienė, Venclovaitė (2012) analizuodamos pedagoginį bendradarbiavimą, nurodo pagrindą tikslingam skirtingų sričių specialistų bendradarbiavimui - svarbiausia yra visiems aiškiai žinoti, kas, ką ir kada daro, suprasti savo vaidmenį, jausti lygiavertiškumą kitų atžvilgiu, remtis savo kolegų kompetencijomis, stengtis, kad SUP vaikai gautų lanksčią bei apgalvotą pagalbą, nes, bendrai žinodami apie vaikų problemas, pedagogai gali daug efektyviau padėti vaikams nei tik individualiai rūpindamiesi vaikos sunkumais ir norėdami suteikti pagalbą vieni.

Svarbu pabrėžti, jog bendradarbiavimas tarp skirtingų organizacijų, institucijų ar žinybų yra formalizuojamas. Taip atsiranda sutartimi paremtas bendradarbiavimas, teigia Miginis, Ulozas (2010). Neabejotinai, jog sutartimi paremta sąveika dažnai turi pranašumą, nes tai formalus, raštiškas įsipareigojimas, kuriame apibrėžiamos bendradarbiavimo sąlygos: tikslai, bendradarbiavimo sritys, bendradarbiavimo forma ir dažnumas, skiriami atsakingi žmonės. Lakis

¹⁰ **Institūcija** (1) - visuomenės reikalų įstaiga; **žinyba** (1) - sistema įstaigų, priklausančių kuriai nors valdymo šakai. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, prieiga internete <http://dz.lki.lt/search/>

¹¹ Kedavičienė D. Tarpžinybinis bendradarbiavimas. Prieiga: <http://www.children.lt/?_nm_shot=links.1.85

(2006) nurodo, jog tarpžinybinio bendradarbiavimo sėkmę užtikrina tiksliai apibrėžtos bendradarbiaujančių institucijų veikimo ribos, tik joms būdingų vaidmenų žinojimas ir atlikimas. Galima teigti, jog šioje bendradarbiavimo rūšyje labai svarbi kiekvieno pagalbos teikėjo atsakomybė ir visų jų tinkama elgsena vienas kito atžvilgiu ir tikslų derinimas su kiekvienos institucijos tikslais.

Abu reiškiniai – *tarpinstitucinis* ir *tarpžinybinis bendradarbiavimas* turi tas pačias socialines funkcijas – sąveika tarp skirtingų sričių ugdytojų/pagalbos teikėjų. Literatūroje pateikiami šie tarpžinybinio/tarpinstitucinio darbo principai:

a) *planavimo principas* – skirtingos specializacijos atstovai, vykdantys savo profesines funkcijas, bendradarbiaudami siekia bendro tikslo. Šiam tikslui pasiekti yra kuriami bendri planai, programos, kuriamos priemonės;

b) *funkcijų ir vaidmenų pasidalinimo principas* – kiekvienas atstovas tarpžinybinį/tarpinstitucinį darbą papildo savo kompetencija ir sprendžia problemas tik savo kompetencijos ribose bei susilaiko nuo sau nebūdingų funkcijų prisiėmimo. Taip siekiama užtikrinti maksimalų efektyvumą ir turimų žmogiškųjų išteklių panaudojimo optimizavimą;

c) *sisteminio požiūrio principas* – kompleksinis situacijos projektavimas, siekiant konkrečių problemų sprendimo. Įvairių sričių specialistai susirenka tam, kad padėdami vieni kitiems pasiektų tikslą – bendros problemos kompleksinį sprendimą;

d) *informavimo principas* – bendradarbiaujant sukuriama galimybė susipažinti su kitų žinybų veikla, jos specifika bei kita aktualia informacija ir dalintis svarbia informacija;

e) *išteklių optimizavimo principas* – derinami skirtingų institucijų/organizacijų/įstaigų veiklos prioritetai, telkiami ir efektyviai išnaudojami žmogiškieji bei materialiniai ištekliai.¹²

Įrodyta, kad bendradarbiavimui būdinga bendrų jėgų sutelkimas numatytam tikslui įgyvendinti, nurodo Indrašienė (2004), t.y. tikslingos komandinės veiklos, tarp skirtingų pagalbos teikėjų, plėtojimas. Gumuliaskienė ir Taputis (2005) teigia, jog komandinis darbas populiarus daugelyje veiklos sričių. West (2011) papildė šį faktą nurodydamas, jog daugelyje žmonių veiklos sričių darbas komandoje yra veiksmingesnis arba naudingesnis. Specialiųjų poreikių tenkinimas yra toji socialinė sritis, kurioje užsibrėžtų tikslų siekimas neapsiriboja ties vienu pagalbos teikėju, o kai bendradarbiavimas vyksta tarp skirtingų institucijų atsiranda tarpinstitucinio/tarpžinybinio bendradarbiavimo vizija.

West (2010) komandiniu darbu apibūdina bendradarbiavimą institucijų specialistų vieni su kitais. Komanda - tai kartu dirbančių asmenų grupė, kurioje visų asmenų buvimas yra būtinas bendram tikslui įgyvendinti ir kiekvieno grupės nario individualiems poreikiams

¹² Tarpžinybinis bendradarbiavimas nacionaliniu lygmeniu jaunimo politikos srityje, SSGG analizė; Prieiga internete http://ijpp.lt/file/TB_ANALIZE.pdf

patenkinti (cit. Kasiulis, 2001). Miltenienė, Ališauskienė (2004) apibūdina „komandos“ sąvoką teiginiu, jog „komanda“ (angl. teamwork) - tai keletas tarpusavyje susijusių žmonių darančių vienas kitam įtaką, sujungia pastangas siekdami bendro tikslo; kiekvienas turi aiškiai apibrėžtas funkcijas. Pagrindiniai komandos bruožai - bendradarbiavimas, tarpusavio pagalba, vienytiškumo ir įvairiapusiškumo pusiausvyra (Vijeikienė ir kt. 2000). Hill (2011) komandinį darbą apibūdina kaip komandos narių kooperuotas pastangas siekiant bendro tikslo. Miltenienė, Mauricienė (2010) nurodo, jog efektyvi specialioji pedagoginė pagalba esti tose ugdytojų bendruomenėse, kuriose yra kryptingai koordinuojama specialistų ir pedagogų veikla, kai kiekvienas specialistas savo veikloje realizuoja koordinavimo-komunikavimo funkciją. Šiai funkcijai būdinga bendravimo, informacijos perdavimo, ryšio palaikymo veikla, todėl ji lemia specialiosios pedagoginės pagalbos lankstumą ir sąveikos ryšius tarp specialiosios pagalbos teikėjų, mokytojų, ugdytinių ir jų šeimų (Galkienė, Dudzinskienė, 2004) (cit. Miltenienė, Mauricienė, 2010). Šie autoriai analizuodami komandinį darbą švietimo organizacijoje teigia, kad komandinis darbas gerina veiklos kokybę, darbuotojų aktyvumą, informacijos perdavimą, psichologinį klimatą, suteikia darbuotojams platesnių savirealizacijos, saviaktualizacijos galimybių, didėja jų suinteresuotumas, pasitenkinimas darbu ir kt.

Pasak Gevorgianienės (2003), ugdymo komandą sudaro ilgesniam laikui susibūrę du ar daugiau ugdymo įstaigos ar platesnės bendruomenės nariai bei vaiko tėvai, kurie tarpusavyje derina to paties vaiko ugdymo tikslus, turinį, metodus, koordinuoja ugdymo procesą ir dalijasi atsakomybe už konkretaus vaiko ugdymo rezultatus. Siekiama sukurti kiekvieno ugdytinio poreikius atitinkantį ugdymą, kooperuoti įvairių specialistų teikiamas paslaugas bei siekti vaikų gerovės. Pasak Bužinsko (2001) ugdytojų tarpusavio bendradarbiavimas – komandinis darbas - nulemia ugdytinių veiklos rezultatus, jų elgesį, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais. Tačiau West (2011) pastebi, jog komandai sukurti reikia daugiau, negu vien surinkti reikalingų užduočių įvykdyti įgūdžių spektrą. Čia taip pat reikia apsvarstyti, kokių reikės asmenybės tipų, kad komanda dirbtų efektyviai, kadangi, pasak Vijeikienės, Vijeikio (2000) įvairių asmenybių bruožų samplaika skatina komandą dirbti efektyviai, nes tuomet nariai gali mokytis vienas iš kito, papildyti vienas kitą, kylančių konfliktų atvejais – diskutuoti, ieškoti geriausio sprendimo.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius, kuriamas komandinės veiklos pagrindu, bendrąja prasme apibūdinamas kaip bendradarbiavimas tarp įvairių specialiosios pagalbos vykdytojų (cit. Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programos tarpinio įvertinimo ataskaita, 2008). Šiuo atveju bendradarbiavimas yra bene pagrindinis reiškinys, kadangi jis vienoje ar kitoje veikloje taikoma procedūra, kuri turi universalius požymius ir dėsningumus, pasireiškiančius visur ir visada, teigia

Kontautienė (2010). Mokslininkai, tyrinėję komandinio darbo specifiką, specialiojo ugdymo komandą apibūdina kaip nedidelę žmonių grupelę, kuri turi papildomų įgūdžių, leidžiančių siekti bendrų tikslų, siekia suvienyti požiūrį, kuris įpareigoja būti tarpusavyje atsakingus, o komandos funkcionavimo pagrindu esti sąveika susitikimų metu bei bendradarbiavimas (Fleming, Monda-Amaya, 2001; Dettmer ir kt., 2009) (cit. Miltenienė, Mauricienė, 2010). Gevorgianienė (2003) teigia, jog visavertę vaiko asmenybės raidą laiduoja įvairių žmonių (tėvų, pedagogų, bendraamžių ir kt.), įvairių aplinkų (šeimos, ugdymo įstaigos, kt.), skirtingų ugdymo sričių (akademinės, socialinės) transakcija. Nė vienas specialistas nėra pajėgus vienas patenkinti visapusiškų vaiko poreikių. Pasak Gerulaičio (2007), aktyviai bendraujant ir bendradarbiaujant visiems ugdymo proceso dalyviams, svarbu organizuoti darbą taip, kad visi jaustųsi lygiaverčiais komandos nariais, kartu siektų numatytų tikslų.

Gevorgianienė (2003) aiškiai ir tiksliai apibūdina ugdymo komandos paskirtį – „Koordinuojant įvairių specialistų ir tėvų veiklą siekti pagrindinio ugdymo tikslo – vaiko socialinės gerovės, dalykinių ir bendrųjų gebėjimų plėtros mažiausiai jo galimybes varžančioje aplinkoje“. Ambrukaitis, Antonovienė (2002) akcentuodami, jog specialiojo ugdymo sėkmė priklauso nuo specialiąją pagalbą teikiančių grandžių bendradarbiavimo, išskiria pagrindinius „komandinio“ darbo požymius:

- aiškūs veiklos tikslai ir uždaviniai;
- sėkmingas tarpasmeninis bendravimas, visiškas pasitikėjimas;
- mokėjimas konstruktyviai spręsti problemas, konfliktus;
- efektyvūs veiklos būdai;
- optimalus problemų sprendimas;
- operatyvus nutarimų priėmimas;
- eksperimentavimas ir bendra atsakomybė.

Bendradarbiavimas šiuo atveju apibūdinamas kaip tarpinstitucinės komandos veikla grindžiama pagarbiu tarpusavio ir su vaiku bei jo tėvais bendravimu, dalyvavimu; komandos nariai turi susitarti, ką ir kaip komanda turi pasiekti, ir koks bus kiekvieno indėlis šio tikslo siekiant. Tarpinstitucinė komanda, teigia Gevorgianienė ir kt. (2011), sudaroma turint tikslą pagalbą vaikui ir jo tėvams teikti koordinuotai, sistemiškai, nefragmentuojant jos tarp tarnybų, nesiuntinėjant vaiko ir jo tėvų iš vienos tarnybos, institucijos į kitą, nuo vieno specialisto prie kito.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius ankstyvajame amžiuje įgyvendinamas nuo 2000 m. - Lietuvos Respublikos Vyriausybės teisiškai reglamentuotas 2000 m. gruodžio 14 d. Nr.728, *Dėl vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos antrinio ir tretinio lygio paslaugų organizavimo principų, aprašymo ir teikimo*

reikalavimų. Jo būtinumas atsispindi ir naujojoje Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo redakcijoje (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281) įteisinus ikimokyklinį vaiko ugdymą nuo gimimo iki jam pradėdamas teikti priešmokyklinis arba pradinis ugdymas, atsižvelgiant į jo asmenybės individualumą, skatina visą ugdymo sistemą kooperuotis bei įgyvendinant tarpinstitucinio bendradarbiavimo viziją teikti pagalbą vaikams. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 m. nuostatuose numatyta plėtoti ikimokyklinio ugdymo paslaugas - švietimo pagalbos prieinamumą visiems vaikams, o pirmiausia – socialinę atskirtį patiriantiems ir socialinės rizikos vaikams. Teigiama, jog kiekvienas vaikas turi teisę į lygias galimybes pasirengti mokykliniam startui, kuo anksčiau gauti reikiamą specialistų pagalbą. Aidukienės (2011) teigimu, savivaldybių teritorijose veikia daugybė įvairių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo, švietimo pagalbos, sveikatos priežiūros, socialinės paramos paslaugas teikiančių įstaigų ir tarnybų. Tačiau, tyrimais atskleista, jog jose dirbantys specialistai, nors dažnai bendrauja su tuo pačiu vaiku ir jo tėvais, dažniausiai savo veiksmų tarpusavyje nederina, nes specialistų darbo su šeima niekas nekoordinuoja. Taip pat trūksta kompleksškai teikiamos švietimo pagalbos, socialinės paramos ir sveikatos priežiūros paslaugų vaikams bei tėvams (globėjams), auginantiems ikimokyklinio amžiaus vaikus. Moksliniais tyrimais įrodyta, jog vis dar stinga į šeimą orientuotų, jos gyvenamojoje vietoje teikiamų kompleksinių paslaugų – tarpusavyje koordinuojamų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo specialistų, socialinio darbuotojo, šeimos gydytojo, psichologo, specialiojo pedagogo bei kitų profesionalų paslaugų konkrečiam vaikui ir šeimai, kurioje jis auga. Siekdama įgyvendinti ilgalaikės švietimo strategijos nuostatą siekti švietimo prieinamumo ir socialinio teisingumo, atsižvelgdama į šeimų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, poreikius Lietuvos Vyriausybė 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr.1509 patvirtino *Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašą*. Šio dokumento tikslą apibrėžia Aidukienė (2011) teigdama, kad politikos formuotojai ir įgyvendintojai turi drauge imtis veiksmų, kad mažųjų ir juos auginančių suaugusiųjų gyvenimas gerėtų. Taip pat galima teigti, jog šis modelio aprašas yra viltis ir tėvams, ir kitiems ankstyvojo amžiaus vaiko ugdytojams – specialistams. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas būtų traktuojamas kaip problemų sprendimo pagrindas. Šiame modelio apraše užsibrėžti uždaviniai, kuriuos bent iš dalies įgyvendinus tikslas taip pat iš dalies būtų pasiektas. Visos pagalbos formos, kurias siekiama suteikti šeimoms, remiasi pagrindiniu principu – tarpinstitucinio bendradarbiavimo sklaida – stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą siekiant užtikrinti veiksmingą kompleksinę pagalbą vaikams ir jų šeimoms.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarbą perteikia ir Ališauskienės, Musteikienės, Zablackienės, Miltenienės, Šapelytės (2011) pastebėjimai, jog siekiant užtikrinti veiksmingą

vaikų, kuriems reikalinga ne mažiau nei dviejų skirtingų sričių specialistų pagalba, ugdymą(si) ir švietimo pagalba padėti tėvams (globėjams) stiprinti tėvystės ir socialinius įgūdžius, būtinas koordinuotas švietimo pagalba, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų teikimas individualiam vaikui ir jo tėvams (globėjams). Ugdant specialiųjų poreikių turinčius vaikus problema tampa vis sudėtingesnė ir jų sprendimui nepakanka vieno ugdytojo pastangų, todėl auklėjant ikimokyklinio amžiaus vaikus aktualu, kad kartu su pedagogais ir kitais specialistais dirbtų socialiniai pedagogai / darbuotojai, kurie suteiktų socialinę pedagoginę pagalbą vaikams ir jų tėvams, taip pat specialiųjų ugdymą įgyvendinantys specialistai (logopedas, specialusis pedagogas, psichologas), svarbu paminėti ir sveikatos priežiūros specialistus. Tokiu atveju komandinę specialistų veiklą galima tapatinti su įvairių institucijų, kurios dalyvauja gerinant vaiko, turinčio SUP socializaciją, bendradarbiavimu. Autorių teigimu, būtina paaisyti bendradarbiavimo principo, kuris teigia, jog kompleksiskai teikiama pagalba grindžiama visų šiame procese dalyvaujančių juridinių ir fizinių asmenų, bendradarbiavimu, tarpusavio sutarimu ir pagalba. Bendradarbiavimas sudaro sąlygas visiems, dalyvaujantiems vaiko ugdymo procese, tinkamai įvertinti vaiko poreikius, sunkumus ir tikslingai teikti pagalbą vaikui ir jo šeimai. Norint tikslingai įvertinti pagalbos poreikį bei modeliuoti pagalbą, taip pat siekti tarpinstitucinio bendradarbiavimo efektyvumo būtina atsižvelgti į pagalbos organizavimo bei teikimo principus:

- Lygių teisių ir nediskriminavimo
- Socialinio teisingumo
- Vaiko ir šeimos interesų ir gerovės pirmumo
- Pagalbos ir paslaugų artumo
- Paslaugų kompleksiskumo ir koordinavimo
- Bendradarbiavimo ir partnerystės
- Maksimalaus vietinių išteklių panaudojimo
- Integralumo
- Ekonomiškumo
- Finansinio pagrįstumo ir realistiškumo

Šie orientaciniai teiginiai skatina pagalbos teikėjus visapusiškai apmąstyti bei laikantis holistinio sisteminio požiūrio organizuoti tikslingą pagalbą vaikui ir jo šeimai. Atsižvelgiant į Barkauskaitės, Grincevičienės, Indrašienės bei Pūkinskaitės (2001) teiginį, jog specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų vis daugėja ir jų socialinė padėtis priklauso nuo ugdančių žmonių – tėvų, pedagogų, medikų - pozicijos, tikėtina, kad ir pagalbos poreikis bus žymiai didesnis. Tokiu atveju bus neišvengiamas institucijų, teikiančių pagalbą vaikams ir šeimoms kooperavimasis. Taip pat reguliariai analizuojamas kompleksiskai teikiamos pagalbos veiksmingumas sudaro

prielaidą tobulinti ir plėtoti pagalbos teikimą. Manoma, jog norint teikti pagalbą sklandžiai, šiame procese dalyvaujančios institucijos, atsakingos už paramos ir pagalbos šeimai teikimą, privalo keistis informacija sistemingai.

1.2.3. Pagalbos specialiųjų poreikių turintiems vaikams kompleksškumas

Lietuvos specialiojo ugdymo specialistai Ališauskienė, Musteikienė, Zablackienė, Miltenienė, Šapelytė, Kairienė, Gevorgianienė, Blumbergienė, Šeibokienė, Aidukienė parengė rekomendacinio pobūdžio *Ikimokyklinio ugdymo paslaugų planavimo savivaldybėse metodiką*. Gevorgianienė, Kairienė, Blumbergienė, Ališauskienė, Šapelytė ir Miltenienė bendradarbiaudami su Šeibokiene bei Aidukienė pateikė dar vieną svarbų rekomendacinio pobūdžio aprašą *Metodinė medžiaga kompleksinės pagalbos teikimui*. Minėtos rekomendacijos buvo sukurtos remiantis *vaikų nuo gimimo iki privalomo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašu (Žin., 2009, Nr. 138-6073), kompleksškai teikiamos švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams (globėjams) tvarkos aprašu* ir kitais LR teisės aktais, kuriais siekiama švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų teikiančių specialistų bendradarbiavimo tarpusavyje, t.y. paslaugų teikimo konkrečiam vaikui ir konkrečiai šeimai kompleksškumo, kurį pasirašė trys ministrai - švietimo ir mokslo ministras, socialinės apsaugos ir darbo ministras bei sveikatos apsaugos ministras (2011 m. lapkričio 4 d. įsakymu Nr. V-2068/A1-467/V-946). Šis aprašas reglamentuoja kompleksškai teikiamos švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams (globėjams) teikimo tikslą, principus, organizavimą ir finansavimą. Tai teisiniai pamatai, kurių tikslas užtikrinti veiksmingą vaikų ugdymąsi pagal ikimokyklinio ir/ar priešmokyklinio ugdymo programas ir padėti tėvams (globėjams) stiprinti tėvystės ir socialinius įgūdžius. Analizuojant kompleksinės pagalbos poreikį ankstyvajame amžiuje yra nustatyta, kad ankstyvas poreikio identifikuojamas yra vienas svarbiausių sisteminės pagalbos etapų. Nuo to priklauso ar vaiko ir jo tėvų (globėjų) poreikiai bus pastebėti ir tenkinami nedelsiant, kai jie iškilo. Svarbu akcentuoti, kad neįgalus vaikas, kuriam reikalinga keletu specialistų pagalba, turi tokių pačių poreikių, kaip ir kiti vaikai, tačiau sutrikimas dažnai lemia dar ir papildomus ypatingus poreikius. Analizuojant kompleksškai teikiamos pagalbos skyrimo tvarką galima išskirti pagrindinius pagalbos teikėjus, kurie dalyvauja pagalbos skyrime: tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorius, vaiko tėvai, savivaldybės socialinis darbuotojas, pedagoginė psichologinė tarnyba, savivaldybės VGK, vaiko teisių apsaugos tarnybos. Vaiko ir šeimos interesus atstovauja ugdymo įstaigos VGK. Ugdymo įstaiga dažniausiai kreipiasi į savivaldybės

PPT, norėdama tiksliau identifikuoti sutrikimo lygį, kadangi šioje institucijoje įvertinimą atlieka psichologas, logopedas, specialusis pedagogas, socialinis pedagogas. Įvertinimo etape ši komanda nustato vaiko SUP grupę, lygmenį bei švietimo pagalbos specialistų poreikį. Identifikavus ir įvertinus ugdymo, socialinės paramos, sveikatos priežiūros ir švietimo pagalbos poreikį vaikui ieškoma resursų, kurių pagalba būtų galima pilnai realizuoti reikiamą pagalbą vaikui ir jo šeimai. Savivaldybės administracija taip pat yra įtraukiama į šį procesą. Kartais tėvams yra rekomenduojama kreiptis į vaiko raidos centro ankstyvosios reabilitacijos skyrių. Šiame skyriuje dirbantys specialistai pateikia rekomendacinio pobūdžio išvadas, kurios ugdymo įstaigai padeda sudaryti tikslesnį specialios pedagoginės pagalbos vaikui ir šeimai teikimo planą. Atsiranda poreikis įtraukti į pagalbos planą ir pediatrą, kuris įvertins vaiko sveikatos būklę bei stebės jos pokyčius. Specialiųjų poreikių turintys vaikai turi teisę į sanatorinį gydymą du kartus per metus. Sanatorijose vaikai gauna reabilitacinę pagalbą - logopedo, psichologo, socialinio darbuotojo, ergoterapeuto, kineziterapeuto pagalbą; vaikas nuolat stebimas gydytojų. Dažnai po sanatorinio gydymo vaikai grįžta atsigavę bei teigiamai paveikti jiems skirtų specialistų pagalbos padaro ženklią pažangą ugdymo procese. Svarbu tęsti pradėtą specialistų darbą bei maksimaliai panaudoti vaiko išstobulintus gebėjimus. Ikimokyklinio ugdymo įstaiga šiuo atveju turėtų būti iniciatyvi bei aktyviai domėtis vaiko pasiekimais už ugdymo įstaigos ribų bei tęsti pradėtą darbą. Šie dalyviai išplečia pagalbos kompleksiskumą įtraukdami ir kitas įvairias valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų specialistų, bendruomenė narius. Gevorgianienės ir kt. (2011) teigimu, tinkamas identifikavimo procesas, nedelsiant tiksliai nustatant poreikius bei jų prioritetus ir skiriant reikiamą pagalbą, užtikrina geresnį vaiko ir jo šeimos funkcionavimą, užkerta kelią antriniam socialiniam, psichologiniam, sveikatos, raidos, mokymosi sunkumams, t.y. turi prevencinį pobūdį. Siekiant užtikrinti veiksmingą vaikų, kuriems reikalinga ne mažiau nei dviejų skirtingų sričių specialistų pagalbą, ugdymą(si) ir švietimo pagalbą padėti tėvams (globėjams) stiprinti tėvystės ir socialinius įgūdžius, būtinas koordinuotas švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų teikimas individualiam vaikui ir jo tėvams (globėjams). Barkauskaitės, Grincevičienės, Indrašienės, Pūkinskaitės (2001) teigimu, Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas įpareigoja ugdytojus išskirtinį dėmesį skirti specialiųjų poreikių vaikų ugdymui, taip pat Galkienė (2001) papildė šią nuostatą teiginiu, jog asmenų, turinčių SUP integravimas į visuomenę – viena iš dabarties aktualijų. Ji sprendžiama įvairiuose visuomeninės struktūros lygmenyse: švietimo bei socialinės apsaugos ir kt.

Paslaugų teikėjams parengti pavyzdžiai teisės aktų, sistemos bei kriterijai, rekomendacijos. Siekiama, kad šiomis rekomendacijomis būtų naudojamos kaip įrankiu, padėsiančiu savivaldybėms užtikrinčiau siekti apraše numatytų uždavinių įgyvendinimo, tobulinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą savo teritorijoje (cit. Aidukienė, 2012). Visuomenėje,

kuri siekia tinkamai tenkinti SUP pateikiami galimi kompleksinės pagalbos teikimo, organizavimo ir koordinavimo modeliai savivaldybėse, kompleksinės pagalbos organizavimo prioritetai ir gairės, siekiant padėti tarpinstitucinėms komandoms tikslingai ir kryptingai organizuoti, teikti ir koordinuoti kompleksinę pagalbą vaikams ir jų tėvams (globėjams). Šeima, auginanti ikimokyklinio amžiaus vaikus reikiamą pagalbą galės gauti kompleksiškai, t.y. jas teikiančių specialistų veikla tarpusavyje bus suderinta. Miltenienė (2005) teigia, jog SUP tenkinimo tarpdiscipliniškumas, pasireiškiantis komandiniu specialistų darbu, dar labiau išryškina bendradarbiavimo svarbą specialiojo ugdymo srityje. Ališauskienė, Miltenienė, Šapelytė ir kt. (2011) įvairių specialistų veiklos derinimą tapatina su tarpinstitucinės komandos veikla, kuri yra grindžiama pagarbiu tarpusavio ir su vaiku bei jo tėvais bendravimu, dalyvavimu; komandos nariai turi susitarti, ką ir kaip komanda turi pasiekti, ir koks bus kiekvieno indėlis šio tikslo siekiant. Specialiuosius ugdymosi poreikius tenkinanti komanda yra sudaroma atsižvelgiant į kiekvieno vaiko, reikalaujančio specialiosios pagalbos, individualumą. Barkauskaitė, Grincevičienė, Indrašienė, Pūkinskaitė (2001) nurodo, jog darbo su SUP turinčiais vaikais sėkmė priklauso nuo visapusiško vaiko, jo šeimos pažinimo, vystymosi, gyvenimo sąlygų, bendravimo, vertybių, požiūrio į ugdymą įvertinimo. Šiuo atveju aktualu paminėti įgyvendinant tarpinstitucinį bendradarbiavimą tenkinant SUP Miltenienės (2005); Gerulaičio (2006) ir kt. siūlomus bendradarbiavimo principus ir etapus:

- Savanoriškumas.
- Lygiavertiškumas.
- Sutarimas dėl bendrų tikslų ir uždavinių.
- Vaidmenų ir funkcijų pasidalijimas tarp dalyvių.
- Individualus aktyvumas ir aktyvumas sąveikose vienas su kitais.
- Vidinių resursų, kompetencijų aktualizavimas, identifikavimas bei panaudojimas.
- Tarpusavio parama.

Galima teigti, jog Lietuvoje įvyko labai svarbios švietimo sistemos reformos. Švietimo sistema tapo lengviau pasiekiamą ikimokyklinio amžiaus vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Lietuvos ministerijos bendradarbiaudamos su Lietuvos specialiojo ugdymo mokslininkais pateikia vis labiau išstobulintas specialiojo ugdymo pagalbos formas, kurios mažina atskirtį tarp skirtingų gebėjimų turinčių vaikų. Lietuvos specialiojo ugdymo specialistai – Ališauskienė, Ališauskas, Miltenienė, Kairienė, Gerulaitis ir kt. savo veikla daug prisidėję prie specialiojo ugdymo Lietuvoje tobulinimo, ypatingai pabrėžia, jog ugdymo pagalba SUP turintiems vaikams turi būti suteikiama jau nuo pat gimimo. Pagalbos procesas, kuriame dalyvauja kelios vaiko gerovę būtinos institucijos visuomenėje atskleidžia tarpinstituciniu bendradarbiavimo svarbą. Analizuojant tarpinstituciniu bendradarbiavimu

pagrįstą kompleksinį pagalbos teikimą, nurodoma jog vaikų apsauginės psichosocialinio atsparumo galimybės priklauso nuo suaugusiųjų veiklos, elgesio, nuo patirties.

Svarbiu Gevorgianienės ir kt. (2011) teiginiu, įgyvendinant kompleksinės pagalbos skyrimą tampa nuostata, jog neįgalus vaikas pirmiausia yra *vaikas*, jis turi tų pačių baziųjų poreikių, kaip ir kiti vaikai, tačiau sutrikimas dažnai lemia dar ir papildomus ypatingus poreikius. Identifikuojant pagalbos poreikį bei formas, siekiama, kad pagalba būtų skiriama atsižvelgiant į socialinius, kultūrinius, ekonominius veiksnius ir išteklius, kadangi šeimoje augant vystymosi sutrikimų turinčiam vaikui svarbu garantuoti efektyvią paramą jam ir šeimai iš karto keletai tarnybų. Pasak Barkauskaitės, Grincevičienės, Indrašienės, Pūkinskaitės (2001), išsivysčiusių šalių patirtis rodo, kad jei nors viena iš tarnybų neatliks savo funkcijų, bus neefektyvi visa sistema. Sukūrus palankiausią ugdymo aplinką SUP turinčiam vaikui, t.y. fizinė aplinka ir socialinės sąlygos, asmuo gali maksimaliai realizuoti savo potencines galias, nurodo Galkienė (2005). Šis teiginys patvirtina ir tą faktą, kad, anot Šadževičiaus (2010), atskaitos taškas visų pirma yra vaiko interesai. Juos individas gali patenkinti tik tuomet, jei tikslingai kuriama ugdymo aplinka. Svarbu įsisąmoninti nuostatą, kad SUP turintis vaikas turi lygias teises su įprastos raidos vaikais aktyviai gyventi, vystytis, įgyti išsimokslinimą, atitinkantį jo fizines, protines galias ir pageidavimus, dirbti kūrybinėje ir visuomeninėje veikloje. O šis procesas neabejotinai priklauso nuo bendradarbiavimo tarp įvairių institucijų sklaidos.

Kairienė (2010) teigia, jog kompleksiskai teikiamos paslaugos neturėtų būti susijusios tik su vaiko raidos skatinimu, bet orientuotas ir į šeimos galių ugdyti vaiką plėtojimu, visiems specialistams laikantis bendro pagalbos vaikui ir šeimai plano. Specialistų bendradarbiavimo veiksmai grindžiami interdisciplininės komandinės sąveikos modeliu (Jefries, 2003), kurio savybės, kaip teigia Kairienė (2010), bendradarbiavimo tikslai nukreipti į keitimąsi informacija, konsultavimąsi tarpusavyje, atvejų aptarimą, vaiko įgūdžių formavimo tęstinumą įgyvendinant pagalbą vaikui tikslus.

Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje galiojantys teisės aktai apibrėžia specialiųjų poreikių vaikų teisę būti ugdomiems ugdymo įstaigoje, esančioje arčiausiai jų gyvenamosios vietos, taigi ir ikimokyklinėje įstaigoje. Kasparavičienė, Sabaliauskienė ir Rimkienė (2002) teigia, kad šiuo metu Lietuvoje ne visos bendrojo lavinimo įstaigos yra pasirengusios kokybiškai ugdyti vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui, lankant bendrojo ugdymo ikimokyklinę įstaigą tikslingas ugdymas neįmanomas vienos įstaigos ribose, kadangi dažnai trūksta reikiamų specialistų bei reikiamos specialiosios, socialinės pagalbos. Tokiu atveju ugdymo įstaiga turi kooperuotis su kitų įstaigų, institucijų specialistais, kad vaiko poreikiai būtų visapusiškai tenkinami.

Lietuvos teisės aktų, reglamentuojančių kokybiškos švietimo pagalbos teikimą ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymą, analizė rodo, jog sudarytos visos prielaidos teikti kokybišką ugdymą šiems vaikams bei metodinę, konsultacinę pagalbą ugdytojams. Visuose minėtuose dokumentuose išryškinama esminė nuostata, susijusi su švietimu – lygių galimybių visiems visuomenės nariams užtikrinimas. Pasak Galkienės (2003), švietimo pertvarka palietė visas jos struktūrines sritis ir lygmenis. Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Kaffemanienė, Melienė, Miltenienė (2011) teigia, jog LR švietimo strateginėse nuostatose (2003-2013) pabrėžiama, kad švietimas turi padėti Lietuvos valstybei ir visuomenei pasiekti strateginių tikslų, vienas iš kurių – sumažinti socialinę atskirtį ir skurdą, didinti visuomenės sanglaudą. Nurodoma, kad visi specialiųjų poreikių vaikai ir jaunimas turėtų galimybę mokytis visų tipų mokyklose jiems palankiose ugdymo aplinkoje pagal formalaus ir neformalaus švietimo programas. Iki 2012 m. užsibrėžta užtikrinti švietimo prieinamumą, tęstinumą ir socialinį teisingumą garantuojant lygias mokymosi starto galimybes, sukuriant šeimų pedagoginio informavimo ir konsultavimo sistemą, pradedant teikti kryptingą pedagoginę, kultūrinę paramą visoms vaikų auginančioms socialinės rizikos šeimoms, užtikrinant socialiai teisingas mokymosi sąlygas.

Teorinis problemos tyrimas parodė, jog ankstyvasis vaiko vystymasis ir ugdymas yra labai svarbus asmenybės vystymosi laikotarpis, kuriame svarbų vaidmenį atlieka žmogaus prigimtis ir jį supanti aplinka. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui ypatingai yra svarbi sąveika su artimiausioje aplinkoje esančiais ugdytojais, siekiančiais darnaus asmenybės vystymosi bei tenkinančiais vaiko, šeimos įvairaus konteksto poreikius, o paslaugos vaikams ir šeimoms turi būti pradedamos teikti kiek įmanoma anksčiau. Vaikui, turinčiam SUP reikalingi įvairūs specialistai, kurie rūpintųsi jo ugdymu, sveikata bei teiktų pagalbą vaiką auginančiai šeimai. Norint pasiekti gerų ugdymo rezultatų tarp visų ugdytojų turi vykti bendradarbiavimas, kuris skatintų ugdytojus kelti bendrus tikslus, uždavinius, kurti pagalbos įgyvendinimo modelius, individualiai pritaikytus specialiųjų poreikių turinčiam vaikui. Sukurta specialiojo ugdymo sistema grindžiama tarpinstituciniu bendradarbiavimu, kuriuo siekiama didinti ugdymo, švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų vaikui ir jo tėvams prieinamumą, siekiant užtikrinti socialinį teisingumą, sveikatos priežiūros ir ugdymo paslaugų kokybę ir lygias mokymosi starto galimybes.

II. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO SI POREIKIUS IKIMOKYKLINIAME AMŽIUJE, TYRIMO REZULTATAI

2.1. Tyrimo metodologija

Apžvelgus bendradarbiavimo reikšmę, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius ikimokykliniame amžiuje, taip pat aptarus įvairių institucijų įsitraukimo į ugdymo procesą svarbą, pasitelkiant kuo lankstesnes, aktyvesnes ugdymo formas, metodus, tolimesnei darbo problemos analizei buvo pasirinktas empirinis tyrimo metodas – anketinė apklausa.

Tyrimas realizuotas pasitelkus šiuos metodus:

- Empirinius: auklėtojų, įstaigų vadovų, direktoriaus pavaduotojų ugdymui, logopedų, slaugytojų, psichologų, specialiųjų pedagogų ir kt. ugdytojų bei VGK narių anketinė apklausa.
- Statistinius: anketinės apklausos duomenų analizė buvo atlikta naudojant programą SPSS.17. Tyrimo duomenys buvo vertinami aprašomosios statistinės analizės metodais: skaičiuojamos jų charakteristikos (stebėti dažniai (procentai). Hipotezės apie dviejų požymių nepriklausomumą buvo tikrinamos naudojant Chi-kvadrat kriterijų (χ^2), apskaičiuota Chi-kvadrat reikšmė (χ^2) laisvės laipsnių skaičius (lls) bei statistinis reikšmingumas (p reikšmė). Pasirinktas reikšmingumo lygmuo 0,05. Skirtumai laikomi statistiškai reikšmingais, kai $p < 0,05$.

Tyrimo instrumentas.

Siekiant atskleisti tarpinstitucinio bendradarbiavimo tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius ikimokykliniame amžiuje organizavimo bei plėtojimo patirtis, buvo sudarytas klausimynas – ikimokyklinių ugdymo įstaigų VGK nariams (auklėtojams, logopedams, direktoriaus pavaduotojams ugdymui, įstaigos vadovams, slaugytojams ir kt.), bendrojo lavinimo mokykloms, įgyvendinančioms ir ikimokyklinio ugdymo programas, taip pat ir kitiems specialistams, kurie pastebi ir sprendžia vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių socialines bei ugdymo(si) problemas (žr. priedą).

Anketos pradžioje respondentų prašoma nurodyti savo demografinius duomenis bei nurodoma, jog anketa yra anoniminė, todėl neprašoma įrašyti savo vardą ir pavardę. Trumpai pristatoma kokių tikslu yra atliekama anketinė apklausa.

Klausimyną ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogams ir kitiems specialistams sudaro 23 klausimai. Šioje anketoje daugelyje klausimų yra siūlomi keli atsakymų variantai, taip

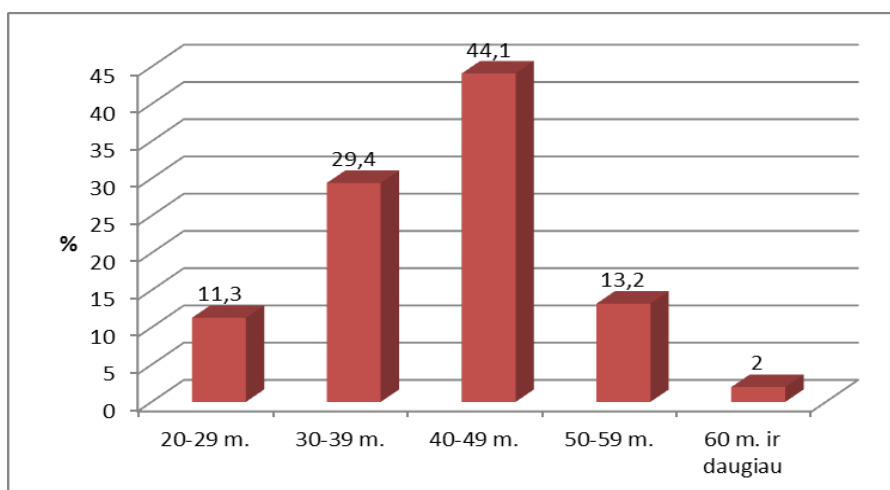
pat palikta galimybė įrašyti savo galimą atsakymo variantą. Kai kurie klausymai buvo atviri, respondentas galėjo parašyti savo nuomonę.

2.2. Tyrimo imtis

Anketinėje ikimokyklinių programų įgyvendinimo pedagogų ir kt. specialistų apklausoje dalyvavo 204 respondentai. Iš viso buvo išdalinta 218 anketų, grįžo – 204. Visos anketos buvo tinkamai užpildytos – atsakyta į visus klausimus.

Išsamesni duomenys apie tyrime dalyvavusius asmenis pateikiami žemiau esančiuose paveiksluose.

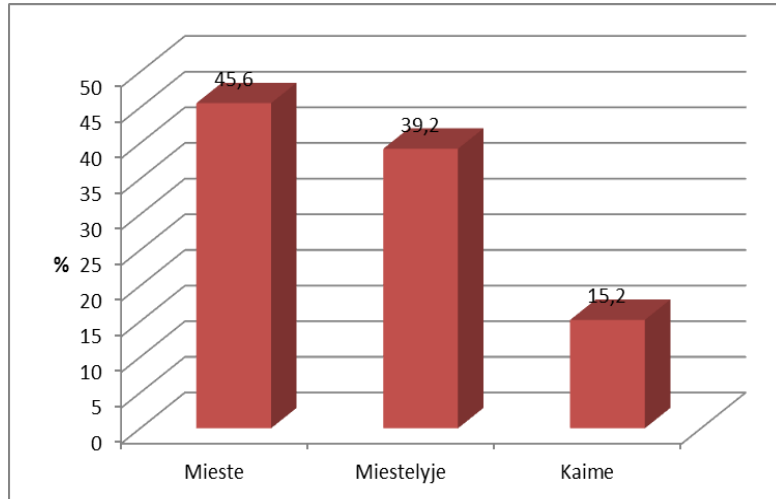
Pagal amžių yra išskirtos penkios amžiaus grupės (20-29 m., 30-39 m., 40-49 m., 50-59 m., 60 m. ir daugiau). Analizuojant ugdytojų amžių 1 paveiksle matyti, jog daugiausia tiriamųjų 44,1 proc. patenka į 40-49 m. amžiaus grupę, antroje vietoje 29,4 proc. yra 30-39 metų amžiaus, toliau seka 50-59 m. ir tai sudaro 13,2 proc., 11,3 proc. respondentų priklauso 20-29 m. amžiaus grupei, o 60 m. ir daugiau apklaustųjų sudarė tik 2,0 proc.

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (N=204), %

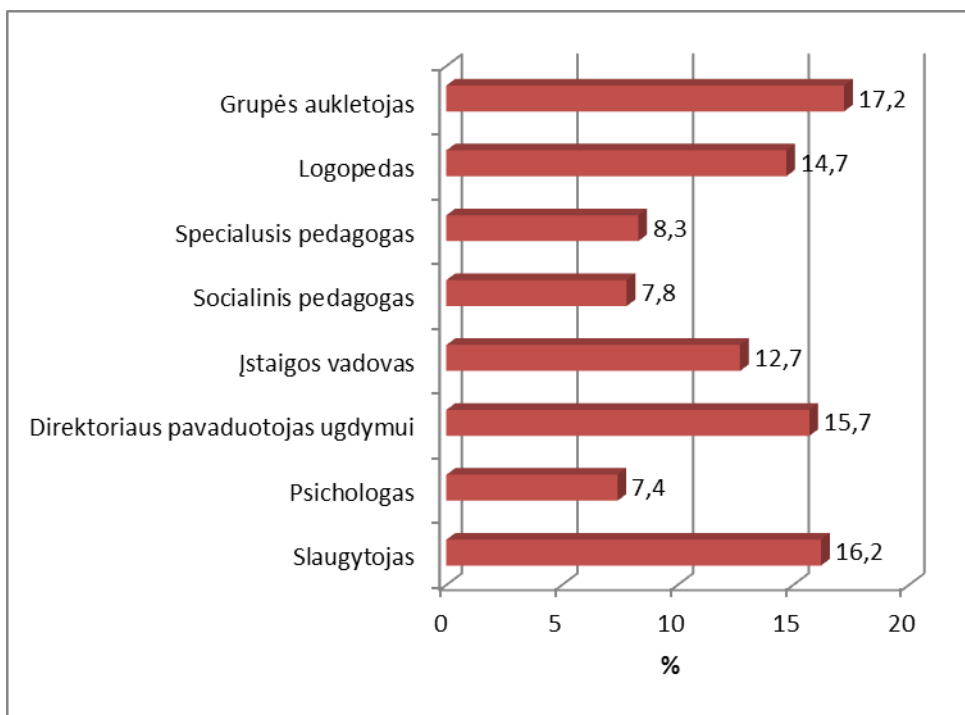
Atsižvelgiant į tai, jog beveik pusė visų respondentų sudaro amžiaus grupė 40-49 m., galima teigti, jog šioje srityje dirba ugdytojai, turintys didelės patirties vaikų ugdyme.

2 paveiksle pateiktas respondentų pasiskirstymas pagal vietovę, kurioje yra ugdymo įstaiga. Daugiausia respondentų buvo iš mieste esančių ugdymo įstaigų - 45,6 proc., taip pat didelė dalis miestelyje esančioje ugdymo įstaigoje, t.y. 39,2 proc., kaime esančioje ugdymo įstaigoje dirba 15,2 proc. respondentų.

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbovietės demografinę vietą (N=204), %

3 paveiksle esantys duomenys parodo, jog didžiausią respondentų dalį sudaro grupės auklėtojai - 17,2 proc., slaugytojai - 16,2 proc., 15,7 proc. – direktoriaus pavaduotojai ugdymui. Įstaigos vadovai sudaro - 12,7 proc. Didžiąją dalį specialiąją pedagoginę pagalbą teikiančių specialistų sudaro logopedai - 14,7 proc., antrą vietą užima specialieji pedagogai - 8,3 proc., 7,8 proc. – socialiniai pedagogai ir nedidelė dalis, t.y. 7,4 proc. – psichologai.

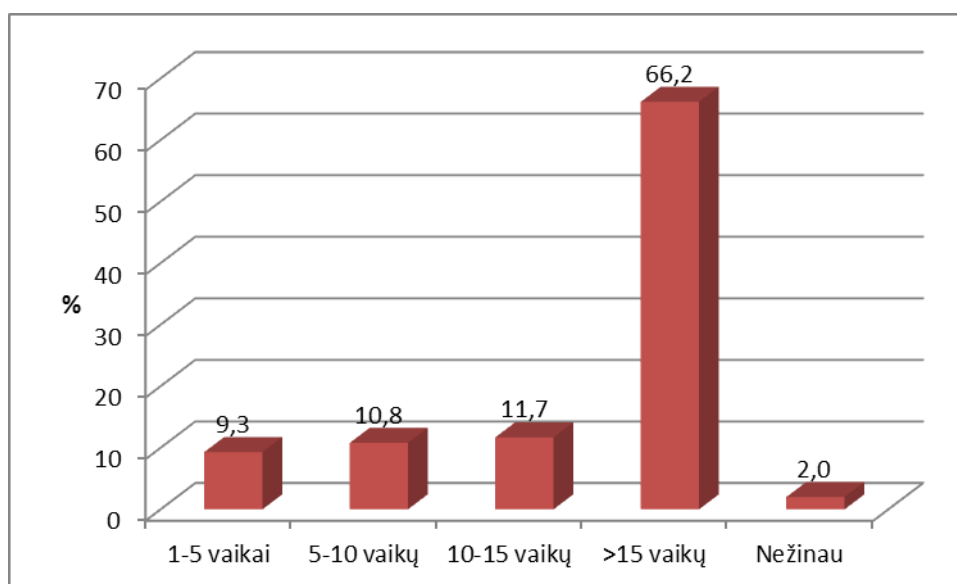

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pareigas (N=204), %

2.3. Tyrimo rezultatų analizė

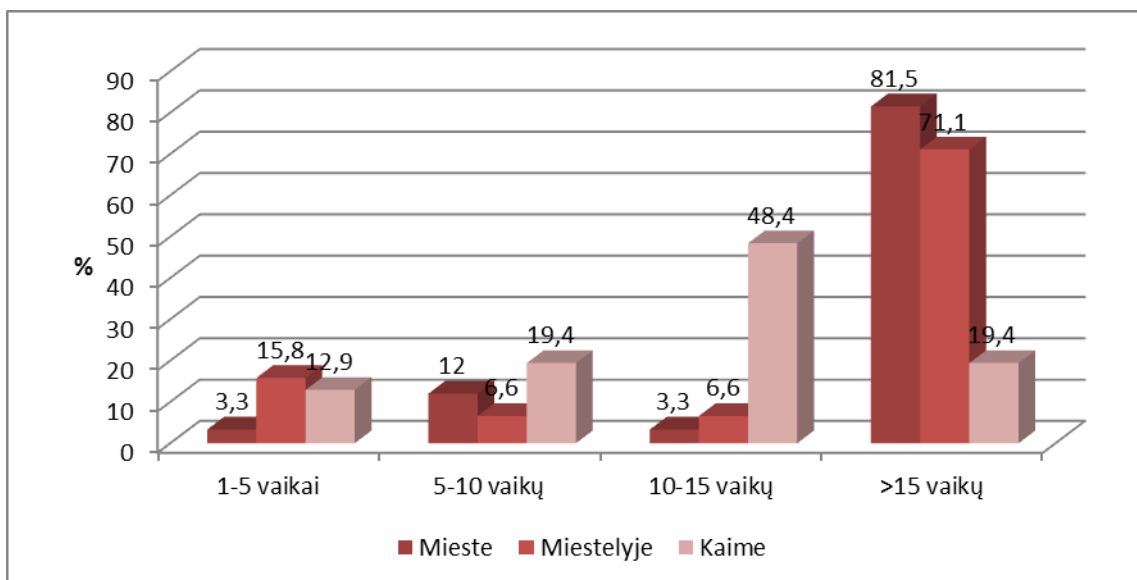
Atlikus anketinės apklausos duomenų analizę buvo sudaryta 17 paveikslų ir 5 lentelės, kurios atspindi visą reikiamą informaciją, norint atskleisti tarpinstitucinio bendradarbiavimo tenkinant SUP ikimokykliniame amžiuje situaciją.

Pirmuoju klausimu siekiama sužinoti koks yra SUP vaikų skaičius ugdymo įstaigoje. Daugiau nei pusė respondentų (66,2 proc.) nurodė, kad daugiau nei 15 vaikų, 11,7 proc. – 10-15 vaikų, 10,8 proc. respondentų pateikė atsakymus, jog 5-10 vaikai, 9,3 proc. – 1-5 vaikai, ir tik maža dalis - 2,0 proc. - apklaustųjų nežino apie SUP turinčių vaikų skaičių ugdymo įstaigoje.

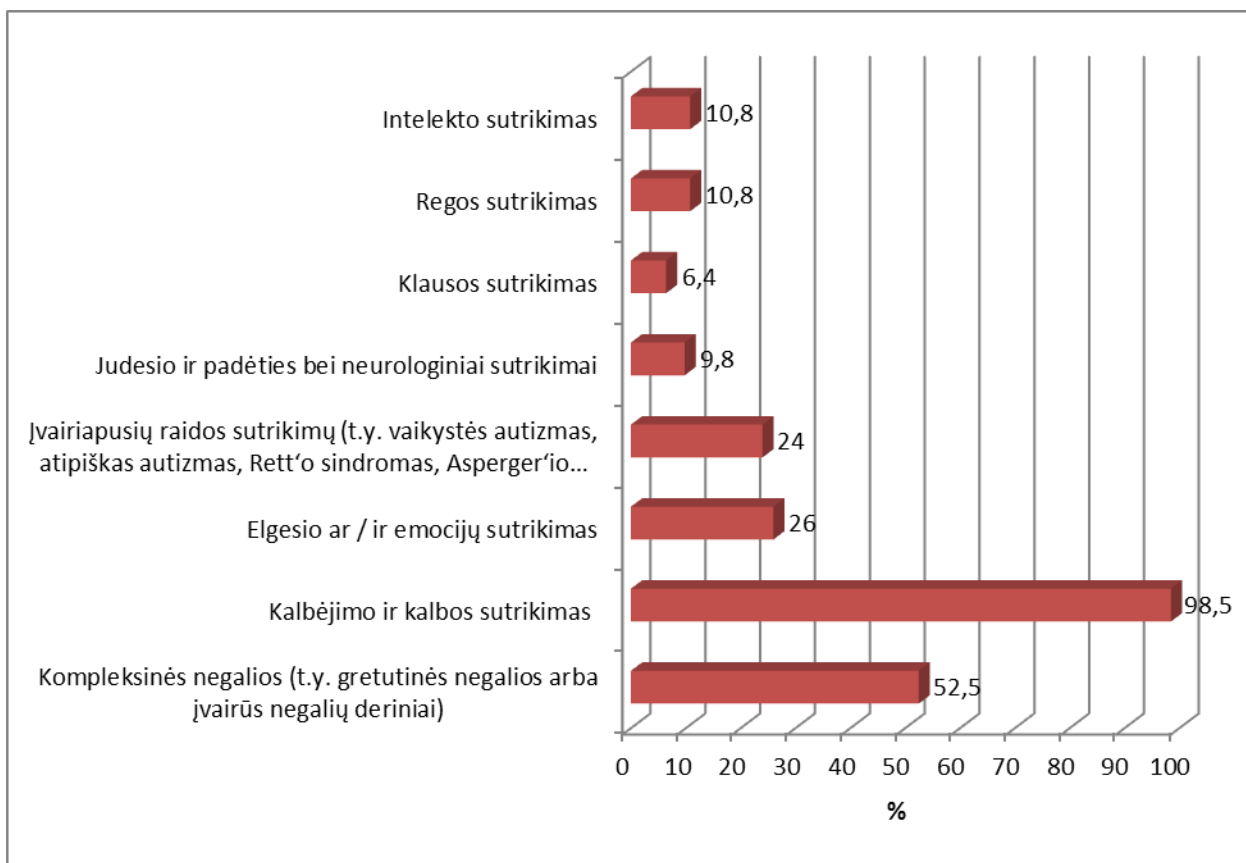
1 pav. Vaikų, kuriems nustatyti specialieji ugdymo(si) poreikiai skaičius ugdymo įstaigoje (n=204), %

Palyginus respondentų atsakymus, kiek jų ugdymo įstaigoje yra vaikų, kuriems nustatyti specialieji ugdymo(si) poreikiai, pagal vietovę, kurioje yra įstaiga (2 pav.), nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,05$). Dauguma respondentų, dirbančių kaime esančioje įstaigoje (48,4 proc.), nurodė, kad yra 10-15 vaikų, dauguma respondentų, dirbančių mieste esančioje įstaigoje (81,5 proc.) bei miestelyje esančioje įstaigoje (71,1 proc.), nurodė, kad yra daugiau nei 15 vaikų, kuriems nustatyti specialieji ugdymo(si) poreikiai.

2 pav. Duomenų palyginimas apie SUP turinčių vaikų skaičių pagal vietovę ($\chi^2=67,539$, IIs=6, p=0,000)

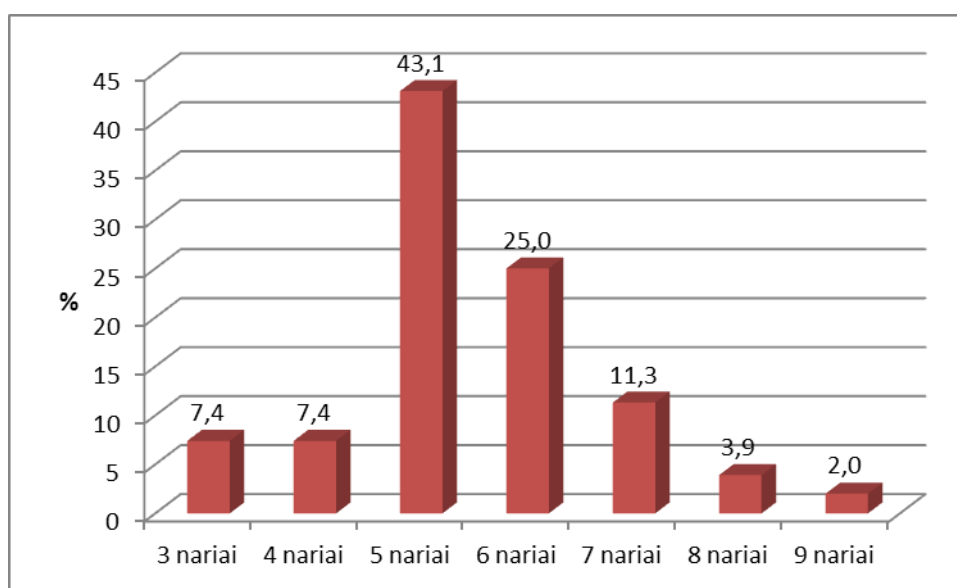
Įstatymai, kurie gina kiekvieno vaiko teisę į valstybės remiamą ugdymą, įpareigoja ugdymo įstaigas priimti įvairias negales, sutrikimus turinčius vaikus, o pedagogai turi atsižvelgti į nustatytus individo specialiuosius ugdymosi poreikius bei ugdymo procese rinktis mokymo(si) turinį, metodus. Trečiame paveiksle nurodomi duomenis apie tai, kokios negalios, sutrikimai lemia respondentų ugdomų vaikų specialiuosius ugdymosi poreikius.

3 pav. Negalios, sutrikimai lemiančios ugdomų vaikų SUP (n=204), %

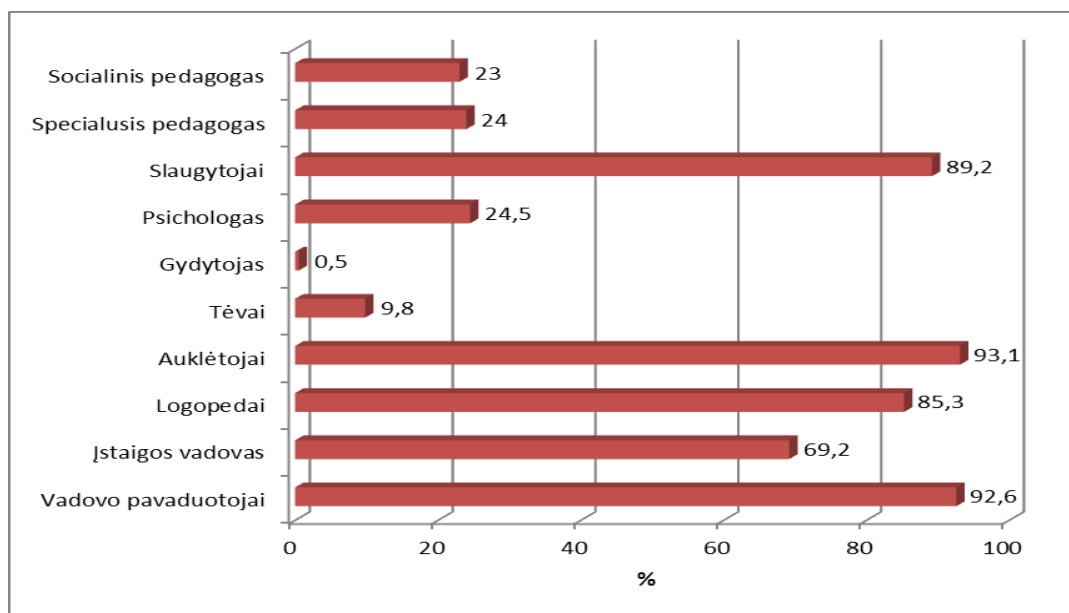
Didžioji dalis respondentų (98,5 proc.) nurodė kalbėjimo ir kalbos sutrikimą, apie pusė respondentų (52,5 proc.) nurodė kompleksines negalias, maždaug ketvirtadalis respondentų pasirinko įvairiapusių raidos sutrikimus ir elgesio, emocijų sutrikimus (atitinkamai 24,0 proc. ir 26,0 proc.), 10,8 proc. – intelekto sutrikimą, 10,8 proc. – regos sutrikimą, 9,8 proc. – judesio ir padėties bei neurologinius sutrikimus, 6,4 proc. – klausos sutrikimus.

Vaiko gerovės komisija - ugdymo įstaigoje veikianti institucija. Šią komanda privalo turėti kiekviena ugdymo įstaiga. Respondentams reikėjo nurodyti, kiek narių sudaro ugdymo įstaigos vaiko gerovės komisiją. Didžioji dalis respondentų 43,1 proc. nurodė, kad 5 nariai, ketvirtadalis respondentų 25,0 proc. nurodė, kad 6 nariai, 11,3 proc. atsakiusių pažymėjo, kad 7 nariai, 7,7 proc. – 3 nariai, tiek pat nurodė 4 narius, labai maža 3,9 proc. dalis pažymėjo, kad 8 nariai, 2,0 proc. – 9 nariai.

4 pav. VGK narių skaičius ugdymo įstaigoje (n=204), %,

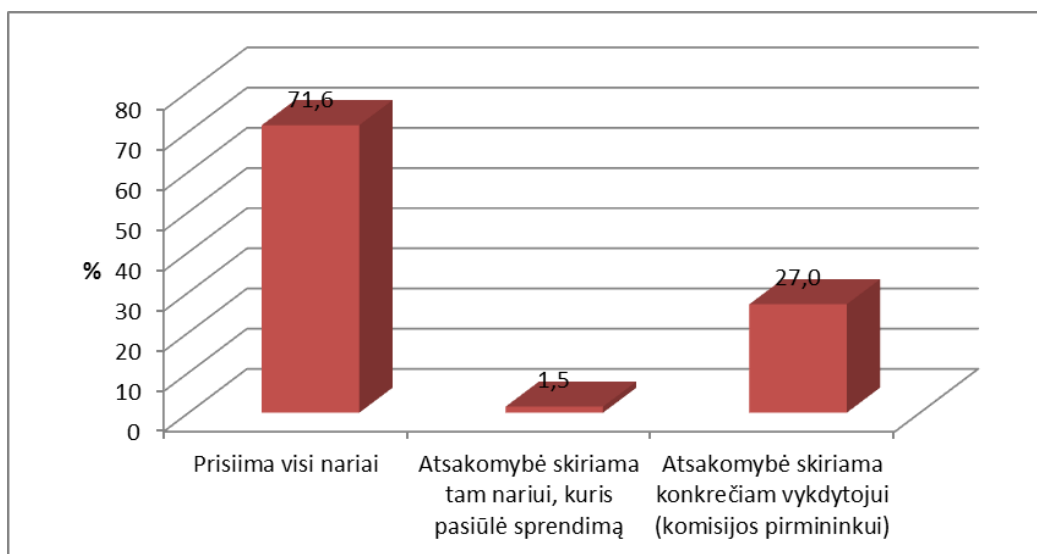
Vaiko gerovės komisijos reglamente (2011 m. balandžio 11 d. Nr. V-579) nurodoma, jog komisijos nariais gali būti ugdymo įstaigos vadovas, ugdymo įstaigos vadovo pavaduotojas ugdymui, švietimo pagalbos specialistai, sveikatos priežiūros specialistai, tėvai, vietos bendruomenės, seniūnijos atstovai ir pan. Skirtingų sričių pagalbos teikėjai sudaro galimybes įvairiapusiškai tenkinti vaikų SUP. Vykdam apklausą respondentams buvo pasiūlyta išvardinti ugdymo įstaigos VGK narius, kurie prisideda prie vaiko specialiųjų poreikių tenkinimo. 5 paveiksle nurodomi gauti duomenys apie vaiko gerovės komisijos sudėtį.

5 pav. Vaiko gerovės komisijos nariai (n=204), %

Respondentai nurodė, kad daugiausia 93,1 proc. komisijos nariais yra auklėtojos, vadovo pavaduotojai ugdymui taip pat sudaro didžiąją dalį - 92,6 proc., nedideliu skirtumu atsilieka slaugytojai - 89,2 proc., logopedai – 85,3 proc. ir įstaigos vadovai – 69,2 proc. Šiuos ugdytojus pasirinko didžioji dalis respondentų tikėtina dėl to, jog būtent jie yra pagrindiniai pagalbos teikėjai. Socialiniai pedagogai, specialieji pedagogai, psichologai, tėvai retai į komisijos sudėtį.

6 paveiksle nurodoma, kas VGK komandoje yra atsakingas už priimtus sprendimus ir veiklą. Remiantis didžiąja tyrime dalyvavusių ugdytojų nuomone 71,6 proc., teigiama, kad atsakomybę už priimtus sprendimus prisiima visi nariai, maža dalis respondentų 27,0 proc. nurodė atsakymą - atsakomybė skiriama konkrečiam vykdytojui, ir tik nežymi dalis 1,5 proc. apklausoje dalyvavusių nurodė, kad atsakomybė skiriama tam nariui, kuris pasiūlė sprendimą.

6 pav. Sprendimų priėmimas ir atsakomybė už veiklą (n=204), %

Remiantis šių tyrimo rezultatų analize galima teigti, jog tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius ugdymo įstaigoje pastebimi komandinio darbo bruožai. Sėkmingam darbui komandoje didelę įtaką turi jos narių tarpusavio santykiai, kadangi sėkminga ugdytojų sąveika daro teigiamą įtaką vaikų ugdymo rezultatams. Gevorgianienės (2003) teigimu, visavertę vaiko asmenybės raidą laiduoja įvairių žmonių, įvairių aplinkų, skirtingų ugdymo sričių transakcija.

VGK yra reglamentuota ikimokyklinės ugdymo įstaigos institucija, kuri sprendžia iškilusias vidaus įstaigoje problemas dėl SUP turinčių vaikų ugdymo bei gyvenimo sąlygų gerinimo. Respondentai turėjo nurodyti, kokias problemas dažniausiai sprendžia VGK susirinkimų metu. 1 lentelėje matome tyrimo metu nustatytus rezultatus, kad dažnai yra sprendžiamos vaikui reikiamų specialistų pagalbos organizavimo galimybės, nurodė 74,5 proc., SP vaikų ugdymo organizavimo klausimai, nurodė 71,1 proc.

1 lentelė

**Dažniausios specialiųjų poreikių turinčių vaikų problemos, sprendžiamos VGK susirinkimų metu
(n=204), %**

Problema	Niekada, %	Kartais, %	Dažnai, %
Socialinės paramos vaikui ir šeimai poreikis	7,8	75,5	16,7
Vaiko gyvenimo sąlygų gerinimas	9,8	68,6	21,6
Vaikui reikiamų specialistų pagalbos organizavimo galimybės	0,0	25,5	74,5
Pedagogų švietimas	0,5	68,6	30,9
SP vaikų ugdymo organizavimas	0,5	28,4	71,1
Bendradarbiavimo ryšių kūrimas su kt. institucijomis, tenkinant vaikų SUP	0,5	79,4	20,1
Dalijimasis turima informacija apie SP vaikų ugdymą	0,5	41,2	58,3
Ugdymo(si) aplinkos SUP turinčiam vaikui pritaikymas	1,0	29,4	69,6

Respondentai nurodė, jog kartais yra sprendžiamas socialinės paramos vaikui ir šeimai poreikis 75,5 proc., vaiko gyvenimo sąlygų gerinimas 68,6 proc., pedagogų švietimas 68,6 proc., bendradarbiavimo ryšių kūrimas su kt. institucijomis, tenkinant vaikų SUP nurodė 79,4 proc. Matome, jog pasitvirtina VGK daugiafunkcionalumas. Tyrimo rezultatai parodė, jog ši komanda siekia visapusiško specialiųjų poreikių tenkinimo, rūpinasi informacijos sklaida tarp ugdytojų. Svarbiu rodikliu tapo tai, jog ši institucija siekia bendradarbiavimo ryšių kūrimo su kitai pagalbos teikėjais.

Palyginta, kokios dažniausios specialiųjų poreikių turinčių vaikų problemos, sprendžiamos VGK susirinkimų metu, skirtingų vietovių įstaigose. Nustatyta, kad dažniau kaime nei mieste yra sprendžiamos vaikui reikiamų specialistų pagalbos organizavimo galimybės

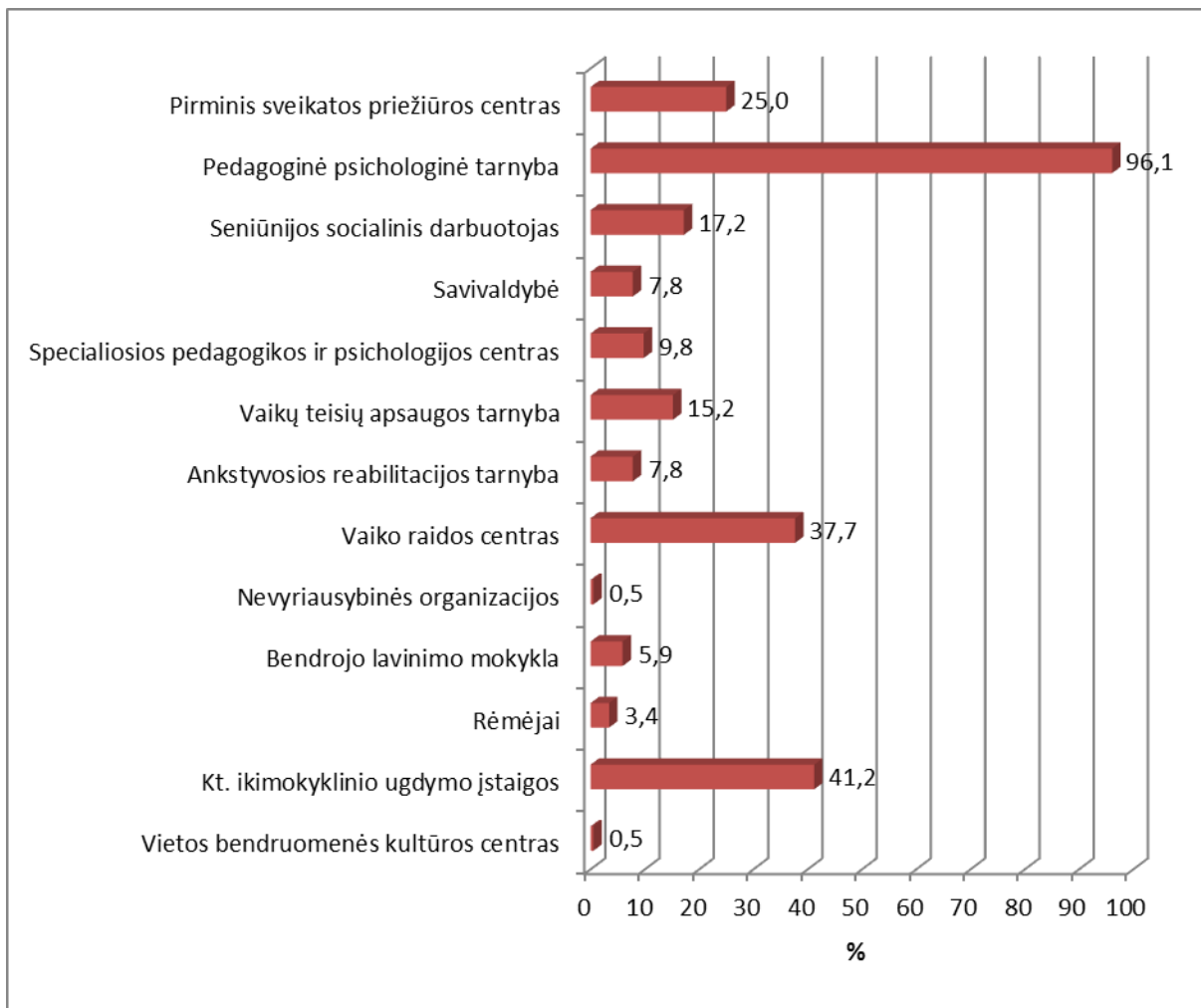
(kaime 82,8 proc., miestelyje 72,5 proc., mieste 54,8 proc.) ($p < 0,05$). Nustatyta, kad dažniau miestelyje nei mieste yra sprendžiamas pedagogų švietimas (miestelyje 39,8 proc., kaime 28,8 proc., mieste 9,7 proc.) ($p < 0,05$). Nustatyta, kad dažniau miestelyje nei kaime yra sprendžiamas SP vaikų ugdymo organizavimas (mieste 48,4 proc., miestelyje 76,3 proc., kaime 74,2 proc.) ($p < 0,05$). Taip pat nustatyta, kad dažniau mieste nei kaime yra dalijamasi turima informacija apie SP vaikų ugdymą (mieste 48,4 proc., miestelyje 72,0 proc., kaime 41,9 proc.) ($p < 0,05$).

2 lentelė

Dažniausios specialiųjų poreikių turinčių vaikų problemos, sprendžiamos VGK susirinkimų metu, skirtingų vietovių įstaigose

Problema	Vietovė	Niekada, %	Kartais, %	Dažnai, %	χ^2	lks	p
Socialinės paramos vaikui ir šeimai poreikis	Mieste	9,7	74,2	16,1	5,430	4	0,246
	Miestelyje	7,5	80,0	12,5			
	Kaime	3,2	67,7	29,0			
Vaiko gyvenimo sąlygų gerinimas	Mieste	9,7	67,7	22,6	1,893	4	0,756
	Miestelyje	10,0	72,5	17,5			
	Kaime	9,7	61,3	29,0			
Vaikui reikiamų specialistų pagalbos organizavimo galimybės	Mieste	0,0	17,2	82,8	9,848	2	0,007
	Miestelyje	0,0	27,5	72,5			
	Kaime	0,0	45,2	54,8			
Pedagogų švietimas	Mieste	0,0	60,2	39,8	15,179	4	0,004
	Miestelyje	0,0	71,3	28,8			
	Kaime	3,2	87,1	9,7			
SP vaikų ugdymo organizavimas	Mieste	0,0	25,8	74,2	13,438	4	0,009
	Miestelyje	0,0	23,8	76,3			
	Kaime	3,2	48,4	48,4			
Bendradarbiavimo ryšių kūrimas su kt. institucijomis, tenkinant vaikų SUP	Mieste	0,0	76,3	23,7	8,186	4	0,085
	Miestelyje	0,0	80,0	20,0			
	Kaime	3,2	87,1	9,7			
Dalijimasis turima informacija apie SP vaikų ugdymą	Mieste	0,0	28,0	72,0	14,842	4	0,005
	Miestelyje	1,3	50,0	48,8			
	Kaime	0,0	58,1	41,9			
Ugdymo(si) aplinkos SUP turinčiam vaikui pritaikymas	Mieste	1,1	21,5	77,4	7,138	4	0,129
	Miestelyje	1,3	32,5	66,3			
	Kaime	0,0	45,2	54,8			

Sprendžiant iškilusias SUP vaikų problemas dažnai atsiranda poreikis kurti ryšius su kitomis socialinėmis įstaigomis, teikiančiomis įvairiapusišką pagalbą. Respondentų buvo prašoma nurodyti, su kokiomis institucijomis bendradarbiauja ugdymo įstaigos VGK sprendžiant iškilusias SUP turinčių vaikų problemas. 7 pav. nurodomas gana įdomus faktas - daugiausia respondentų (96,1 proc.) nurodė, kad bendradarbiaujama su pedagogine-psichologine tarnyba.

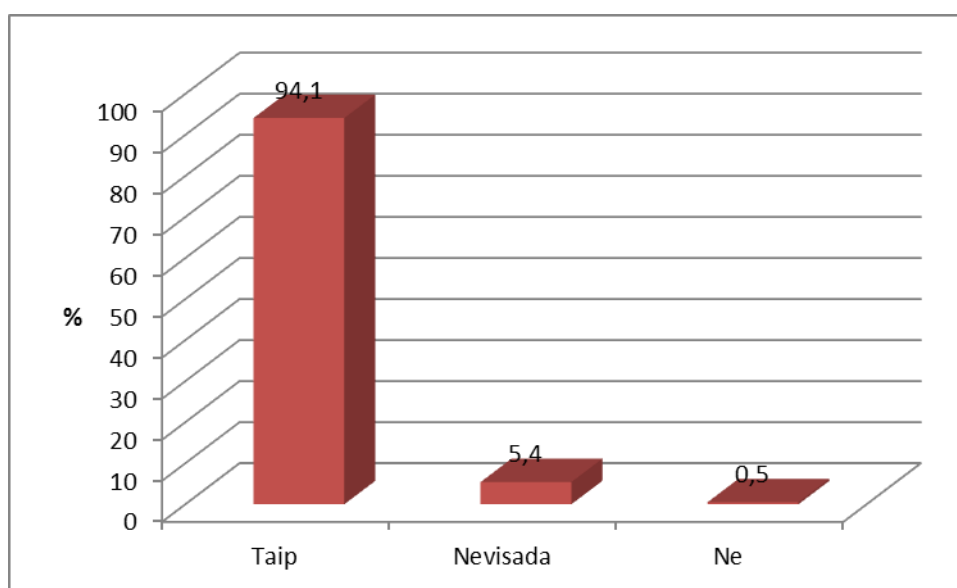
7 pav. Institucijos, su kuriomis bendradarbiaujama (n=204), %

Analizuojant šiuos gautus tyrimo rezultatus galima teigti, jog pedagoginės psichologinės tarnybos teikia multiprofesinio pobūdžio pagalbą, kadangi tarnyboje paslaugas specialiujų poreikių vaikams, jų šeimoms teikia specialusis pedagogas, logopedas, psichologas, gydytojas neurologas. Tikėtina jog ši institucija yra labiausiai prieinama ugdytiniais bei jų šeimoms, būtent čia yra galimybė gauti visokeriopą pagalbą vaikui ir šeimai. Svarbu atsižvelgti į tai, jog PPT bendradarbiauja su savivaldybės švietimo padaliniu, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centru, mokytojų švietimo centru, su kitomis ugdymo įstaigomis ir pan. šios institucijos pagalba yra labai reikšminga, kadangi jai tarpininkaujant vaikui ir šeimai gali būti teikiama pagalba platesniu mastu. Būtent tarnybos sudaro antrojo lygmens pagalbos teikimą bei įpareigotos teikti pagalbą aukštesniu lygmeniu.

Šie tyrimo rezultatai parodo, jog nėra labai plečiami bendradarbiavimo ryšiai su įvairaus pobūdžio teikiančiomis pagalba institucijomis: tik ketvirtadalis respondentų 25,0 proc. nurodė pirminį sveikatos priežiūros centrą; seniūnijos socialinį darbuotoją 17,2 proc; vaikų teisių apsaugos tarnybas nurodė 15,2 proc. Būtent šios institucijos yra įvardijamos kaip viena iš

kompleksinės pagalbos sudedamųjų dalių, teikiančių pagalbą SUP turinčiam vaikui ir jo šeimai. Susidomėjimą kelia tai, jog ankstyvosios pagalbos tarnybas, kaip bendradarbiavimo partneres nurodė labai maža dalis dalyvavusiųjų apklausoje – 7,8 proc. Tikėtina, jog šių tarnybų paslaugomis nėra labai plačiai naudojamos netgi dėl elementaraus tėvų nežinojimo apie pagalbos galimybes šiose tarnybose.

Kuriant partnerystės ryšius yra labai svarbu gauti grįžtamąjį atsaką iš institucijų, į kurias kreipiamasi. Respondentams buvo pasiūlyta nurodyti apie bendradarbiavimo ryšių užuomazgas, besikreipiant pagalbos į kitas institucijas. Pateikiami labai teigiami apklausos rezultatai. Kaip matyti didžioji dalis (94,1 proc.) respondentų atsakė, jog grįžtamojo atsako sulaukia. Tai suteikia galimybę teigiamai apibendrinti šio klausimo rezultatus nurodant, palankias perspektyvas tarpinstitucinių ryšių kūrimui.

8 pav. Grįžtamojo atsako gavimas (n=204), %

Įvairiapusiškame ugdymo procese tarp jo dalyvių vyksta bendravimas, bendradarbiavimas, santykiai ir sąveika. Šiandien ugdymo įstaiga išgyvena nuolatinius kaitos pokyčius: siekiama kurti bendravimo, bendradarbiavimo, partnerystės kultūrą. Tai yra šiuolaikinio ugdymo siekiamybė.

Atsižvelgiant į tai, jog tikslingas, profesionalus ikimokyklinis ugdymas gali užtikrinti gerus pamatus tolesnei vaiko raidai, o vaikai geriausiai vystosi toje bendruomenėje, kurioje yra saugūs ir vertinami, kurioje tenkinami jų fiziniai poreikiai ir jie patiria psichologinio saugumo jausmą, ugdymo įstaiga yra įpareigota rūpintis savo mikroklimatu, kuris neįmanomas be sąveikos su kitomis institucijomis. Respondentų buvo klausama, kokie veiksniai sąlygoja partnerystės ryšių kūrimą su kitomis institucijomis, kadangi ugdymo įstaiga įpareigota spręsti įvairaus konteksto specialiųjų poreikių turinčių vaikų ir jų šeimų problemas. Pagalbos

kompleksiškumas identifikuojamas būtent ugdymo įstaigoje, kadangi, Berns (2012) teigimu, kasdien dirbantys su vaikais specialistai turi unikalias galimybes stebėti, įvertinti vaikų gebėjimus. 3 lentelėje matyti, kad dažniausiai ugdytojams iškyla būtinybė kurti ryšius su kitomis institucijomis siekiant tinkamo ugdymo organizavimo, leidžiančio patirti SUP turintiems vaikams kuo daugiau sėkmės 61,3 proc., taip pat patirties dirbant su SUP turinčiais vaikais trūkumas skatina pedagogus bendradarbiavimo sklaidai, ieškant rekomendacijų, mokymų ir pan. šį teiginį nurodė 58,3 proc. respondentų. Šiandien aktuali problema yra ugdymo įstaigose specialistų trūkumas. Šis teiginys buvo nurodytas 48,0 proc. apklausoje dalyvavusiųjų pedagogų ir kt. specialistų.

3 lentelė

Veiksniai sąlygojantys partnerystės ryšių kūrimą su kitomis institucijomis

Veiksniai	Niekada, %	Retai, %	Kartais, %	Dažnai, %	Visada, %
Bendradarbiavimas vyksta todėl, kad to reikalauja reglamentuojantys įstatymai	5,4	26,0	51,0	15,7	2,0
Tinkamo ugdymo organizavimas, leidžiantis patirti SUP turintiems vaikams kuo daugiau sėkmės	0,0	5,9	11,3	61,3	21,6
Inovacijų darbe reikalavimas	2,5	11,3	47,1	36,8	2,5
Patirties dirbant su SUP turinčiais vaikais trūkumas	0,0	1,0	36,3	58,3	4,4
Specialistų trūkumas ugdymo įstaigoje	0,0	1,0	47,1	48,0	3,9
Vaiko gyvenimo, ugdymo sąlygų gerinimas	0,0	10,3	41,7	34,8	13,2
Ugdymo įstaigos specialistų profesinis tobulėjimas	0,5	3,9	51,5	38,7	5,4
Finansinių resursų nepakankamumas tenkinant SUP	3,4	6,9	64,2	22,1	3,4
Socialinių vaiko ir šeimos problemų sprendimas	0,0	12,7	48,5	32,4	6,4
Konsultavimas dėl dokumentų pildymo vertinant bei nustatant SP	7,8	48,0	20,6	21,1	2,5
Bendrų projektų, renginių vykdymas	2,5	55,4	26,0	14,7	1,5

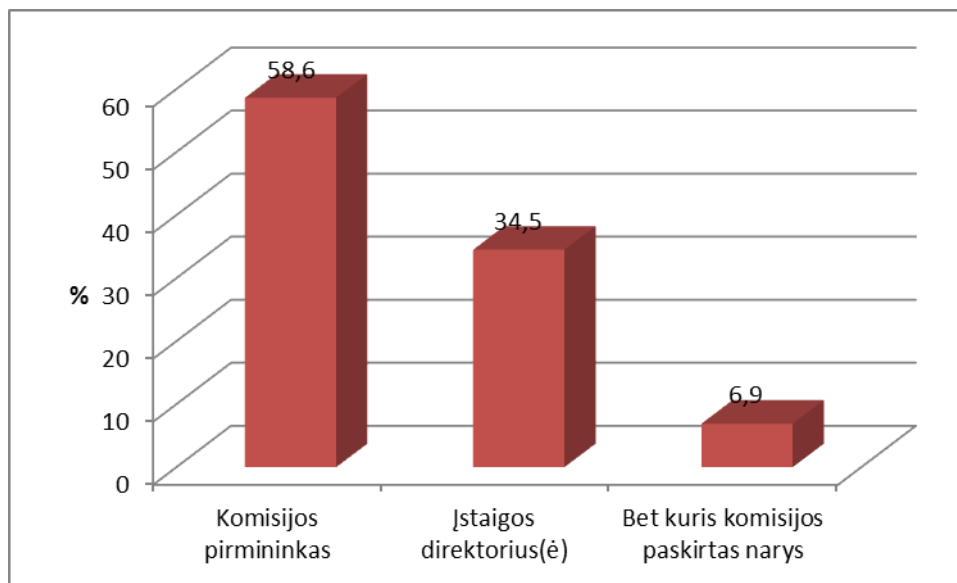
Ambrukaitis (2004) nagrinėdamas pedagogų pasirengimą ugdyti vaikus, turinčius specialiųjų poreikių nurodė, jog kompetencija ugdyti specialiųjų poreikių vaikus neatsiranda savaime, be kryptingo pasirengimo, tikslingų pastangų ir praktinės patirties <...>. Norint pasiekti profesinio tobulėjimo atsiranda poreikis kooperuotis specialistams sprendžiant iškilusias problemas, tenkinant vaikų SUP. Remiantis Jungtinių Tautų Vaiko teisių apsaugos konvencijos 23, 27 ir 28 straipsniu bei Vaiko teisių apsaugos pagrindu įstatymo 28 ir 34 straipsnių nuostatos įtvirtina neįgalaus vaiko teisę į pilnavertį ir prideramą gyvenimą, kuris garantuotų jo orumą, ugdytų pasitikėjimą savimi ir leistų aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje, vaiko teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi, taip pat teisę į mokslą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinę išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei vystytis. Minėtus teiginius galima įvardinti kaip stimulą, tenkinat ikimokyklinio amžiaus vaikų specialiuosius poreikius. Būtent tuo yra vadovaujamosi, norint identifikuoti pagalbos lygį, įgalinti kitus socialinių įstaigų ugdytojus pagalbos teikimui.

3 lentelėje esantys tyrimo rezultatai nurodo, jog ugdymo įstaiga susiduria su įvairaus konteksto problemomis, tai sudaro poreikį lanksčiai, kūrybiškai kurti partneryste grįstus santykius su bendruomene.

Siekiant išsiaiškinti kas įtakoja efektyvių santykių kūrimą tarp skirtingų pagalbos vaikui, turinčiam SUP, teikėjų, respondentams buvo pateiktas atviras klausimas. Norėta sužinoti realius veiksmus, turinčius tam įtakos. Remiantis ugdytojų komentarais pateikiami keli atsakymų variantai: „*reikia abipusio atsidavimo*“, „*noro padėti, pasiaukojimo vardan kitų gerovės*“, „*visų ugdytojų atsakomybės jausmas prieš vaikus*“, „*teigiamų nuostatų į vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių*“, taip pat minėta, jog svarbu „*ugdytojų tikėjimas savo potencialiomis galiomis, negailėjimas nei laiko, nei kitų sąnaudų, kurios galėtų suteikti reikiamos pagalbos vaikui ir jo šeimai*“ ir pan. minėtus veiksmus galima įvardinti vienu apibendrinančiu teiginiu, t.y. svarbiausia rūpinimasis vaiko gerove. Ne maža dalis respondentų minėjo, jog „*norint pasiekti efektyvių bendradarbiavimo rezultatų būtina, jog visos pagalbos institucijos vienodai suvoktų bendradarbiavimo konceptą, šios sąveikos tarp ugdytojų būtinumą, norint išspręsti iškilusias problemas teikiant pagalbą SUP turintiems vaikams*“. Šiuo atveju yra būtinumas žinoti bendradarbiavimo teisinius pagrindus, kurie įgalina ugdytojus pagalbos kompleksiskumui, apibrėžia jų funkcijas.

West (2011) teigimu komandos yra kuriamos, kad būtų panaudoti jas sudarančių asmenų įgūdžiai, žinios ir gebėjimai, kad bendromis pastangomis būtų įvykdytos užduotys, kurių pavieniui neįmanoma įveikti. Anksčiau analizuoti tyrimo rezultatai (6 pav.) atskleidė

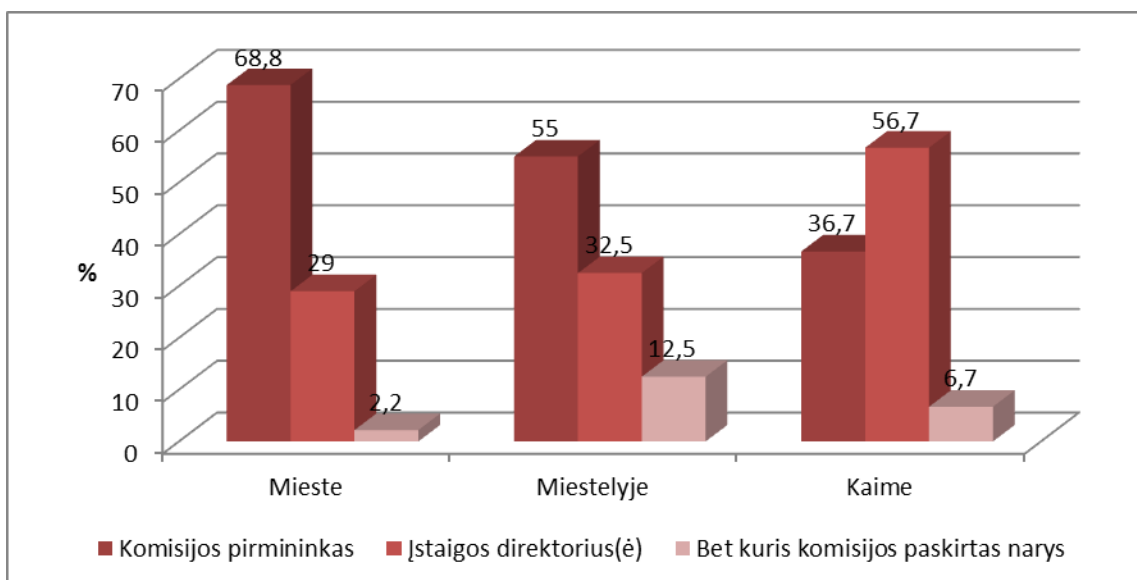
komandinio darbo bruožas - už sprendimų priėmimą yra atsakingi visi VGK nariai. Remiantis tuo, jog ikimokyklinio ugdymo programas įgyvendinančių įstaigų pagalbos vaikui komandas sudaro skirtingos asmenybės, galima teigti, kad ši komanda turi savo vidaus nuostatas ir prioritetus. Siekiama sužinoti apie atsakomybės skyrimą kuriant ryšius su kitomis įstaigomis. 9 paveiksle matyti, jog daugiau nei pusė respondentų (58,6 proc.) nurodė, kad komisijos pirmininkas dažniausiai yra atsakingas už partnerystę su kitomis institucijomis, maždaug trečdalis respondentų (34,5 proc.) nurodė, kad įstaigos direktorius ir 6,9 proc. – bet kuris komisijos paskirtas narys.

9 pav. Asmuo, atsakingas už ryšių kūrimą su kitomis institucijomis (n=204), %

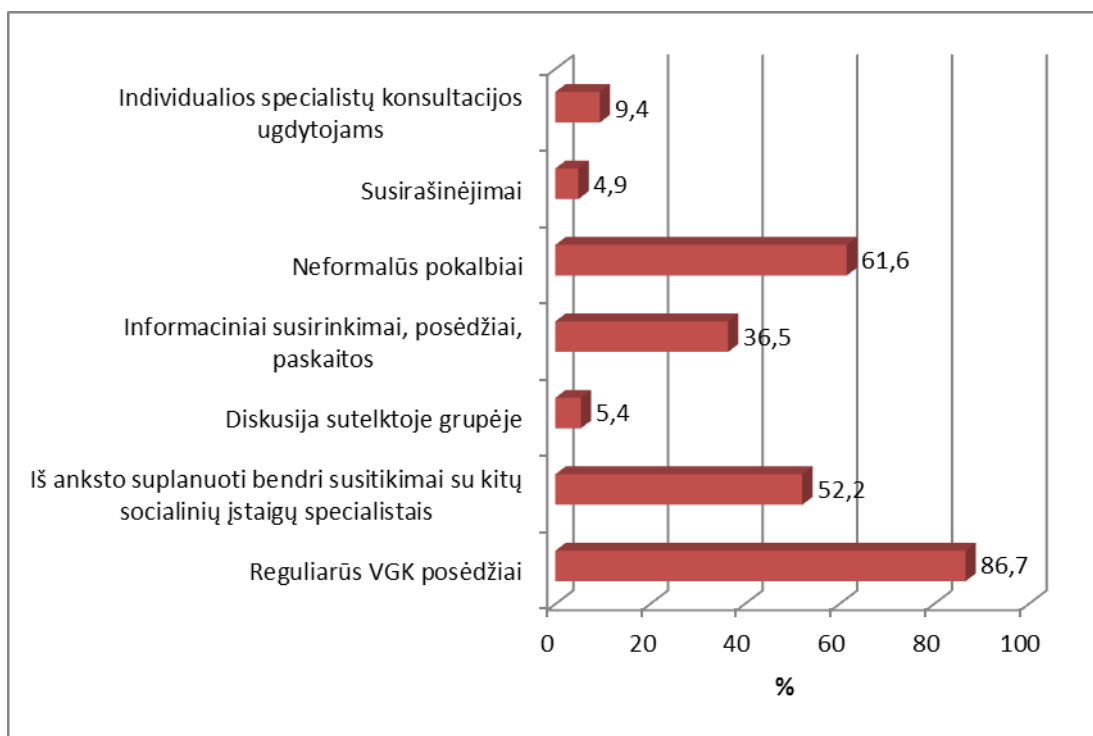
Vadovavimas – tai strateginių intervencijų pasirinkimas, siekiant skatinti komandą, nurodyti jai kryptį (cit. West, 2011). Atlikto tyrimo rezultatų analizė leidžia teigti, jog ikimokyklinio ugdymo įstaigos komanda turi vadovą, t.y. komisijos pirmininkas, ugdymo įstaigos direktorius, kuris yra atsakingas už ryšius su kitais socialiniais partneriais.

Buvo palyginti respondentų atsakymai - kuris VGK narys yra atsakingas už ryšius su kitomis institucijomis, pagal vietovę. Nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,05$). 10 paveiksle matyti, jog mieste 68,8 proc, miestelyje 55,0 proc. dažniausiai yra atsakingi už ryšių kūrimą su kitomis institucijomis VGK pirmininkai, o kaime atsakomybė skiriama ugdymo įstaigos vadovui 56,7 proc.

10 pav. Asmuo, atsakingas už ryšių kūrimą su kitomis institucijomis pagal vietovę ($\chi^2=16,151$, IIs=4, $p=0,003$), %

Bendradarbiavimas gali vykti įvairiomis formomis. Manoma, jog kiekviena komanda atsirenka tas formas, kurios jai yra priimtinausios ir efektyviausios siekiant užsibrėžtų tikslų. Apklausos dalyvių buvo prašoma nurodyti, kokios bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis formos taikomos jų ugdymo įstaigoje. Daugiausia respondentai nurodė, kad tai – reguliarūs VGK posėdžiai (86,7 proc.), 61,6 proc. – neformalūs pokalbiai, 52,2 proc. – iš anksto suplanuoti bendri susitikimai su kitų socialinių įstaigų specialistais.

11 pav. Bendradarbiavimo su kitomis institucijomis formos (n=204), %

Palyginti respondentų atsakymai, apie bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis formas, taikomas jų ugdymo įstaigoje. Nustatyta, reguliarūs VGK posėdžiai yra organizuojami beveik vienodai dažnai mieste, miestelyje ir kaime. Iš anksto suplanuoti bendri susitikimai su kitų socialinių įstaigų specialistais labiau taikomi mieste ir kaime nei miestelyje (mieste 61,3 proc., miestelyje 39,2 proc., kaime 58,1 proc.) ($p < 0,05$). Taip pat nustatyta, kad labiau mieste nei kaime ir miestelyje organizuojami informaciniai susirinkimai, posėdžiai, paskaitos (mieste 52,7 proc., miestelyje 27,8 proc., kaime 9,7 proc.) ($p < 0,05$). Populiari bendradarbiavimo forma kaime (64,5 proc.), miestelyje (62,0 proc.), kiek mažiau mieste (60,2 proc.) yra neformalūs pokalbiai. Informaciniai susirinkimai, paskaitos posėdžiai labiausiai dominuoja mieste esančiose ugdymo įstaigose (52,7 proc.). Miestelyje šį metodą nurodė 27,8 proc. respondentų, o kaime labai mažą dalį, tik 9,7 proc. Tikėtina, jog mieste yra daugiau galimybių organizuoti tokio pobūdžio veiklą, kadangi daugelis socialinės, švietimo ir kt. pagalbos įstaigų prieinamumas mieste geresnis nei kaime, miestelyje. Tokiu atveju šių demografinių vietovių pedagogai ir kt. specialistai ypatingai turėtų siekti kooperavimosi su kitomis institucijomis, ieškoti optimalių būdų pagalbai gauti.

4 lentelė

Bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis formas, taikomos ugdymo įstaigoje pagal vietovę

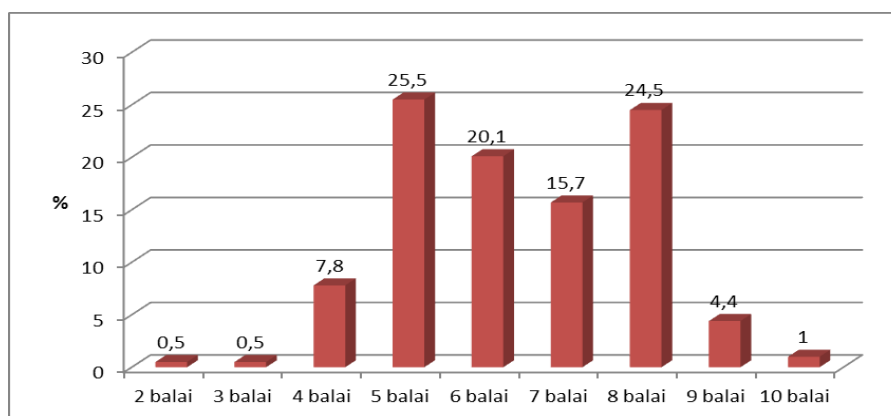
Formos	Mieste, %	Miestelyje, %	Kaime, %	χ^2	l/s	p
Reguliarūs VGK posėdžiai	89,2	86,1	80,6	1,536	2	0,464
Iš anksto suplanuoti bendri susitikimai su kitų socialinių įstaigų specialistais	61,3	39,2	58,1	8,825	2	0,012
Diskusija sutelktoje grupėje	3,2	7,6	6,5	1,667	2	0,434
Informaciniai susirinkimai, posėdžiai, paskaitos	52,7	27,8	9,7	22,701	2	0,000
Neformalūs pokalbiai	60,2	62,0	64,5	0,193	2	0,908
Susirašinėjimai	6,5	3,8	3,2	0,868	2	0,648
Individualios specialistų konsultacijos ugdytojams	9,7	11,4	3,2	1,771	2	0,413

Matyti, jog tokios bendradarbiavimo formos kaip diskusija sutelktoje grupėje, susirašinėjimai, individualios specialistų konsultacijos ugdytojams nėra itin populiaros nei mieste, nie miestelyje, nei kaime.

Aptarti tyrimo rezultatai leidžia numatyti, jog bendradarbiavimo sklaida ugdymo įstaigoje įvairiomis formomis. Kiekviena komanda atsirenka tas formas, tuos metodus, kurie padeda jiems efektyviau pasiekti užsibrėžtus tikslus, tenkinant ugdomų vaikų specialiuosius poreikius.

Respondentų buvo klausama, ar yra patenkinti jų ugdymo įstaigos bendradarbiavimu su kt. institucijomis. 12 paveiksle matyti, jog maždaug ketvirtadalis

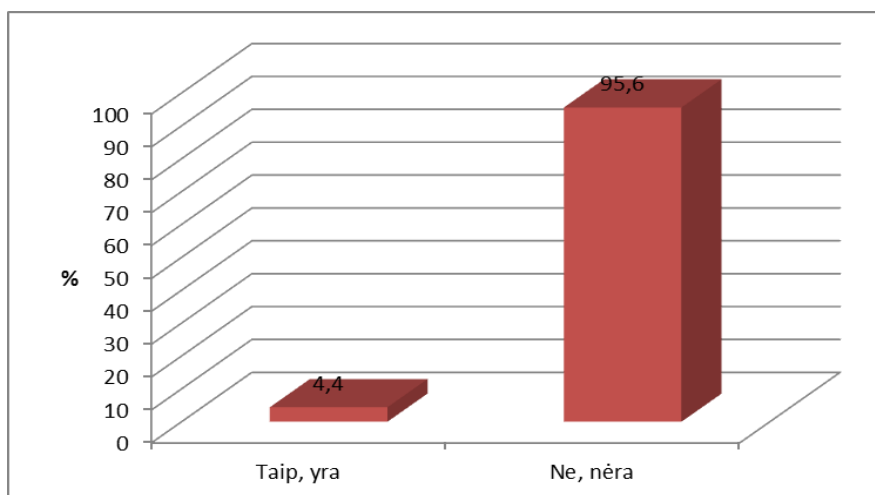
respondentų (25,5 proc.) įvertino vidutiniškai, t.y. 5 balais, 6 balais įvertino 20,1 proc. respondentų, 7 balais įvertino 15,7 proc. respondentų, 24,5 proc. respondentų įvertino 8 balais.

12 pav. Pasitenkinimas bendradarbiavimu (n=204), %

Ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje ugdomi specialiųjų poreikių turintys vaikai reikalauja nuolatinės ugdytojų pagalbos, jų sąveikos tarpusavyje, kad kiekvienas specialistas išvelgtų vaiko potencialą bei maksimaliai panaudotų turimas vaiko galias tolesniam galių plėtojimui. Mokslinės literatūros analizė parodė, jog ugdytojų sąveika, tenkinant vaiko SUP, turi būti ilgalaikė. Galima teigti, jog svarbiausia ugdytojų paskata ir suinteresuotumas turėtų būti užmegzti ilgalaikius, teigiamus, reikšmingus santykius.

Atliekant tyrimą apie tarpinstitucinio bendradarbiavimo plėtojimą ir sklaidą svarbu sužinoti, ar yra institucijų, kurių dalyvavimas SUP tenkinimo organizavime būtų labai reikalingas, tačiau ši institucija nereaguoja į jų kreipimąsi. Didžiausia dalis respondentų (95,6 proc.) atsakė, kad nėra.

13 pav. Nuomonių pasiskirstymas apie institucijų, kurių dalyvavimas SUP tenkinimo organizavime būtų labai reikalingas, tačiau ši institucija nereaguoja į kreipimąsi (n=204), %

Remiantis gautais duomenimis vienareikšmiškai galima teigti, jog institucijos sąveikauja tarpusavyje. Ugdytojams svarbu bendradarbiauti ir gauti praktinės, lanksčios paramos

iš kitų specialistų. Tikėtina, jog tai nėra toji tarpinstitucinio bendradarbiavimo išraiška, kuri yra reglamentuota kompleksinės pagalbos teikime, tačiau šios socialinės įvairių sričių ugdytojų sąveikos plėtojimas yra akivaizdus.

Norint pasiekti teigiamų bendradarbiavimo rezultatų su kitomis institucijomis yra svarbu ne tik užmegzti ryšius, bet ir juos palaikyti, kad nenutrūktų pradėtas darbas dėl SUP turinčių vaikų ugdymo. Svarbu atkreipti dėmesį, Kontautienės (2010), kad bendradarbiavimui svarbus yra asmeninis atsakingumas, atsakomybė. Respondentų buvo prašoma nurodyti, kokius būdus VGK naudoja darbiniam ryšiui užmegzti ar palaikyti su kitų institucijų specialistais. Tyrimo metu nustatyta, kad dažnai naudojami susirašinėjimai (60,8 proc. - dažnai, 24,0 proc. - nuolat), pokalbiai telefonu (57,8 proc. – dažnai, 22,5 proc. - nuolat), konsultacijos (62,3 proc. – dažnai, 14,7 proc. - nuolat). Rečiau naudojamos diskusijos (51,0 proc. – retai, 45,1 proc. - dažnai), paskaitos, kursai, seminarai (67,2,0 proc. – retai, 32,4 proc. - dažnai), pasitarimai (59,8 proc. – retai, 33,3 proc. - dažnai), įvairūs renginiai (75,5 proc. – retai, 17,6 proc. - dažnai), projektai (76,5 proc. – retai, 15,7 proc. - dažnai).

5 lentelė

Būdai, kuriuos VGK naudoja darbiniam ryšiui užmegzti ar palaikyti su kitų institucijų specialistais

Būdai	Niekada,%	Retai, %	Dažnai, %	Nuolat, %
Susirašinėjate (elektroniniu ar įprastu paštu)	0,0	15,2	60,8	24,0
Kalbatės telefonu (naudojatės kitomis priemonėmis pokalbiui per atstumą)	0,0	19,6	57,8	22,5
Konsultacijos	1,0	22,1	62,3	14,7
Diskusijos	2,9	51,0	45,1	1,0
Paskaitos, kursai, seminarai	0,0	67,2	32,4	0,5
Pasitarimai	4,4	59,8	33,3	2,5
Įvairūs renginiai	6,4	75,5	17,6	0,5
Projektai	7,4	76,5	15,7	0,5

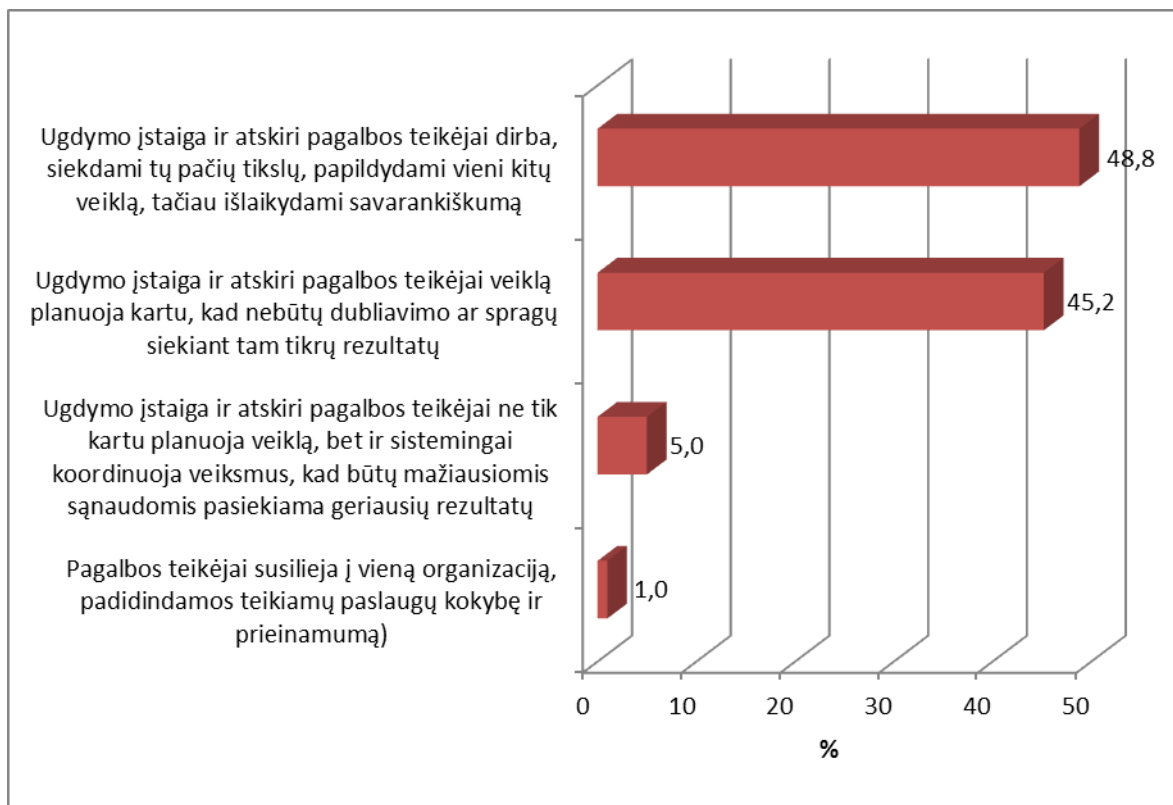
Atskleidžiant tarpinstitucinio bendradarbiavimo tenkinant SUP ikimokykliniame amžiuje organizavimo, plėtojimo patirtis yra svarbu sužinoti, su kokiais sunkumais yra susiduriama kuriant ryšius su kitomis institucijomis. Respondentų nuomonės sužinotos jiems pateikus atvirus klausimus. Taigi analizuojant rezultatus pateikiama didelė įvairovė atsakymų, juos glaudinant galima suskirstyti į sekančias kategorijas:

- nepakankamas įstaigų materialinis aprūpinimas;
- žmogiškųjų išteklių nepakankamumas;
- įgūdžių stoka tenkinant SUP;
- abipusių ryšių sąmoningas vengimas;
- bendradarbiavimo įgūdžių stoka;

- nuomonių „primetimas“ kitiems.

Respondentai nurodė ir tai, kad su sunkumais susiduriama labai retai arba visai jų nekyla.

Paskutiniu klausimu siekiama sužinoti, kaip apibūdina respondentai ryšius su partnerinėmis institucijomis, koks jų pobūdis. 14 paveiksle matyti, jog beveik vienodai pasiskirstė rezultatai, t.y. 48,8 proc., ties pirmu teiginiu, jog ugdymo įstaiga ir atskiri pagalbos teikėjai dirba, siekdami tų pačių tikslų, papildydami vieni kitų veiklą, tačiau išlaikydami savarankiškumą, ir antruoju, t.y. 45,2 proc., kad ugdymo įstaiga ir atskiri pagalbos teikėjai veiklą planuoja kartu, kad nebūtų dubliavimo ar spragų siekiant tam tikrų rezultatų.

14 pav. Ugdymo įstaigos ryšių su partnerinėmis institucijomis pobūdis (n=204), %

Apibendrinant respondentų nuomones nagrinėjamu aspektu, visgi galima teigti, jog tenkinant vaikų specialiuosius ugdymo(si) poreikius ikimokykliniame amžiuje bendradarbiavimas, kuris užtikrina efektyvesnio, kokybiškesnio ugdymo įgyvendinimą yra plėtojamas. Šiai dienai nėra įtraukiama daug žinybų į kompleksinės pagalbos teikimą vaikui ir šeimai. Yra tikimybė, jog ugdymo įstaigos, šeimos, auginančios SUP turintį vaiką poreikiai patenkinami artimiausioje aplinkoje esančioje ugdytojų komandoje. Svarbu būtų atsižvelgti į tai, jog teisiškai reglamentuotas pagalbos kompleksiskumas yra labai neseniai, galbūt institucijos dar nėra pilnai paruoštos ir pasiruošusios bendradarbiavimui, kuris būtų būtinas efektyvių rezultatų

siekimui. Tikėtina, jog palaipsniui visuomenė pasieks aukšto bendradarbiavimo lygio tenkinant vaikų specialiuosius ugdymosi poreikius.

Siekiant sužinoti respondentų nuomones apie veiksnius, nulemiančius efektyvų tarpinstitucinio bendradarbiavimo plėtojimą, atvirame klausime buvo pasiūlyta juos nurodyti. Nuomones pasiskirstė įvairiai, buvo nurodoma, „kad reikia kiekvienam asmeniui, kuris dalyvauja vaikų specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinime suvoktu, jog nuo jo pastangų priklauso vaiko gerovė, taip pat specialistų suvokimo“, kad „dirbant kartu yra pasiekiami kur kas geresni darbo rezultatai“, „bendradarbiavimo įgūdžių tobulinimas konferencijų, seminarų, mokymų, praktinių užsiėmimų dėka“, ši aktualija buvo patvirtinta respondentų nuomone, kad dažnai pritrūksta žinių apie bendradarbiavimo galimybių sklaidą. „Lygiateisiškumo visiems specialiojo ugdymo realizavimo dalyviams, savanorystės, atsidavimo profesijai, įvairių sričių specialistų susibūrimu, tikslingų bendradarbiavimo būdų mokymų“ nurodė taip pat didelė dalis respondentų. Buvo akcentuojama, jog kiekvienam privalu žinoti savo teises, pareigas. Buvo nurodytas ir tas faktas, kad „kartais būna efektyvu, naudinga bendradarbiauti per daug neišsiplečiant į kitas institucijas, o artimiausioje aplinkoje esantiems specialistams dirbti išvien, tuomet pasiekiami geri rezultatai“. Apibendrinant gautus rezultatus dažnai teko susidurti su ta nuomone, kad „visų pirma reikia supažindinti ugdymo organizavimo, SUP turinčių vaikų tėvus ir kt. pagalbos teikėjus su bendradarbiavimo tarp įvairių institucijų galimybėmis, t.y. su teisiniu reglamentavimu, tenkinat SUP, kuriame nurodomos bendradarbiavimo formos, modeliai, pagalbą teikiančios žinybos“. Tikslingų veiksmų įgyvendinimui, respondentai nurodė ir geresnio finansavimo būtinumą.

Siekis Lietuvoje plėtoti ikimokyklinio ugdymo sistemą, kuri būtų prieinama visiems vaikams, kelia didelius reikalavimus ikimokyklinio ugdymo pedagogo gebėjimui dirbti įvairių specialistų komandoje (pedagogas, specialusis pedagogas, socialinis pedagogas), bendradarbiauti su vaikų tėvais, teigiama Ikimokyklinio ugdymo kokybės ataskaitoje¹³. Tai reiškia, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogų profesinės kvalifikacijos tobulinimo sistema turi užtikrinti nuolatinį mokymąsi profesionaliai spręsti kompleksines ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo problemas. Atsižvelgiant į tai, jog ikimokyklinio ugdymo šerdimi laikoma vaiko gerovė, visuminis ugdymas, dalyvavimas, o vyriausybinių institucijų kuriama veiksmingos paramos pedagoginiam personalui sistema, kad pedagogai galėtų įgyvendinti keliamus ugdymo turinio tikslus, tikėtina, jog palaipsniui minėtų problemų ateityje sumažės.

¹³ Ikimokyklinio ugdymo kokybė, 2012, rugsėjis Nr. 13 (77)

IŠVADOS

Atlikus mokslinių šaltinių analizę ir apibendrinus atlikto tyrimo rezultatus galima daryti tokias išvadas:

1. Bendradarbiavimo procesas ugdant ikimokyklinio amžiaus specialiųjų poreikių turinčius vaikus yra teisiškai reglamentuotas ir įpareigoja ugdytojus į vaiko ir šeimos problemas žvelgti iš įvairių institucijų ir įvairių disciplinų perspektyvos. Teigiama, jog sudėtingas žmogaus asmenybės savybių, vertybių ir požiūrių vystymosi procesas, reikalingas pasiekti kompetenciją, sunkiai įmanomas be asmeninės vaiko sąveikos su ugdytojais. Bendradarbiavimu grindžiami ugdytojų santykiai - labai reikšminga veiklos forma, kuri padeda ugdymo proceso dalyviams bendrai vertinti vaiko gebėjimus, identifikuoti pagalbos poreikio ir skyrimo galimybes, teikti socialinę, pedagoginę, medicininę, psichologinę pagalbą vaikui ir šeimai, skirti labiausiai tinkantį ugdymą ikimokyklinio amžiaus vaikui. Ugdytojų pareiga – tarpusavio sąveikoje pasiekti numatytų ugdymo tikslų.
2. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, kuriuose nurodoma, jog ikimokyklinėse ugdymo įstaigose yra ugdomi vaikai, turintys įvairių sutrikimų, negalių, ugdymo įstaigai išskyla būtinybę spręsti įvairaus konteksto specialiųjų poreikių turinčių vaikų problemas: socialinės paramos vaikui ir šeimai poreikis, vaiko gyvenimo sąlygų gerinimas, vaikui reikiamų specialistų pagalbos organizavimo galimybės, pedagogų švietimas, specialiųjų poreikių vaikų ugdymo organizavimas ir pan. Remiantis minėtais teiginiais galima teigti, jog atsiranda poreikis kreiptis į socialinius partnerius, tinkamam specialiosios pagalbos tikslų įgyvendinimui ir kurti tarpinstituciniu bendradarbiavimu grįstus santykius teikiant kompleksinę pagalbą.
3. Nustatyta, jog ikimokyklinė ugdymo įstaiga dažniausiai bendradarbiauja su pedagogine psichologine tarnyba. Šios institucijos specialistų komanda, atlikusi išsamų kompleksinį vaiko specialiųjų poreikių vertinimą pedagoginiu, psichologiniu, logopediniu, medicininiu ir socialiniu aspektais teikia pagalbą rūpimais klausimais, susijusiais su vaiko ugdymu, tampa aiškesni vaiko ugdymo rodikliai. Tikėtina, jog tarnybų multidiscipliniškumas patenkina besikreipiančiųjų poreikius ir sumažina sąveikų su kitomis institucijomis būtinybę. Rečiau yra bendradarbiaujama su vaiko raidos centru, kitomis ikimokyklinio ugdymo įstaigomis, pirminiu sveikatos priežiūros centru, seniūnijos socialiniu darbuotju.
4. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, apie ugdymo įstaigų bendradarbiavimo ryšių pobūdį su kitomis institucijomis, sužinota, jog pusė apklaustųjų nurodė, kad ugdymo

įstaiga ir atskiri pagalbos teikėjai dirba, siekdami tų pačių tikslų, papildydami vieni kitų veiklą, tačiau išlaikydami savarankiškumą; ir mažu skirtumu atsiliko nuomonė, jog ugdymo įstaiga ir atskiri pagalbos teikėjai veiklą planuoja kartu, kad nebūtų dubliavimo ar spragų siekiant tam tikrų rezultatų. Šie faktai įrodo, jog tarpinstitucinis bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius ikimokykliniame amžiuje yra plėtojamas iš dalies.

5. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog už ikimokyklinio ugdymo įstaigos partnerystę su kitomis institucijomis atsakomybė dažniausiai skiriama komisijos pirmininkui. Tokia prielaida leidžia teigti, jog už vaiko gerovės komisijos bendradarbiavimo ryšių kūrimą atsakomybė skiriama vienam asmeniui – šiuo atveju pirmininkui. Dažniausia bendradarbiavimo forma ugdymo įstaiga pasirenka reguliarius vaiko gerovės komisijos posėdžius, kurie organizuojami pagal poreikį, tačiau ne rečiau kaip kartą per du mėnesius. Neformalūs komandos narių pokalbiai taip pat yra viena iš dažniausiai taikomų bendradarbiavimo, bendravimo būdų, kurių metu tarp ugdytojų sukuriama sava žinių perdavimo sistema. Respondentų nuomone iš anksto suplanuoti bendri susitikimai su kitų socialinių įstaigų specialistais aktyviai naudojami bendram iškilusių problemų sprendimui.
6. Remiantis apibendrinta tyrimo rezultatų analize galima teigti, jog tyrimo pradžioje iškelta hipotezė, jog tikėtina, kad pagalba specialiųjų poreikių turintiems ikimokyklinio amžiaus vaikams kryptingai teikiama remiantis bendradarbiavimo tarp socialinių institucijų ryšiais, pasitvirtino iš dalies.

Literatūra

1. Aidukienė, T. (2012). Tarpinstitucinis bendradarbiavimas savivaldybėse – vieno recepto nėra. *Švietimo naujienos*, 3 (314).
2. Ališauskienė S. (2003). Specialistų ir tėvų bendradarbiavimo predispozicija ir bendradarbiavimo kūrimas. *Specialusis ugdymas*, 1 (8).
3. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2004). *Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius: mokomoji knyga*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Ališauskienė, S. (2005). *Ankstyvoji intervencija vaikystėje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Ališauskienė, S. (2005). Specialiųjų poreikių vaikų socialinis kontekstas. *Specialusis ugdymas*, 1 (12), 8 – 16.
6. Ališauskienė, S., Čegyė, D. (2008). Ankstyvosios intervencijos vaikystėje specialistų profesinio pasirengimo turinio analizė. *Specialusis ugdymas*, 2 (19), 79-91.
7. Ališauskienė, S., Musteikienė, V., Zablackienė, A., Miltenienė, L., Šapelytė, O., Kairienė, D., Bliumbergienė, V., Gevorgianienė, V., Šeibokienė, G., Aidukienė, T. (2011). *Ikimokyklinio ugdymo paslaugų planavimo savivaldybėse metodika*.
8. Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Šapelytė, O., Melienė, R., Miltenienė, L., Gerulaitis, D. (2007). *Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis: tyrimo ataskaita*. Šiauliai.
9. Ališauskienė, S., Kondrotienė, L. (2008). Ankstyvosios intervencijos srities specialistų profesinės kompetencijos. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. 2 (18)
10. Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas: mokomoji knyga*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
11. Ališauskas, A. (2006). Specialiojo ugdymo proceso dalyvių poreikiai ir kompetencijos. *Moklinės – praktinės konferencijos medžiaga*, 26-32.
12. Ališauskas, A. (2007). *Vaiko psichopedagoginis vertinimas: pokyčių perspektyva*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
13. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2009). Specialiosios pedagoginės pagalbos poreikis ir tenkinimo lygis ugdymo proceso dalyvių vertinimu. *Specialusis ugdymas*, 1 (20), 119-130.
14. Ališauskas, A., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). Inkluzinis ir specialusis ugdymas tėvų požiūriu. *Specialusis ugdymas*, 2 (25), 113-127.
15. Ambrukaitis, J., Štitiilienė, O. (2002). *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas. VI dalis*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

16. Ambrukaitis, J. (2003). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
17. Ambrukaitis, J. (2004). Pedagogų nuomonė apie savo pasirengimą ugdyti vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. *Specialusis ugdymas*, 2 (11), 114-123.
18. Ambrukaitis, J. (2012). *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
19. Bakk, A., Grunewald, K. (1999). *Globa*. Vilnius: Avicena.
20. Bankauskienė, N., Jegelevičienė, S. (2006). Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, socialinė adaptacija: ekspertinis vertinimas. *Specialusis ugdymas*, 1(14), 145-157.
21. Barkauskaitė, M., Grincevičienė, V., Indrašienė, V., Pūkinskaitė, R. (2001). *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
22. Berns M. Roberta, (2009). *Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė*. UAB „Poligrafija ir informatika“.
23. Burvytė, S., Ralys, K., Ilgūnienė, R. (2012). *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas*. Vilnius: edukologija.
24. Bužinskas, G. (2001). Bendradarbiavimas mokyklos bendruomenės pilietiškumo kontekstė. *Sociologija: praeitis, dabartis ir perspektyvos*. Kaunas.
25. Čižienė, I. (2006). Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas Lietuvoje: galimybių ir kokybės dermė. *Mokslinės – praktinės konferencijos medžiaga*, 8 – 11.
26. Daniels R. Ellen, Stafford, K. (2000). *Atvirų visiems vaikams grupių kūrimas. Specialiųjų poreikių vaikų integravimas*. Gimtasis žodis.
27. *Dėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2011-2013 metų programos patvirtinimo*, LR švietimo ir mokslo ministro 2011-03-01 įsakymas Nr. V-350.
28. *Dėl mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo*, LR švietimo ir mokslo ministro 2011-04-11 įsakymu Nr. V-579.
29. *Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo*, LR švietimo ir mokslo ministro 2011-07-08 įsakymu Nr. V-1228.
30. *Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo*, LR švietimo ir mokslo ministro 2011-09-30 įsakymu Nr. V-1795.
31. Dudzinskienė, R., Kišonienė, R., Luneckienė, A., Žičkienė, D. (2008). *Į pagalbą mokytojui ir mokyklai*. Vilnius.
32. East, V., Evans, L. (2008). *Vienu žvilgsniu*. Vilnius: Tyto Alba.
33. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. *Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Pažanga ir pokyčiai 2005–2010 m.*

<http://www.european-agency.org/publications/ereports/early-childhood-intervention-progress-and-developments/ECI-report-LT.pdf> (žiūrėta 2012-02-06)

34. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. Ankstyvoji intervencija vaikystėje: situacijos Europoje analizė.
Prieiga http://www.european-agency.org/news/euronews/euronews-15/euronews15_lt.pdf
35. Evansas, P., Sabaliauskienė, R. (2010). Lietuvos kelias inkluzinio ugdymo link. *Specialusis ugdymas*, 2 (23), 158-166.
36. Galkienė, A. (2001). *Keli integruoto ugdymo aspektai*. Vilnius: Viltis.
37. Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
38. Galkienė, A. (2004). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
39. Gerulaitis, D. (2007). *Tėvų įsitraukimo į vaiko ugdymo(si) procesą plėtotė specialiojoje mokykloje*. (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2007).
40. Gevorgianienė, V., Kairienė, D., Blumbergienė, V., Ališauskienė, S., Šapelytė, O., Miltenienė, L., Šeibokienė, G., Aidukienė, T. (2011). *Metodinė medžiaga kompleksinės pagalbos teikimui*.
41. Giedrienė R. (2011). *Specifiniai mokymosi sutrikimai ir vaiko socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
42. Grigaliūnaitė, G. (2002). *Socialinis ugdymas: mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas*. Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
43. Hallahan P. Daniel, Kauffman M. James, (2003). *Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma litera.
44. Hansen, K., Kauffmann, R., Saifer, S. (1997). *Ugdymas ir demokratijos kultūra. Ikimokyklinis amžius*. Lietus.
45. Hargreaves, A. (1999). *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai: mokytojų darbas ir kultūra postmoderniajame amžiuje*. Vilnius: Tyto alba.
46. Indrašienė, V. (2004). *Socialinio ugdymo technologijos: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
47. Jonutytė, I. (2004). *Ikimokyklinio ugdymo pasirinkimo galimybės Lietuvoje. Ataskaita*. Klaipėda.
48. Jorutytė, I., Budreikaitė, A. (2005). Tėvų dalyvavimas ikimokyklinės įstaigos bendruomenės valdymo procese. *Pedagogika*, 76, (56-63).

49. Kaffemanienė, I., Žukaitė, S. (2008). Auklėtojų ir logopedų nuostatos į bendradarbiavimą, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (20), 169-175.
50. Kairienė, D. (2010). Komandos narių bendradarbiavimas teikiant ankstyvąją pagalbą vaikui ir šeimai: atvejo analizė. *Specialusis ugdymas*, 1 (22), 84-96.
51. Kalesnykas R. (2000). *Policijos ir kitų socialinių institucijų, teikiančių socialines paslaugas gyventojams bendradarbiavimas*. Vilnius.
52. Kasiūlis J. (2001). *Vadovavimo psichologija*. Kaunas. Technologija.
53. Kasparavičienė, G., Sabaliauskienė, R., Rimkienė, R. (2002). *Jūs ne vieni*. Vilnius: Garnelis.
54. Kedavičienė, D. (2005). Tarpžinybinis bendradarbiavimas. (http://www.children.lt/? nm_shot=links.1.85) (žiūrėta: 2012-12-16)
55. Kiušaitė, J. (2012). *Socialinis darbas su specialiujų poreikių turinčiais asmenimis*. Vilnius: Edukologija.
56. Kišonienė, R., Dudzinskienė, R. (2007). *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo turinio individualizavimas*. Vilnius.
57. *Kompleksiškai teikiamos švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams (globėjams) tvarkos aprašas*, LR švietimo ir mokslo ministro, LR socialinės apsaugos ministro ir LR sveikatos apsaugos ministro 2011-11-04 įsakymu Nr. V-2068/A1-467/V946.
58. Kontautienė, R. (2010). *Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje*. Klaipėda.
59. Kučinskaitė, R., Tumosaitė, G. (2007). *Bendravimo pagrindai*. Kronta.
60. Labinienė, R., Aidukienė, T., Kvedarienė, J., Kliminskas, R. (2003). „Mokykla visiems“ kuriame šiandien. Vilnius.
61. Labinienė, R., Aidukienė, T., Tinglev, I. (2003). *Inkliuzinis ugdymas užsienio mokslininkų akiratyje*. Vilnius.
62. Lakis J. (2006). Bendradarbiavimo kultūra viešajame sektoriuje bei tarnautojų rengimo aktualijos. Šiuolaikinės tarporganizacinės sąveikos formos viešajame sektoriuje. *Mokslo darbai*. Vilnius: MRU, 106 p.
63. Lekavičienė, R., Vasiliauskaitė, Z., Antinienė, D., Almontaitienė, J. (2010). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius: Alma litera.
64. Leišienė, A. (2007). Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas ugdant specialiųjų poreikių vaikus bendrojo lavinimo darželyje. *Specialusis ugdymas, priedas*, 46-52.

65. Lesinskienė, S., Kajokienė, A., Pūras, D. (2002). Kompleksinė pagalba raidos sutrikimų turintiems vaikams ankstyvosios reabilitacijos tarnybų kūrimosi laikotarpiu. *Medicina*, 38 tomas, 4.
66. Liaudanskienė, V., Vilūnienė, A. (2006). *Bendravimo su vaikais, turinčiais įvairaus lygio negalią, būdai ir technologijos*. Vilnius.
67. Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“, (2007). *Trijų temų leidinys*. Vilnius.
68. Lietuvos Respublikos mokslo ir švietimo ministerija, (2009). *Pradinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos specialiųjų poreikių mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui*. Vilnius.
69. *Lietuvos Respublikos švietimo pakeitimo įstatymas*, 2011-03-17, Nr. XI-1281.
70. Marcinkienė, D. (2007). Ikimokyklinio amžiaus vaiko dalyvavimas bendradarbiavimo procese: logopedo ir tėvų požiūris. *Specialusis ugdymas*, priedas, 53-58.
71. Miginis, N. Ulozas, M. (2010). *Tarpžinybinis bendradarbiavimas nacionaliniu lygmeniu jaunimo politikos srityje*. http://ijpp.lt/file/TB_ANALIZE.pdf (žiūrėta 2012-11-15)
72. Miltenienė, L., Ruškus, J., Ališauskas, A. (2003). Tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką, nuostatų į dalyvavimą ugdymo procese struktūra ir raiška. *Specialusis ugdymas*, 2 (9), 24 – 37.
73. Miltenienė, L. (2004). Pedagogų nuostatos į specialųjį ugdymą ir ugdymo dalyvių bendradarbiavimą: struktūros ir raiškos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2 (11), 151-165.
74. Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. (Nepublikuota daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2005)
75. Miltenienė, L. (2005). Bendradarbiavimo realybė tenkinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2 (13), 34-44.
76. Miltenienė, L., Venclovaitė, I. (2012). Pedagogų bendradarbiavimas inkliuzinio ugdymo kontekste. *Specialusis ugdymas*, 2 (27), 99-110.
77. Mockevičienė, D., Vaitkevičius, V., Bakanovienė, T., Drupienė, I., Gedvilienė, V., Rovas, L., Vaitkevičienė, B. (2013). *Kūdikių raida ir ankstyvosios intervencijos galimybės Šiaulių mieste*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
78. *Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašo*, LR švietimo ir mokslo ministro 2011-09-30 įsakymu Nr. V-1775.
79. Monkevičienė, O. (2003). *Mano vaikai*. Kaunas: Šviesa.

80. Monkevičienė, O. (2008). Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si) turinio kaitos tendencijos. *Pedagogika*, 91 (66-72).
81. Monkevičienė, O., Glebuviene, S. (2011). *Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams*. Vilnius.
82. Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, (2008). *Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programos tarpinio įvertinimo ataskaita (2003-2007 metai)*.
83. *Pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelis*, LR švietimo ir mokslo ministro 2003-06-25 įsakymu Nr. ĮSAK-897.
84. Pivorienė, R., Sturlienė, N. (2005). *Mūsų klasė*. Vilnius: Tyto Alba.
85. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
86. Servutienė, V. (2006). Socialinės - psichologinės kompetencijos modelio sukūrimo ir įgyvendinimo ypatumai. *Mokslinės – praktinės konferencijos medžiaga*, 48-52.
87. Statistikos departamentas. *Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai ir mokiniai, integruoti į mokymo įstaigas*.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveelections.asp?MainTable=M3110312&P Language=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6421&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rv> (žiūrėta 2012-01-19).
88. Sterfeld, E., Mathiasen Ch. R., (1999). *Pedagogika ir demokratija*. Aidai.
89. Strolaitė, S., (1999). *Individualaus darbo su specialiuųjų poreikių vaikų planavimas*. Vilnius: Presvika.
90. Šadževičius, V. (2010). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas: teisės ir realijos. <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/specialiuju-poreikiu-vaiku-ugdymas-teises-ir-realijos-/4872> (žiūrėta 2012-01-30).
91. Šimanskienė, L., Traškelys K. (2009). Pedagoginės psichologinės pagalbos teikimas Lietuvos ir JAV švietimo sistemoje. *Mokslo darbai*.
92. Švietimo ir mokslo ministerija, (2012). *Ikimokyklinis ugdymas Lietuvoje*. Vilnius.
93. Tarptautinių žodžių žodynas. <http://www.zodziai.lt/> (žiūrėta 2011-11-18)
94. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis.
95. Ušeckienė, L., (2000). Šeima ir ikimokyklinio ugdymo įstaiga: bendro pagrindo ieškojimas. *Pedagogika*, 41, 121-130.

96. Ušeckienė, L. (2002). Tėvų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų bendradarbiavimo nuostatos. *Pedagogika*, 54, 187-191
97. Vaicekauskienė, V. Specialiųjų poreikių vaikų prierašumo ugdymo prielaidos. *Specialusis ugdymas*, 1(20), 144-154.
98. Vaičekauskienė, R., Acienė, E., Kreiviniene, B., Louisa M. T. Silva, (2012). Ankstyvoji pagalba vaikui, turinčiam negalę, ir jo šeimai: čigong masažo koncepcija. *Specialusis ugdymas*, 2 (27), 124-132.
99. *Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymo pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašas*, LR Vyriausybės 2009-11-11 įsakymu Nr. 1509.
100. Valantinas, A. (2002). Priešmokyklinio ugdymo orientavimas į vaiką. *Priešmokyklinis ugdymas*. 1 (17-21). Vilnius.
101. Valantinas, A. (2011). *Ikimokyklinis ugdymas – ką apie jo poveikį vaiko raidai sako tyrimų duomenys?* Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
102. Valantinas, A. (2012). *Ikimokyklinio ugdymo kokybė*. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija
103. Vijeikienė, B., Vijeikis, J. (2000). *Komandinio darbo pagrindai*. Vilnius: Rosma.
104. Vilūnienė, A. (2007). *Neįgalaus vaiko ir jo šeimos socialinė adaptacija*. <http://www.viltis.lt/wp-content/uploads/2011/01/2008-01-21-...socialine-adaptacija.pdf> (žiūrėta 2011-11-26)
105. West A. Michael, (2011). *Efektyvus komandinis darbas*. UAB „Poligrafija ir informatika“.
106. Želvys, R. (2003). *Švietimo organizacijų vadyba*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
107. Bruce J.A., Ricketts K.G. (2008). Where's All the Teamwork Gone? A Qualitative Analysis of Cooperation between Members of Two Interdisciplinary Teams, 7, 65. http://leadershipeducators.org/Resources/Documents/jole/2008_summer/JOLE_7_1_Bruce_Ricketts.pdf (žiūrėta 2012-12-03).
108. Markiewicz, B. 2010. *Efektywna współpraca z rodzicami*. Edukologia.

Dorota Verseckienė

**INTER-INSTITUTIONAL COOPERATION MEETING SPECIAL
EDUCATIONAL NEEDS IN PRE-SCHOOL AGE**

The Master's Degree Thesis

Summary

The objective of the present MA Paper is to reveal the features of inter-institutional cooperation facing the pre-school children of special educational needs. Besides, it is aimed to assess the need for inter-institutional cooperation and the purpose while satisfying pre-school age children of special educational needs and, finally, to analyze the most frequently used forms of inter-institutional cooperation in pre-school.

According to the raised hypothesis, it is probable that the help for pre-school children of special needs is purposefully provided on the basis of cooperation among social institutions.

In order to prove the hypothesis, the questionnaire survey method was conducted. The study included 204 child welfare committee members who implement pre-primary education programs of institutions - teachers, special education specialists, nurses, administrators, social workers and other people who notice and solve the social and educational problems of children with special educational needs. Questionnaire data analysis was carried out using SPSS.17 program.

After the empirical analysis of the data, the following conclusions can be made:

1. Pre-schools educate children with a variety of disorders and disabilities. In this case, the educational institution is in need to deal with a variety of issues connected with special needs' children.
2. Implementing full support for special needs children there is a need to address the social partners for appropriate special assistance objectives fulfillment and to develop inter-institutional collaborative relationships by providing comprehensive assistance.
3. It was found that pre-school education institution often collaborates with educational psychological service. The specialists' team of this institution carried out a comprehensive integrated assessment of a child with special needs. According to educational, psychological, speech therapy, medical and social aspects providing support questions related to the child's education, child's educational rate become clearer.
4. The majority of respondents indicated that the educational institution and individual help providers work to the same objectives, complementing each other's activities, but retaining ownership. Other respondents argued that the educational institution and individual help providers plan activity together to avoid duplication or gaps to achieve

certain results. These facts show that the inter-institutional cooperation satisfying the special educational needs of pre-school age are developed in part.

5. The most common form of cooperation between educational institutions chosen by the child welfare regular commission is meetings and informal conversations of team members. According to the respondents, pre-planned joint meetings with other social institutions' specialists are also extensively used for making decisions connected with the deal of special education problems.
6. The very first mentioned hypothesis of the research - it is probable that the help for pre-school children of special needs is purposefully provided on the basis of cooperation among social institutions - has been confirmed partly.

Key words: special education needs, early childhood intervention, pre-school age, co-operation, inter-institutional co-operation, team, special aid.

PRIEDAI

**Tarpinstitucinis bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius
ikimokykliniame amžiuje**

Gerbiami ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai,

šiuo tyrimu siekiama atskleisti tarpinstitucinio bendradarbiavimo tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius (SUP) ikimokykliniame amžiuje organizavimo bei plėtojimo patirtis. Ši anketa yra skirta ugdymo įstaigos vaiko gerovės komisijos (VGK) nariams - auklėtojoms, logopedams, psichologams, ugdymo įstaigos administracijos atstovams ir kt. specialistams, kurie pastebi ir sprendžia vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) socialines bei ugdymo(si) problemas.

Apklausa anoniminė. Jūsų nuomonė mums yra labai svarbi. Kai kuriuose klausymuose galimi keli atsakymų variantai. Kilus klausimams, galite kreiptis tel: 867167133 arba verseckienedorota@gmail.com

Jūsų lytis:	☐ moteris ☐ vyras	Jūsų amžius:	☐ 20 - 29 m.; ☐ 30 - 39 m.; ☐ 40 - 49 m.; ☐ 50 - 59 m.; ☐ >60m.	Kokioje vietovėje yra Jūsų įstaiga:	☐ Mieste ☐ Miestelyje ☐ Kaime
Jūsų pareigos:	☐ Grupės auklėtojas ☐ Logopedas Kita	☐ Specialusis pedagogas ☐ Socialinis pedagogas	☐ Įstaigos vadovas ☐ Direktoriaus pavaduotojas ugdymui		

BENDRADARBIAVIMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDYMO(SI) POREIKIUS

Nurodykite, kiek Jūsų ugdymo įstaigoje yra vaikų, kuriems nustatyti specialieji ugdymo(si) poreikiai? (Jei pildo VGK narys)	
☐ 1-5	☐ 5-10 ☐ 10-15 ☐ >15 ☐ Nežinau
Nurodykite, kiek Jūsų grupėje yra vaikų, kuriems nustatyti specialieji ugdymo(si) poreikiai? (Jei pildo ne VGK narys)	
☐ 1-5	☐ 5-10 ☐ 10-15
Nurodykite kas lemia jūsų ugdomų vaikų SUP:	☐ Intelekto sutrikimas ☐ Regos sutrikimas ☐ Klausos sutrikimas ☐ Judesio ir padėties bei neurologiniai sutrikimai ☐ Įvairiapusių raidos sutrikimų (t.y. vaikystės autizmas, atipiškas autizmas, Rett'o sindromas, Asperger'io sindromas) ☐ Elgesio ar / ir emocijų sutrikimas ☐ Kalbėjimo ir kalbos sutrikimas ☐ Kompleksinės negalios (t.y. gretutinės negalios arba įvairūs negalių deriniai) Kita.....

Nurodykite kiek narių sudaro ugdymo įstaigos vaiko gerovės komisiją (VGK)?

.....

Išvardinkite VGK komandos narius:	☐ socialinis pedagogas; ☐ logopedas; ☐ specialusis pedagogas; ☐ slaugytojas; ☐ vadovo pavaduotojas ugdymui; ☐ psichologas; ☐ įstaigos vadovas; ☐ gydytojas; ☐ tėvai; ☐ auklėtoja; Kita	Kas Jūsų komandoje yra atsakingas už priimtus sprendimus ir veiklą?	☐ prisiima visi nariai; ☐ atsakomybė skiriama tam nariui, kuris pasiūlė sprendimą; ☐ atsakomybė skiriama konkrečiam vykdytojui (komisijos pirmininkui).
--	--	--	--

Kokios dažniausiai būna sprendžiamos specialiųjų poreikių turinčių vaikų problemos VGK susirinkimų metu (žymėjimo pavyzdys):

	Niekada	Kartais	Dažnai
Socialinės paramos vaikui ir šeimai poreikis			
Vaiko gyvenimo sąlygų gerinimas			
Vaikui reikiamų specialistų pagalbos organizavimo galimybės			
Pedagogų švietimas			
SP vaikų ugdymo organizavimas			
Bendradarbiavimo ryšių kūrimas su kt. institucijomis, tenkinant vaikų SUP			
Dalijimasis turima informacija apie SP vaikų ugdymą			
Ugdymo(si) aplinkos SUP turinčiam vaikui pritaikymas			
Kita			

Su kokiais institucijomis bendradarbiauja ugdymo įstaigos VGK sprendžiant iškilusias SUP turinčių vaikų problemas?	☐ pirminis sveikatos priežiūros centras; ☐ pedagoginė psichologinė tarnyba; ☐ seniūnijos socialinis darbuotojas; ☐ savivaldybė; ☐ specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras; ☐ vaikų teisių apsaugos tarnyba; ☐ ankstyvosios reabilitacijos tarnyba; ☐ vaiko raidos centras; ☐ nevyriausybinės organizacijos; ☐ bendrojo lavinimo mokykla; ☐ rėmėjai; ☐ kt. ikimokyklinio ugdymo įstaigos; ☐ vietos bendruomenės kultūros centras; Kita.....	Ar sulaukiate grįžtamojo atsako iš institucijų, į kurias kreipiatės?	☐ Taip ☐ Nevisada ☐ Ne
---	---	---	---

Kokie veiksniai sąlygoja partnerystės ryšių kūrimą su kitomis institucijomis?

	Niekada	Retai	Kartais	Dažnai	Visada
Bendradarbiavimas vyksta todėl, kad to reikalauja reglamentuojantys įstatymai					
Tinkamo ugdymo organizavimas, leidžiantis patirti SUP turintiems vaikams kuo daugiau sėkmės					
Inovacijų darbe reikalavimas					
Patirties dirbant su SUP turinčiais vaikais trūkumas					
Specialistų trūkumas ugdymo įstaigoje					
Vaiko gyvenimo, ugdymo sąlygų gerinimas					
Ugdymo įstaigos specialistų profesinis tobulėjimas					
Finansinių resursų nepakankamumas tenkinant SUP					
Socialinių vaiko ir šeimos problemų sprendimas					
Konsultavimas dėl dokumentų pildymo vertinant bei nustatant SP					
Bendrų projektų, renginių vykdymas					
Kita.....					

Kas, Jūsų nuomone, įtakoja efektyvių santykių kūrimą tarp skirtingų pagalbos vaikui, turinčiam SUP, teikėjų?.....

.....

.....

.....

Kuris VGK narys yra atsakingas už ryšius su kitomis institucijomis?	
☐ komisijos pirmininkas; ☐ įstaigos direktorius(ė); ☐ bet kuris komisijos paskirtas narys.	
Kokios bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis formos taikomos Jūsų ugdymo įstaigoje:	☐ reguliarūs VGK posėdžiai; ☐ iš anksto suplanuoti bendri susitikimai su kitų socialinių įstaigų specialistais); ☐ diskusija sutelktoje grupėje; ☐ informaciniai susirinkimai, posėdžiai, paskaitos; ☐ neformalus pokalbiai; ☐ susirašinėjimai; ☐ individualios specialistų konsultacijos ugdytojams; Kita

<p>Ar esate patenkinti jūsų ugdymo įstaigos bendradarbiavimu su kt. institucijomis? <i>Įvertinkite dešimties balų skalėje, kur 1 reiškia visišką nepasitenkinimą, o 10 – visišką pasitenkinimą.</i></p>	☐ 1 ☐ 6 ☐ 2 ☐ 7 ☐ 3 ☐ 8 ☐ 4 ☐ 9 ☐ 5 ☐ 10
<p>Ar yra institucijų, kurių dalyvavimas SUP tenkinimo organizavime būtų labai reikalingas, tačiau ši institucija nereaguoja į Jūsų kreipimąsi?</p>	☐ Taip, yra (institucija)..... ☐ Ne, nėra

Kokius būdus VGK naudoja darbiniam ryšiui užmegzti ar palaikyti su kitų institucijų specialistais?

	Niekada	Retai	Dažnai	Nuolat
Susirašinėjate (elektroniniu ar įprastu paštu)				
Kalbatės telefonu (naudojatės kitomis priemonėmis pokalbiui per atstumą)				
Konsultacijos				
Diskusijos				
Paskaitos, kursai, seminarai				
Pasitarimai				
Įvairūs renginiai				
Projektai				
Kita.....				

Su kokiais sunkumais susiduria Jūsų ugdymo įstaiga kurdamą ryšius su kt. institucijomis?

.....

.....

.....

Apibūdinkite Jūsų ugdymo įstaigos ryšių su partnerinėmis institucijomis pobūdį:

- Ugdymo įstaiga ir atskiri pagalbos teikėjai dirba, siekdami tų pačių tikslų, papildydami vieni kitų veiklą, tačiau išlaikydami savarankiškumą;
- Ugdymo įstaiga ir atskiri pagalbos teikėjai veiklą planuoja kartu, kad nebūtų dubliavimo ar spragų siekiant tam tikrų rezultatų;
- Ugdymo įstaiga ir atskiri pagalbos teikėjai ne tik kartu planuoja veiklą, bet ir sistemingai koordinuoja veiksmus, kad būtų mažiausiomis sąnaudomis pasiekiami geriausių rezultatų;
- Pagalbos teikėjai susilieja į vieną organizaciją, padidindamos teikiamų paslaugų kokybę ir prieinamumą).

Kita.....

.....

Pateikite pasiūlymų, kaip galima būtų efektyviau plėtoti tarpinstitucinį bendradarbiavimą:

.....

.....

.....

Dėkojame už atsakymus!

